

กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็น
นวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ
พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

การค้นคว้าอิสระเสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาสังคมศึกษา

ปีการศึกษา 2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยราชภัฏ

กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็น
นวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ
พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

การค้นคว้าอิสระเสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต
สาขาสังคมศึกษา
ปีการศึกษา 2567
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

การค้นคว้าอิสระ เรื่อง “กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็น
นวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ
พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก”
ของ ธนากร รอดรักษา
ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาสังคมศึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์)
อาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์
หัวหน้าภาควิชาบริหาร วิจัย และพัฒนานวัตกรมทางการศึกษา

ชื่อเรื่อง	กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
ผู้วิจัย	นายธนากร รอดรักษา
ประธานที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา ศรีพันธ์
ประเภทวิทยานิพนธ์	การค้นคว้าอิสระ (IS) กศ.ม.สาขาวิชาสังคมศึกษา, มหาวิทยาลัยนเรศวร 2567
คำสำคัญ	แกนนำเยาวชน, นวัตกรรมทางวัฒนธรรม, กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน, การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

บทคัดย่อ

วิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบตามอัธยาศัย โดยผู้วิจัยเข้าไปมีส่วนร่วมกับชุมชน มีการศึกษาจากภาคสนาม และใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก และการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation)

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเรียนรู้เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า 1) เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ ด้านวัฒนธรรมอาหาร ด้านประวัติความเป็นมาและศิลปวัฒนธรรม ด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน 2) สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ โมบายดอกเข็ม ม้าไม้จำลอง น้ำพริกผัด และแหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย ชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านดงประโดก 3) วิธีการที่ถ่ายทอด ได้แก่ การบรรยาย การสาธิต 4) การวัดผล การประเมินผล ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การประเมินชิ้นงาน 5) ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด คือ กิจกรรมที่ถ่ายทอดด้วยวิธีการบรรยาย เยาวชนจะให้ความสนใจน้อยกว่ากิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติ

ผลการพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของแกนนำเยาวชน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ พบว่า กิจกรรมการเรียนรู้แบ่งเป็น 4 กิจกรรม ตามวัฒนธรรมชุมชน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวัฒนธรรมประเพณีและ

ความเชื่อ ด้านวัฒนธรรมอาหาร ด้านประวัติความเป็นมาและศิลปวัฒนธรรม ด้านสังคมและวัฒนธรรม ชุมชน กิจกรรม ประกอบด้วย 1) **“ผู้เฒ่า เล่าเรื่อง”** ถ่ายทอดเนื้อหาความเป็นมาชุมชน ใช้สื่อวีดิทัศน์ แผนที่เดินดิน ประวัติศาสตร์ชุมชน มีชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลกเป็นแหล่งเรียนรู้ ถ่ายทอดแบบบรรยาย วัดประเมินผลจากการถามตอบ การสะท้อนคิด ปัญหาที่พบเยาวชนส่วนใหญ่ไม่สนใจ การฟังบรรยาย 2) **“อัตลักษณ์ประเพณี การแห่นาคม้าไม้”** ถ่ายทอดเนื้อหาประวัติม้าไม้และขั้นตอนการทำม้าไม้ ใช้สื่อม้าไม้จำลอง ชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลกเป็นแหล่งเรียนรู้ ถ่ายทอดด้วยการสาธิต วัดประเมินผลจากชิ้นงาน ปัญหาที่พบเยาวชนหญิงส่วนใหญ่ไม่ให้ความร่วมมือ เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับเพศชาย 3) **“สืบสานงานศิลป์ ศิลปะการทำพวงดอกเข็ม”** ถ่ายทอดเนื้อหาการทำพวงดอกเข็มใช้สื่อโมบายพวงดอกเข็ม ชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก เป็นแหล่งเรียนรู้ถ่ายทอดแบบสาธิต วัดประเมินผลจากชิ้นงาน ไม่มีปัญหาที่การถ่ายทอด 4) **“ไทยวน ชวนชิมน้ำพริกผัด”** ถ่ายทอดเนื้อหาการปรุงน้ำพริกผัด ใช้สื่อน้ำพริกผัด ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านดงประโดกเป็นแหล่งเรียนรู้ ถ่ายทอดแบบสาธิต วัดประเมินผลจากชิ้นงาน ปัญหาที่พบ เยาวชนหญิงส่วนใหญ่ไม่สนใจทำกิจกรรม

การประเมินความเป็นนวัตกรรม พบว่า เยาวชนส่วนใหญ่คิดเชื่อมโยงองค์ความรู้เก่า และความรู้ใหม่ได้ กล่าวตั้งคำถาม มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถนำเสนอแนวคิดแปลกใหม่ อย่างสร้างสรรค์ สร้างและออกแบบผลผลิตทางวัฒนธรรมไทยวนได้ ตลอดจนสามารถนำเสนอแนวคิด การต่อยอดทางวัฒนธรรมได้อย่างสร้างสรรค์ และการสร้างเครือข่ายทางสังคมร่วมกับชุมชน

Title	Community-Based Learning Activities for Developing Youth Leaders as Taiyuan Cultural Innovators in Bandongpradoke-kromtan area, Samokhae sub-district, Mueang district, Phitsanulok province
Author	Thanakon Rodluksa
Advisor	Assistant Professor Atchara Sriphan
Academic Paper	Thesis M.Ed. in Social Studies (Type A 2), Naresuan University, 2024
Keywords	cultural innovator, Tai yuan, Community-Based Learning, Youth leaders

Abstract

This research is a qualitative study with two objectives: 1) To examine the current conditions and issues of community-based learning management in fostering Thai Yuan cultural innovation in the Ban Dong Pradoke–Kromtan area, Samo Khae Sub-district, Mueang District, Phitsanulok Province; 2) To develop community-based learning activities to enhance Tai Yuan cultural innovation among youth leaders in the same area. The learning model followed an informal education approach, with the researcher actively engaging in the community. Data was collected through fieldwork, in-depth interviews, and methodological triangulation for data credibility.

Findings on the current situation and problems in learning management of Tai Yuan cultural conservation in the area revealed: 1) Content focused on four aspects of community cultural heritage: traditional beliefs and customs, food culture, history and arts, and community culture. 2) Learning resources included symbolic items such as mock wooden horses, cultural mobiles, stir-fried chili paste, and learning centers like the Tai Yuan Club in Phitsanulok and the village headman's office in Ban Dong Pradoke. 3) Methods used for knowledge transfer were lectures and demonstrations. 3) Assessment involved interviews and product evaluations. 4) A major issue was low youth engagement during lectures, whereas hands-on activities were more effective.

The developed community-based learning activities were categorized into four, corresponding to the cultural aspects mentioned above: 1) “Elders’ Tales” – storytelling using videos, maps, and local history; problem: low engagement during lectures. 2) “Parade Identity: Mock Horse Tradition” – historical explanation and demonstration of wooden horse making; problem: low participation from girls due to gender roles. 3) “Preserving Art: Jasmine Garland Craft” – demonstration with no issues found. 3) “Tai Yuan Stir-fried Chili Paste Tasting” – cooking demonstration; problem: low interest among girls.

Evaluation of youth innovation capacity showed that most could connect prior and new knowledge, ask critical questions, think analytically, present creative ideas, design Tai Yuan cultural products, and propose culturally innovative extensions. They also demonstrated the ability to build social networks within the community.

ประกาศคุณูปการ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงในความกรุณาของ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์ ประธานที่ปรึกษางานคั่นคว่ำอิสระ ที่ได้สละเวลาอันมีค่ามาเป็นที่ปรึกษา พร้อมทั้งให้คำแนะนำตลอดระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอขอบคุณ รศ.ดร.ประยงค์ จันทร์แดง ประธานกรรมการสอบการคั่นคว่ำอิสระ และคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ผศ.ดร.ณัฐเชษฐ์ พูลเจริญ และดร.ปริญญ์ สร้อยทอง ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องของงานคั่นคว่ำอิสระ ด้วยความเอาใจใส่ จนทำให้งานคั่นคว่ำอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์และทรงคุณค่า

ขอบพระคุณ ผู้นำชุมชน ชาวบ้านบ้านดงประโดก-กรมธรรม์ กลุ่มชมรมไทรยวน จังหวัดพิษณุโลก กลุ่มแม่บ้านชุมชนบ้านดงประโดก ปราชญ์ชุมชนบ้านดงประโดก กลุ่มผู้ปกครอง และกลุ่มเยาวชนแกนนำทุกท่านให้ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกแก่ผู้วิจัยเป็นอย่างดีในการเข้าไปทำวิจัยและเก็บข้อมูลการทำวิจัยในครั้งนี้

เหนือสิ่งอื่นใดขอกราบขอบพระคุณมารดา ของผู้วิจัยที่ให้อำนาจและให้การสนับสนุนในทุก ๆ ด้านอย่างดีที่สุดเสมอมา คุณค่าและคุณประโยชน์อันพึงจะมีจากงานคั่นคว่ำอิสระฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบอและอุทิศแด่ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจศึกษาคั่นคว่ำข้อมูลเรื่องกลุ่มชาติพันธุ์ไทรยวนในจังหวัดพิษณุโลกบ้างไม่มากก็น้อย

ธนากร รอดรักษา

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อ.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
ประกาศศุภณูปการ	ช
สารบัญ	ซ
สารบัญภาพ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
คำถามการวิจัย	4
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	4
ขอบเขตของการวิจัย	5
นิยามศัพท์เฉพาะ	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	7
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาตามอัธยาศัย	9
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน	15
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรม.....	27
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับแกนนำเยาวชน.....	41
แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทยวน	45
บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก.....	56
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	59
กรอบแนวคิดในการวิจัย	63
บทที่ 3 วิธีดำเนินงานวิจัย.....	64
การดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก	64
การดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก	67

บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	71
ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาความเป็น เป็น นวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก	71
ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาความเป็น นวัตกรรมทางวัฒนธรรม ไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก	90
บทที่ 5 บทสรุป.....	100
สรุปผลการวิจัย	100
อภิปรายผล	103
ข้อเสนอแนะ.....	108
บรรณานุกรม.....	109
ภาคผนวก.....	117
ภาคผนวก ก เอกสารขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์	118
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาชุมชน.....	119
ภาคผนวก ค เอกสารคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....	121
ภาคผนวก ง ภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....	138
ภาคผนวก จ ผลผลิตที่ได้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....	142
ประวัติผู้วิจัย	145

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพ 1 แสดงอาณาเขตของพื้นที่ชุมชนตำบลสมอแข	57
ภาพ 2 แผนที่แสดงการอพยพและการตั้งถิ่นฐานใหม่ของชาวไทยวน.....	58
ภาพ 3 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย	63
ภาพ 4 แผนที่เดินดินชุมชนบ้านดงประโดก ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก	72
ภาพ 5 ประวัติศาสตร์ชุมชนชาวไทยวนบ้านดงประโดก-กรมธรรม์	72
ภาพ 6 การสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน เรื่องวัฒนธรรมประเพณีไทยวน.....	74
ภาพ 7 สัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชนไทยวน เรื่องวัฒนธรรมอาหารไทยวน	75
ภาพ 8 สัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน เรื่องความเป็นมาและวัฒนธรรมไทยวน	77
ภาพ 9 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เรื่อง บริบทสังคมชุมชนไทยวน	79
ภาพ 10 วัสดุอุปกรณ์ในการทำโมบายดอกเข็ม	80
ภาพ 11 โมบายดอกเข็มที่เสร็จสมบูรณ์.....	80
ภาพ 12 สื่อผ้าไม้จำลองขนาดเล็ก.....	81
ภาพ 13 สื่อผ้าไม้ขนาดปกติ.....	81
ภาพ 14 ตัวอย่างน้ำพริกผัดที่ปรุงสำเร็จแล้ว	82
ภาพ 15 วัตถุดิบในการทำน้ำพริกผัด.....	82
ภาพ 16 ชมรมไทยวนจังหวัดพิษณุโลก พื้นที่บ้านดงประโดก	83
ภาพ 17 ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก	83
ภาพ 18 ปราชญ์ชุมชนให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาชุมชนไทยวน จังหวัดพิษณุโลก.....	84
ภาพ 19 วิทยากรสาธิตเกี่ยวกับการทำลวดลายผ้าไม้ด้วยกระดาษลวดลาย	85
ภาพ 20 วิทยากรประจำฐานการเรียนรู้กำลังสาธิตการทำเมนูน้ำพริกผัดให้นักเรียนดู.....	86
ภาพ 21 วิทยากรทำการสาธิตการทำดอกเข็ม.....	87
ภาพ 22 แสดงสถานที่ชมรมไทยวนจังหวัดพิษณุโลกที่ใช้จัดการเรียนรู้.....	91
ภาพ 23 แสดงสถานที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก.....	91

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อสังคมโลกก้าวเข้าสู่ยุคศตวรรษที่ 21 บริบทของสังคมโลกในหลากหลายมิติ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว กลายเป็นสังคมโลกที่ไร้พรมแดน ผู้คนในแต่ละพื้นที่สามารถติดต่อเชื่อมโยงเข้าหากันได้สะดวกมากยิ่งขึ้น แต่ทว่า เมื่อความเจริญทางสังคมยังมีมากขึ้น สิ่งที่กลับค่อย ๆ เลือนหายไปจากบริบทสังคมยุคดั้งเดิม คือ ความเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมและประเพณีในพื้นที่ต่าง ๆ

สังคมไทย เป็นสังคมแบบพหุวัฒนธรรมที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย อันเป็นสิ่งที่เกิดจากความคิด ความเชื่อ จากลักษณะทางภูมิประเทศที่อยู่อาศัย จากสิ่งแวดล้อม จากวิถีความเป็นอยู่ ตลอดจนเรื่องของการศาสนา ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญของสังคมไทย แต่เมื่อบริบททางสังคมเกิดการเปลี่ยนแปลงไปตามความเจริญที่มีมากขึ้น วัฒนธรรมประเพณีหรืออัตลักษณ์ที่เคยมีอยู่ในแต่ละชุมชนก็เริ่มเลือนหายไปด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนซึ่งหันไปให้ความสนใจกับความทันสมัยทางเทคโนโลยีเพิ่มมากขึ้น และเริ่มถอยห่างจากวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของตน ของชุมชนที่ตนอยู่อาศัยไป จนกลายเป็นความเหินห่าง กลายเป็นความรู้สึกที่ไม่ผูกพันกับวิถีชีวิตชุมชน ต่อวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนความเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนที่ตนอยู่อาศัยอีกต่อไป ตัวอย่างเช่น ชุมชนทางภาคเหนือ ซึ่งเป็นภูมิภาคที่อยู่ทางตอนบนของประเทศ มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว อันเป็นภูมิภาคที่มีความเด่นชัดทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมล้านนา” ซึ่งในครั้งอดีต ถือเป็นกลุ่มคนกลุ่มใหญ่ และเป็นอาณาจักรที่มีอิทธิพลอยู่ทางตอนบนของประเทศไทยเป็นอย่างมากก่อนถูกควมรวมอำนาจให้เป็นปึกแผ่นในช่วงเวลาถัดมา ซึ่งกลุ่มคนล้านนาหรืออาณาจักรล้านนาเดิมมีอิทธิพลและความเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากในครั้งอดีต โดยเฉพาะชาวโยนกเชียงแสน ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่สืบเชื้อสายมาจากชาวไทยในกลุ่มไทวน หรือกลุ่มชาวไต ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมทางวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตน ซึ่งยังคงสืบสานวัฒนธรรมประเพณี และอัตลักษณ์มายังคนยุคต่อมา แต่เมื่อครั้งบริบททางสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปจากความเจริญทางสังคมที่มีมากขึ้น วัฒนธรรมประเพณีหรืออัตลักษณ์ที่เคยมีอยู่ของชาวไทยวนได้เริ่มเลือนหายไปกับยุคสมัยใหม่มากขึ้นเรื่อย ๆ โดยเฉพาะในกลุ่มเยาวชนที่ซึ่งเสพสื่อข่าวสารของโลกสมัยใหม่ และรับเอาวัฒนธรรมประเพณีของพื้นที่ต่าง ๆ

ที่ตนสนใจปรับเปลี่ยนมากขึ้น ทั้งการแต่งกาย ภาษา อาหาร ตลอดจนการดำเนินชีวิตของสังคมนั้น ๆ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่ยากต่อการควบคุมไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นได้ในแต่ละพื้นที่ของไทย

จากที่ได้กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า เมื่อสังคมยังมีความเจริญมากขึ้น สิ่งที่เกิดตามมาอย่างหลีกเลี่ยงได้ยากคือเรื่องของการเปลี่ยนแปลงไปทางวัฒนธรรมดั้งเดิมในแต่ละท้องถิ่น ซึ่งการพัฒนาศักยภาพให้ชุมชนแต่ละชุมชนมีความพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง และยังสามารถที่จะคงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี ตลอดจน อัตลักษณ์ของชุมชนไว้ได้จึงเป็นทักษะที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อการนำไปใช้ในการพัฒนาประเทศชาติรูปแบบหนึ่ง โดยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา ระบบการศึกษาของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ได้พยายามทำการปฏิรูปกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อให้มีองค์ความรู้ที่สอดคล้องกับ “ทักษะในศตวรรษที่ 21” ในการดำเนินชีวิตในโลกยุคปัจจุบันที่มีความซับซ้อน ซึ่งประกอบไปด้วยทักษะที่หลากหลาย เช่น ทักษะใฝ่รู้ใฝ่เรียน ทักษะการคิดเชิงสร้างสรรค์ และทักษะการเรียนรู้แบบร่วมมือ โดยเน้นหนักทางด้านทักษะเทคโนโลยีเป็นสำคัญ ตลอดจนการมีทัศนคติและค่านิยมที่พึงประสงค์ และทักษะการคิดที่ซับซ้อน ทักษะการเรียนรู้ และทักษะการสื่อสาร เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากกว่าการท่องจำ (Saavedra, & Opfer, 2012) ซึ่งความสำคัญของการพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพ คือการเริ่มต้นศึกษาบริบทของชุมชนทำความเข้าใจถึงบริบทดั้งเดิมและที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมที่ตนอยู่อาศัย เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้วางแผนและพัฒนาสังคมของตนให้ดียิ่งขึ้นได้ โดยอาศัยสมาชิกในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนในพื้นที่ ซึ่งเป็นกลุ่มคนในชุมชนที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นกำลังสำคัญในอนาคตของชุมชน เตรียมความพร้อมการเป็นพลเมืองที่มีความรู้ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญของชุมชน โดยอาศัยการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อเสริมสร้างให้เกิดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนสามารถคิดเชิงวิพากษ์ได้ เป็นการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนเหล่านี้เป็นนักรบวิตรที่สำคัญของชุมชนมีส่วนร่วมพัฒนา และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนความเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนของตนได้ ดังนั้น การส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนให้มีคุณภาพจึงถือเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาสังคม และประเทศไทยให้เกิดความเจริญรุ่งเรือง เพราะเยาวชนเป็นกลุ่มคนที่จะเติบโตขึ้นมาเป็นวัยแรงงานของชาติ และมีประสิทธิภาพพร้อมรับมือต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมโลกในยุคดิจิทัล อันเป็นยุคสมัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วของบริบททางสังคมโลกในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ได้เป็นอย่างดี (บุญขันธ์ ธนภูมิศิริพงษ์, 2567) จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดของการพัฒนาชุมชนให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพ คือการเริ่มต้นศึกษาบริบทของชุมชนที่ตนอยู่อาศัยถึงการเปลี่ยนแปลงที่สามารถจะนำความรู้ไปใช้ในการวางแผนและพัฒนาสังคมของตนให้ดียิ่งขึ้นได้โดยอาศัยสมาชิกในชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนและพยายามผลักดันกระบวนการศึกษาของคนในชุมชน โดยเฉพาะเยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มคนในชุมชนที่สามารถเรียนรู้

และเติบโตขึ้นมาเป็นกำลังสำคัญในอนาคตของชุมชน ให้เป็นพลเมืองที่มีความรู้ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ที่สำคัญของชุมชน โดยอาศัยการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อเสริมสร้างให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ ตลอดจนสามารถคิดเชิงวิพากษ์ได้ ซึ่งเป็นการเตรียมความพร้อมให้เยาวชนเหล่านี้สามารถเป็นนักรบที่กล้าหาญที่สำคัญที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาความชุมชนและประเทศชาติต่อไป

ปัจจุบันสังคมไทยก้าวเข้าสู่บริบทของความเปลี่ยนแปลงทางสังคมมากขึ้น จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในโลกยุคปัจจุบัน ทำให้เป็นสังคมโลกที่ไร้พรมแดน ผู้คนในแต่ละพื้นที่สามารถติดต่อสื่อสารหากันได้อย่างไร้ข้อจำกัดมากขึ้น อีกทั้งยังสามารถทำการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันได้อย่างหลากหลาย และเป็นวงกว้างมากยิ่งขึ้น ไม่จำกัดเพียงแต่การเรียนรู้ตามระบบของการจัดการศึกษาทั่วไป แต่สามารถเรียนรู้ได้อย่างตามอัธยาศัยมากยิ่งขึ้นผ่านระบบโครงข่ายอินเทอร์เน็ต ส่งผลให้เป็นสังคมที่เติบโตและพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการพัฒนาของสังคมโลกจะเป็นไปอย่างรวดเร็ว แต่กลับต้องแลกมาด้วยการลบเลือนไปของบางสิ่งบางอย่าง โดยเฉพาะด้านวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนอัตลักษณ์ที่สำคัญบางประการของสังคมในแต่ละพื้นที่ เช่น วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยวน บนพื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก อันเป็นชุมชนเกิดของผู้วิจัยเองอีกด้วย

พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนกลุ่มใหญ่ในเขตพื้นที่อินโดจีน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดพิษณุโลกราว 100 ปีก่อน ซึ่งในเวลาต่อมาพื้นที่ชุมชนได้กลายมาเป็นพื้นที่เขตเศรษฐกิจทางด้านการคมนาคมขนส่งที่สำคัญของจังหวัด และด้วยความเป็นเขตเศรษฐกิจที่สำคัญนี้เองได้นำมาซึ่งความเจริญในรูปแบบต่าง ๆ เข้ามายังภายในพื้นที่ชุมชนและบริเวณโดยรอบ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและสังคมแบบดั้งเดิมของชุมชนชาวไทยวนไปอย่างมาก โดยเฉพาะทางด้านวัฒนธรรมประเพณี และอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนที่นับวันยิ่งเลือนหายไปด้วยเหตุปัจจัยสำคัญหลายประการ เช่น จากการย้ายถิ่นฐานของประชากร และปัจจัยทางด้านสื่อเทคโนโลยีที่มีความทันสมัยมากขึ้น เยาวชนรุ่นใหม่ให้เวลากับโลกออนไลน์มากกว่าการเข้าสังคมกับคนในชุมชนของตนเอง ความเป็นวิถีชีวิตแบบสังคมชนบทในอดีตเปลี่ยนเป็นวิถีชีวิตแบบคนสังคมเมืองที่มีความเร่งรีบและใช้ชีวิตเพื่อแข่งกับเวลามากขึ้น ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เอง จึงทำให้เกิดความตระหนักร่วมกันของ กลุ่มคนในชุมชนถึงการอนุรักษ์และสืบสานไว้ซึ่งวัฒนธรรมประเพณี และอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชนเอาไว้ให้ยังคงอยู่ต่อไปอย่างยาวนาน จึงเกิดเป็นแนวคิดเรื่องการจัดการเรียนรู้โดยบูรณาการเนื้อหาหลักสูตร ให้เชื่อมโยงกับชุมชน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงในชุมชน ภายใต้การมีส่วนร่วมระหว่างครู ผู้เรียน และกลุ่มคนในชุมชน และองค์กรในชุมชน นอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในห้องเรียน โดยมีกระบวนการสำคัญของการเรียนรู้

แบบสะท้อนคิดเชิงวิพากษ์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ในเนื้อหาตามหลักสูตรและเข้าใจชุมชนมากขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้ และทักษะอย่างหลากหลาย การบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรตามเป้าหมายที่กำหนดโดยชุมชน และสร้างการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในเชิงบวกเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน (วิจารณ์ พานิช, 2557)

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญดังที่ได้กล่าวมา จึงสนใจที่จะพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ในเรื่องของท้องถิ่นไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก- กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกขึ้น โดยศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม และประเพณีอันเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนขึ้น โดยได้มีการออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาส่งเสริมทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนสู่การเป็นพลเมืองแกนนำทางวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน บนพื้นที่บ้านดงประโดก- กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก อันเป็นชุมชนที่มีความเป็นอัตลักษณ์ที่ดึงดูด เป็นความภาคภูมิใจ ศักดิ์ศรี และเกียรติภูมิของคนในชุมชนให้คงอยู่สืบไป

คำถามการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเรียนรู้ความเป็นนวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกนี้เป็นอย่างไร
2. กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาความเป็นนวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาความเป็นนวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
2. เพื่อพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาความเป็นนวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการศึกษาวิจัยเรื่องกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ได้กำหนดขอบเขตในประเด็นเนื้อหาที่จะทำการศึกษาวิจัย ดังนี้

1.1 สภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

1.1.2 การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ ใช้เครื่องมือในการศึกษาชุมชน ได้แก่

1) ประวัติศาสตร์ชุมชน เป็นการศึกษาชุมชนจากหลักฐานจดบันทึกและจากหลักฐานความทรงจำของชุมชน รวมไปถึงสิ่งของและสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์ของชุมชน

2) แผนที่เดินดิน เป็นการศึกษาชุมชนจากการสำรวจ

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ ลงศึกษาชุมชนโดยใช้เครื่องมือในการศึกษาชุมชน คือ ประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อใช้ในการศึกษาวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาในชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดของกิจกรรม ดังนี้

1) ผู้เฒ่า เล่าเรื่อง

2) อัตลักษณ์ประเพณี การแห่นาคม้าไม้

3) สืบสานงานศิลป์ ศิลปะการทำพวงดอกเข็ม

4) ไทยวนชวนชิม น้ำพริกผัด

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการสะท้อนคิด ร่วมกันอภิปรายผล หลังการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน และทำกิจกรรมการเรียนรู้ โดยมีเกณฑ์ประเมินความเป็นนวัตกรรม 5 ประเด็น ได้แก่

1) การเชื่อมโยง

2) การตั้งคำถาม

3) การสังเกต

4) การทดลอง

5) การสร้างเครือข่าย

ขั้นตอนที่ 4 ชี้นำผลสู่ชุมชน นำเสนอข้อมูล ผลงานที่เกิดจากการเรียนรู้จากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน และการทำกิจกรรมต่าง ๆ โดยมีตัวแทนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และตัวแทนชมรมไทยวนจังหวัดพิษณุโลก เข้าร่วมรับฟังและให้ข้อเสนอแนะ

2. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยแบบเชิงคุณภาพ มีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คือ เยาวชนในพื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 15 คน โดยผู้วิจัยได้ ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)

3. ด้านระยะเวลา เดือนเมษายน 2567 – เดือนเมษายน 2568

4. ด้านพื้นที่ ผู้วิจัยใช้พื้นที่ในการศึกษา คือ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

นิยามศัพท์เฉพาะ

นวัตกรรมทางวัฒนธรรม หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่นำความคิดสร้างสรรค์มาประยุกต์ใช้เพื่อการส่งเสริม อนุรักษ์ทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พัฒนาวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ ๆ อย่างสร้างสรรค์ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน และสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

ไทยวน หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่งของไทย ที่มีความเป็นอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ มีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศิลปะ และภูมิปัญญาเป็นของตนเอง

เยาวชนแกนนำ หมายถึง กลุ่มเยาวชนพื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถทำการศึกษาหาความรู้ได้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน เป็นการสร้างองค์ความรู้จากประสบการณ์ตรง มีองค์ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดจากชุมชน มีทักษะการเข้าสังคม สามารถศึกษาชุมชนได้อย่างแท้จริง เป็นการสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรงอย่างมีประสิทธิภาพ

กิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การกระทำต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยผู้เรียนและผู้สอนเป็นผู้ร่วมกันกระทำ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาความรู้ และทักษะทางด้านวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวนของนเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก จะทำให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

1. นักเรียนได้รับความรู้และทักษะความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน และมีบทบาทในการร่วมกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น
2. ครูผู้สอนได้กลุ่มเยาวชนแกนนำที่มีความรู้และทักษะทางวัฒนธรรมไทยวน มาเป็นแกนนำในการช่วยถ่ายทอดและสืบสานความเป็นไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกให้กับคนภายในพื้นที่และนอกพื้นที่ได้รู้จักมากยิ่งขึ้น
3. ครูผู้สอนได้แนวทางการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อส่งเสริมและต่อยอดการเรียนรู้เรื่องไทยวนศึกษา สำหรับโรงเรียนอื่น ๆ ในพื้นที่กลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
4. ชุมชนได้กลุ่มเยาวชนแกนนำในการสืบสานวัฒนธรรมไทยวน เพื่อเป็นทูตทางวัฒนธรรม ออกเผยแพร่วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และภูมิปัญญาของชุมชน อันมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อการเสริมสร้างความเป็นนวัตกรด้านวัฒนธรรมไทยวนของนักเรียนแกนนำเยาวชน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกเล่มนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา ค้นคว้าเอกสาร ตำราวิชาการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยได้รวบรวม เรียบเรียง และสังเคราะห์เอกสารงานวิชาการที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน นวัตกรรม วัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดดังนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาตามอัธยาศัย
 - 1.1 ความหมายของการเรียนตามอัธยาศัย
 - 1.2 ลักษณะของการศึกษาตามอัธยาศัย
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
 - 2.1 ความเป็นมาของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
 - 2.2 ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
 - 2.3 รูปแบบและลักษณะของการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน
 - 2.4 กลยุทธ์ในการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน
3. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นนวัตกรทางวัฒนธรรม
 - 3.1 ความหมายของนวัตกร
 - 3.2 ความเป็นนวัตกร
 - 3.3 ความหมายของวัฒนธรรม
 - 3.4 ลักษณะของวัฒนธรรม
 - 3.5 ประเภทของวัฒนธรรม
 - 3.6 คุณลักษณะของนวัตกรทางวัฒนธรรม
4. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับแกนนำเยาวชน
 - 4.1 ความหมายของเยาวชน
 - 4.2 บทบาทของเยาวชน
 - 4.3 คุณลักษณะความเป็นแกนนำเยาวชน

5. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทยวน

5.1 ความหมายของชาติพันธุ์

5.2 อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์

5.3 ชาติพันธุ์ไทยวน

5.4 ชาติพันธุ์ไทยวน ในจังหวัดพิษณุโลก

6. บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

6.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชนไทยวน บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ต.สมอแข อ.เมือง จ.พิษณุโลก

7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการศึกษาตามอัธยาศัย

1. ความหมายของการเรียนตามอัธยาศัย

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (2542) นิยามความหมายของการศึกษาไว้ว่า คือ "กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยอาศัยกระบวนการถ่ายทอดความรู้ การฝึกฝน การอบรม ตลอดจนการสืบสานทางวัฒนธรรมที่สร้างสรรค์และกำหนดแนวทางวิชาการ เป็นสภาพแวดล้อมสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เกื้อหนุนให้บุคคลสามารถทำการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต" และในมาตรา 15 ได้กำหนดระบบการศึกษาไว้ว่าในการจัดการศึกษามี 3 รูปแบบ ประกอบด้วย 1) การศึกษาในระบบ 2) การศึกษานอกระบบ และ 3) การศึกษาตามอัธยาศัย

นอกจากนี้ยังได้นิยามความหมายของการศึกษาตามอัธยาศัย ไว้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย คือ การศึกษาที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองตามสนใจอย่างมีศักยภาพ มีความพร้อมและโอกาส โดยสามารถศึกษาได้จากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งความรู้อื่น

พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (2551) ให้คำจำกัดความการศึกษาตามอัธยาศัย ไว้ว่า “การศึกษาตามอัธยาศัย” หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลที่สามารถเลือกที่จะเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจตามโอกาสความพร้อม และตามศักยภาพของแต่ละบุคคล

การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง การศึกษาที่เกิดขึ้นตามวิถีชีวิตที่เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน จากบุคคล จากครอบครัว จากชุมชน จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยมีลักษณะที่สำคัญคือ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่จำกัดอายุ ไม่มีการลงทะเบียน และไม่มีการสอบ ไม่มีการรับประกาศนียบัตร มีหรือไม่มีสถานที่แน่นอน เรียนที่ไหนก็ได้ ลักษณะการเรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียน

เพื่อความรู้และนันทนาการ อีกทั้งยังไม่จำกัดเวลาเรียน สามารถเรียนได้ตลอดเวลาและเกิดขึ้นในทุกช่วงวัยตลอดชีวิต กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538)

จีระ งอกศิลป์ และคณะ (2550) กล่าวถึงการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ว่า หมายถึง การศึกษาที่เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ตามศักยภาพความพร้อม และตามโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ โดยสถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง หรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ และให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบก็ได้ จากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตาม รวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือประสบการณ์การทำงาน

อุดม เขยกิจวงศ์ (2551) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลที่สามารถเลือกเรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ตามความต้องการ และโอกาสความพร้อม รวมไปถึงตามศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล

ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์ และคณะ (2544) กล่าวถึงการศึกษาตามอัธยาศัยไว้ว่า คือการจัดสภาพแวดล้อม การจัดสถานการณ์ และปัจจัยเกื้อหนุน ตลอดจนแหล่งความรู้ และตัวบุคคล ให้สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ได้ตามความสนใจ มีศักยภาพ มีความพร้อม และโอกาส ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม

Chulatutor (2023) ได้ให้ความหมายของการจัดการเรียนรู้แบบนอกระบบการศึกษาไว้ว่า กศน. คือ ระบบการศึกษานอกระบบ หรือก็คือการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งแต่เดิมคำว่า กศน. ย่อมาจาก การศึกษานอกโรงเรียน แต่ในเวลาต่อมาได้มีการปรับปรุงคำจำกัดความใหม่ มีการจัดการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษา ไปจนถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย มีการจัดรูปแบบการเรียนรู้ที่มีหลากหลายไม่ได้จำกัดเฉพาะการนั่งเรียนในห้องเรียนแต่เพียงเท่านั้น แต่ยังสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รวมไปถึงการเรียนกศน.ออนไลน์ผ่านระบบของสำนักงาน กศน. ที่ชื่อว่า EDU Online ซึ่งถือเป็นรูปแบบการเรียนรู้ที่สะดวกกับผู้เรียน

Coombs and Ahmed (1974) ให้ความหมายว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งบุคคลแสวงหาและรับความรู้ ทักษะ ทศนคติความเข้าใจที่กระจำจืดที่เกี่ยวกับประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และการแสดงออกต่อสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวบุคคล

สุบิน ผลอนุรักษ์วงศ์ (2563) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่เต็มเต็มความต้องการของมนุษย์ที่แสวงหา ต้องการเรียนรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ นอกเหนือจากระบบการเรียนในโรงเรียน โอกาสของการเรียนรู้ตามอัธยาศัยเกิดขึ้นได้ในทุกเวลา ไม่จำกัดสถานที่ และสามารถเรียนรู้ได้จากสื่อต่าง ๆ

Evan (1981) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาตามอัธยาศัย หมายถึงผลของการเรียนรู้ อันเกิดจากสถานการณ์ที่ผู้เรียน หรือแหล่งความรู้บางอย่างใดอย่างหนึ่ง มีเจตจำนงเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ แต่ไม่ใช่ทั้งสองปัจจัยเกิดตรงกัน

การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning) หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจาก ประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน โดยไม่มีโครงสร้างหรือหลักสูตรที่กำหนดแน่นอน เช่น การเรียนรู้จาก สื่อออนไลน์ การสนทนากับผู้อื่น การทดลองปฏิบัติ หรือการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งการเรียนรู้ ลักษณะนี้มักเกิดขึ้นโดยธรรมชาติและต่อเนื่องตลอดชีวิต

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542) ได้นิยามการเรียนรู้ตามอัธยาศัยไว้ว่า การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Self-directed Learning) เป็นแนวทางการศึกษาที่ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ ในเป้าหมายการเรียนรู้ของตนเอง โดยสามารถเลือกสิ่งที่ต้องการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ได้ ตามความสนใจ แนวทางนี้มีลักษณะเด่น ดังนี้

1) การกำหนดเป้าหมาย : ผู้เรียนจะต้องสามารถตั้งเป้าหมายการเรียนรู้ได้ชัดเจน เช่น ทักษะความรู้ใหม่หรือประสบการณ์ใหม่ที่ต้องการได้รับ

2) การเลือกวิธีการเรียนรู้ : ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกสื่อการเรียนรู้ และวิธีการศึกษา

3) การประเมินผล : ผู้เรียนมีการติดตามประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองเพื่อปรับปรุงพัฒนา

4) การเรียนรู้จากประสบการณ์ : เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ที่สามารถนำ ความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ซึ่งการเรียนรู้ตามอัธยาศัยช่วยเสริมสร้างความมั่นใจและ ทักษะการคิดวิเคราะห์ ทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตและปรับตัวเข้ากับการ เปลี่ยนแปลงในสังคมได้ดีขึ้น

Livingstone (2001) การเรียนรู้ตามอัธยาศัย (Informal Learning) หมายถึง การเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นนอกระบบการศึกษาและไม่มีโครงสร้างชัดเจน เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ จากกิจกรรมในชีวิตประจำวัน เช่น การเรียนรู้จากประสบการณ์ส่วนตัว การอ่านหนังสือ การดู สื่อออนไลน์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น หรือการฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ด้วยตนเอง

การเรียนรู้รูปแบบนี้มักเกิดขึ้นโดยไม่ได้ตั้งใจหรือไม่มีการกำหนดเป้าหมายแน่ชัด แต่มี ความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาทักษะและความรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learning) โดยเฉพาะ ในยุคดิจิทัลที่เทคโนโลยีเปิดโอกาสให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้อย่างอิสระ

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษา นอกระบบการศึกษาที่เน้นให้เกิดการส่งเสริมการศึกษาตามความสนใจของผู้ศึกษาได้อย่างอิสระ ตามความชอบ ความถนัด หรือความต้องการของผู้ที่ศึกษาเอง เพื่อใช้ในการพัฒนาองค์ความรู้ ตลอดจนพัฒนาชีวิตของตัวผู้ศึกษา เป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้ศึกษาได้สัมผัสประสบการณ์

การเรียนรู้ได้อย่างหลากหลายตลอดชีวิต สอดคล้องกับนโยบายการศึกษาชาติที่ต้องการพัฒนาให้เกิดการศึกษาอย่างยั่งยืน

2. ลักษณะของการเรียนรู้ตามอธยาศัย

ลักษณะการเรียนรู้ตามอธยาศัย (Self-directed Learning) มีหลายประการที่ทำให้การเรียนรู้มีความยืดหยุ่นและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ดังนี้

- 1) การกำหนดเป้าหมายด้วยตนเอง : ผู้เรียนสามารถตั้งเป้าหมายในการเรียนรู้ที่ชัดเจนตามความสนใจและความต้องการของตน
 - 2) การเลือกเนื้อหา : ผู้เรียนมีอิสระในการเลือกสิ่งที่ต้องการเรียนรู้ ทั้งทักษะใหม่ ๆ ความรู้เฉพาะด้าน หรือหัวข้อที่สนใจ
 - 3) การเลือกวิธีการเรียนรู้ : ผู้เรียนสามารถที่จะเลือกสื่อการเรียนรู้และวิธีการศึกษาได้ตามที่เหมาะสม เช่น หนังสือ คอร์สออนไลน์ หรือการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง
 - 4) การรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ : ผู้เรียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการติดตามและการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง รวมถึงการปรับปรุงวิธีการเรียนรู้ตามความจำเป็น
 - 5) การเรียนรู้จากประสบการณ์ : การเรียนรู้ตามอธยาศัยมักเน้นไปในเรื่องการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
 - 6) ความยืดหยุ่น : การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกเวลา ตามที่ผู้เรียนสะดวก ทำให้มีความยืดหยุ่นสูง
 - 7) การสร้างความรู้ด้วยตนเอง : ผู้เรียนสามารถที่จะสร้างความรู้และทักษะใหม่ ๆ โดยการทดลองและค้นคว้าด้วยตนเอง
- ซึ่งลักษณะเหล่านี้ทำให้การเรียนรู้ตามอธยาศัยเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพสำหรับการพัฒนาตนเองและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วิธีการที่หลากหลายที่นำไปสู่การเรียนรู้ อาจเกิดขึ้นโดยการถูกผลักดันให้เกิดขึ้นผ่านกระบวนการสนทนา เกี่ยวข้องกับการสำรวจและขยายประสบการณ์โดยไม่อาจทำนายล่วงหน้าได้ เป็นสิ่งที่บังเอิญเกิดขึ้น อุบัติขึ้น (วิศน์ ศิลตระกูล, อมรา ปฐภิญโญบูรณ์, 2544)

การเรียนรู้ตามอธยาศัยเป็นการจัดการเรียนรู้ตามสภาพแวดล้อม สถานการณ์ ปัจจัยเกื้อหนุน สื่อ แหล่งการเรียนรู้ และบุคคล เพื่อส่งเสริมให้บุคคลได้เรียนรู้ตามความสนใจ ตามศักยภาพ ความพร้อม และโอกาสเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม (ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์, 2544)

การศึกษาตามอธยาศัยเป็นการจัดกิจกรรมที่เป็นกระบวนการเพื่อให้บุคคลได้ศึกษาเรียนรู้ เพื่อให้ได้รับความรู้ การจัดการศึกษาตามอธยาศัยจำเป็นต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนในการจัดการให้มีการจัดการเรียนรู้ เช่น การให้ความรู้ และประสบการณ์ผ่านสื่อหลาย ๆ ประเภท

แหล่งความรู้ที่ผู้เรียนสามารถเลือกเรียน เลือกหาประสบการณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2545)

ไม่มีรูปแบบที่จะอธิบายได้ชัดเจน (Non form) ไม่สามารถจับต้องหรือมองเห็น เหมือนการศึกษาในระบบที่มีโรงเรียนเป็นตัวแทน แต่รู้ว่ามีอยู่ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต เป็นที่รู้จักกันว่าเป็นการเรียนรู้ตามอัธยาศัย หรือการเรียนรู้แบบไม่เป็นทางการ หรือการเรียนรู้ตามวิถีชีวิต (พนม พงษ์ไพบูลย์, 2544)

เป็นการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์ ขึ้นอยู่กับว่า ณ จุดใดของสถานการณ์ที่ใครจะมีบทบาทเป็นผู้สอน และใครมีบทบาทเป็นผู้เรียน บางสถานการณ์บางคนสามารถเรียนรู้ได้แต่บางคนก็ ไม่มีการเรียนรู้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2544)

เกิดขึ้นตามวิถีชีวิต เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ จากการทำงาน บุคคลชุมชน และ แหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อเพิ่มความรู้ ทักษะ ความบันเทิง และการพัฒนาคุณภาพชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, 2538)

มีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นลักษณะเฉพาะที่ (Specific) อาจเกิดได้ซ้ำแต่อาจไม่เกิดซ้ำ ที่มีผลเหมือนเดิมทุกประการ (ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์, 2544)

เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามความสมัครใจ ความพอใจ และความต้องการตาม ความเหมาะสมของบุคคลหรือกลุ่ม ดำเนินไปอย่างไม่เป็นทางการ มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น และมีเสรีภาพ (กุลธร เลิศสุริยะกุล, 2542)

เป็นการจัดสภาพแวดล้อม สถานการณ์ สื่อ แหล่งเรียนรู้ ตลอดจนบุคคล ในการ ส่งเสริมการเรียนรู้ตามความสนใจ ตามศักยภาพความพร้อม และตามโอกาส เพื่อการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตตนเอง ครอบครัว ชุมชน ตลอดจนถึงสังคม (ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์, 2544)

การประเมินขึ้นอยู่กับผู้เรียน ผู้เรียนอาจไม่รู้ตัว แต่ผลการเรียนสั่งสมได้ จนมีการนำไปใช้ จึงจะเกิดการเรียนรู้ขึ้น ซึ่งอาจไม่ได้ใช้ก็ได้ (วิศนิต วัฒนกุล และอมรา ปฐภิญโญบูรณ์, 2544)

เป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาจากระบบการศึกษาอื่น ๆ ซึ่งบุคคลสามารถศึกษาตามอัธยาศัย ไประหว่างการเรียนในระบบอื่น ๆ พร้อมกันได้ เป็นการศึกษาที่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต และ การสร้างสมประสบการณ์ต่าง ๆ จากการเรียนรู้ด้วยตนเอง (วิศนิตวัฒนกุล, อมรา ปฐภิญโญบูรณ์, 2544)

กิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นกิจกรรมการศึกษาการเรียนรู้ตามวิถีชีวิตจาก ประสบการณ์ ไม่มีหลักสูตร ไม่มีเวลาเรียนที่แน่นอน ไม่มีการวัดประเมินผล เป็นการเรียนรู้ที่เกิด ตามธรรมชาติจากสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ทางสังคม (วิระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา, 2545)

Evan (1981) ผลของการเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ที่ผู้เรียน หรือแหล่งความรู้ อย่างใดอย่างหนึ่งมีเจตจำนงเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ แต่ไม่ใช่ทั้งสองปัจจัยเกิดตรงกัน

เป็นกระบวนการที่มนุษย์ได้รับการถ่ายทอด และสั่งสมความรู้ ทักษะ เจตคติความคิด จากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน และสิ่งแวดล้อมตลอดชีวิต (กรมการศึกษานอกโรงเรียน. 2538) อ้างอิงจาก Hideyoshi (1990).

Jeffs and Smith (1999) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการออกแบบ กิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะอย่างกว้าง ๆ แตกต่างจากหลักสูตร ที่ถูกกำหนดขึ้นอย่างชัดเจน

วีระเทพ ปทุมเจริญวัฒนา (2545) ได้เสนอแนวคิดและจำแนกการจัดการศึกษา ตามอัธยาศัยออกเป็นโปรแกรมการศึกษาตามอัธยาศัย ดังนี้

1. โปรแกรมการศึกษาตามห้องสมุด มีบทบาทสำคัญเพื่อการส่งเสริมการสอนในโรงเรียน ตลอดจนการเรียนรู้ด้วยตนเองในลักษณะการศึกษาตามอัธยาศัย
2. โปรแกรมเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชนสื่อมวลชน มีบทบาทในการให้การศึกษา ตามอัธยาศัยเกี่ยวกับการให้ความรู้ต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้จากการทำงาน จากประสบการณ์ การศึกษา โดยมีสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ เช่น วิทยุโทรทัศน์ นิตยสาร วารสาร เป็นต้น
3. โปรแกรมการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยโดยสื่อสารมวลชน เช่น สื่อพิมพ์ สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์
4. โปรแกรมการเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญในชุมชน เช่น ภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมและองค์ความรู้ของชุมชน ที่สืบทอดต่อกันมา
5. โปรแกรมการเรียนรู้จากสื่อพื้นบ้าน เป็นการเรียนรู้จากการแสดงหรือการเล่น ที่สะท้อนวิถีชีวิต เพื่อความบันเทิง เช่น ลิเก หมอลำ ลำตัด เพลงลูกทุ่ง เป็นต้น
6. โปรแกรมการเรียนรู้จากครอบครัว เป็นแหล่งการเรียนรู้ตั้งแต่เกิด สอนให้มนุษย์ มีแบบแผนในการดำรงชีวิต ตามการอบรมของครอบครัวนั้น ๆ

การจัดกิจกรรมการศึกษาตามอัธยาศัย สามารถแบ่งเป็น 2 ด้าน ดังนี้

1.การจัดกิจกรรม มีดังนี้

1.1) การเรียนรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน เป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญของชุมชน เป็นแหล่ง วิทยาการที่มีคุณค่าต่อบุคคลและสังคม

1.2) การจัดกลุ่มสนใจ จัดการศึกษาตามสภาพปัญหาความต้องการ และความสนใจที่ แตกต่างกัน เพื่อนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ และยกระดับคุณภาพชีวิต

1.3) กลุ่มเสวนาหรืออภิปราย กลุ่มคนที่มีความสนใจในเรื่องหนึ่งเหมือนกัน ได้แสดง ความคิดเห็นได้วิพากษ์เรื่องนั้น ๆ ร่วมกันเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ

1.4) กิจกรรมด้านศาสนาและวัฒนธรรม เป็นรูปแบบพิธีการที่ปฏิบัติต่อ ๆ กันมา เป็นเวลานานจนกลายเป็นจารีตประเพณีที่ต้องร่วมกันอนุรักษ์สืบต่อไป

1.5) พ่อแม่สอนลูก เป็นรูปแบบการเรียนรู้ตามอัธยาศัยที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ

1.6) การเรียนรู้จากประสบการณ์ของกลุ่มอาชีพ เช่น การทำขนมพูนไพร จากผู้ชำนาญการ เป็นต้น

1.7) การเข้าค่าย เป็นกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมต้องมีความสนใจเรื่องใดร่วมกัน และเพื่อต้องการศึกษาในเรื่องนั้น ๆ เช่น การเข้าค่ายวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

1.8) คอมพิวเตอร์และอิเล็กทรอนิกส์ เป็นสื่อที่ใช้ในการสื่อสารที่สามารถให้ความรู้ได้อย่างฉับไว ใช้เพื่อการถ่ายทอดความรู้ทั้งในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะของการเรียนรู้ตามอัธยาศัย หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากลักษณะของตามความต้องการของผู้ที่ศึกษาด้วยตนเอง เป็นลักษณะการเรียนรู้ที่เน้นในเรื่องของการส่งเสริมความรู้ และการส่งเสริมให้เกิดทักษะประสบการณ์ของตัวผู้เรียนตามความสนใจเรื่องนั้น ๆ ที่ได้ศึกษา โดยเป็นการส่งเสริมให้ผู้ศึกษาสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ และสามารถที่จะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับเหล่านั้น ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตได้จริง ซึ่งถือได้ว่าการจัดการเรียนการสอนแบบอัธยาศัยเป็นการอำนวยความสะดวกแก่ผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างทั่วถึง และสามารถที่จะเข้าถึงเรื่องของการศึกษาได้อย่างง่ายมากยิ่งขึ้น โดยคำนึงถึงลักษณะความต้องการของผู้ที่จะศึกษา และเหมาะสมต่อความพร้อมของผู้เรียนที่เน้นศึกษาแบบอิสระมากกว่า การศึกษาภายในระบบการศึกษา

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หรือ การจัดการศึกษามูลฐานชุมชน มีรากฐานการคิดมาจากปรัชญา แนวคิด ทฤษฎีการศึกษาที่มุ่งเน้นในการจัดการเรียนรู้แบบเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-Centered Learning) ซึ่งเป็นหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและมีอิทธิพลต่อเนื้อหา กิจกรรม สื่อ และขั้นตอนของการเรียนรู้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยผู้สอนเป็นผู้เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้อย่างอิสระจากการลงมือปฏิบัติจากผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ

แนวคิดของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นแนวคิดที่เปลี่ยนสถานะบทบาทการเรียนรู้ของผู้เรียนให้เปลี่ยนจากการเรียนรู้แบบเชิงรับ (Passive Learner) ไปเป็นผู้เรียนเชิงรุก (Active Learner) และผู้สอนจากผู้ถ่ายทอดความรู้เปลี่ยนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ และเป็นผู้สร้างสรรค์แรงบันดาลใจในการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียน เป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้อย่างต่อเนื่อง และอิสระ เป็นการจัดการเรียนรู้แบบตามอัธยาศัย

1. ความเป็นมาของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นแนวคิดในการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนามาจาก ทฤษฎีคอนสตรัคติวิสต์ (Constructivist Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ต้องการเน้นให้ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความรู้ใหม่ขึ้นจากความคิดของตนเอง แทนการรับฟังจากครูผู้สอนเพียงอย่างเดียวแล้วนำมาขยายเป็น ความรู้ใหม่ นอกจากนั้นแล้ว รูปแบบของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานยังตั้งอยู่บนพื้นฐาน ของทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (Experiential Learning Theory) ซึ่งเป็นประสบการณ์ ที่ผู้เรียนได้ค้นพบด้วยตนเอง และได้นำข้อมูลมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน หรือสะท้อนคิดเพื่อ ทำความเข้าใจ โดยมีผู้สอนเป็นผู้อำนวยการ เสริมสร้างแรงบันดาลใจ และร่วมออกแบบประสบการณ์ การเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้ทดลองเรียนรู้ตามความสนใจ

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เริ่มเป็นการจัดการเรียนรู้ที่รู้จักในประเทศ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย ทวีปแอฟริกา และในเอเชีย ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในชื่อว่า “การเรียนรู้โดยการ บริการสังคม (Service Learning : SL)” ซึ่งเป็นรูปแบบของการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ออกแบบ มาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง กับบุคคล และความต้องการของชุมชน (Flecky, 2011)

การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning) มีความเป็นมา ที่เชื่อมโยงกับแนวคิดการศึกษาแบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยเริ่มได้รับความ นิยมในหลายประเทศตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนาการศึกษา ที่มุ่งเน้นการเชื่อมโยงการเรียนรู้เข้ากับชีวิตจริงและชุมชน ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับ

1. การศึกษาแบบมีส่วนร่วม : แนวคิดนี้ได้รับอิทธิพลมาจากแนวคิดทางการศึกษาของ นักการศึกษาเช่น จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์จริงและ การมีส่วนร่วมของผู้เรียนในสังคม

2. การพัฒนาอย่างยั่งยืน : ในช่วงปี 1970-1980 มีการให้ความสำคัญกับการพัฒนา อย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งทำให้เกิดการศึกษาแบบมีฐาน ชุมชน

3. การศึกษาเพื่อการพัฒนา : หลายองค์กรระหว่างประเทศ เช่น UNESCO เริ่มสนับสนุน การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในบริบทของการศึกษาเพื่อการพัฒนาและการลดความยากจน โดยมุ่งหวังให้การศึกษาเป็นเครื่องมือในการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน

4. การศึกษาแบบบูรณาการ : การเรียนรู้ที่เน้นการใช้ทรัพยากรและความรู้ในชุมชน ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้จากผู้มีประสบการณ์จริง ซึ่งช่วยเสริมสร้างความรู้ที่ลึกซึ้งและยั่งยืน

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นแนวคิด ทฤษฎีในการจัดการเรียนรู้ที่ถูกพัฒนาขึ้น โดยมีจุดประสงค์ของการจัดการเรียนรู้

เพื่อต้องการที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้ที่จะทำการศึกษาให้เกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ตามความสนใจ โดยต้องเน้นให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ เกิดทักษะ และเกิดแรงบันดาลใจในการเรียนรู้ตามความสนใจ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างดียิ่งขึ้น สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสามารถที่จะสะท้อนความคิดเห็นเพื่อทำความเข้าใจได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยมีครูผู้สอนให้การสนับสนุนและคำแนะนำ เป็นการเรียนรู้ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงระบบการเรียนรู้ไปจากมิติเดิมที่ผู้เรียนทำหน้าที่ในการเรียนรู้แบบเชิงรับ ไปเป็นการเรียนรู้แบบเชิงรุก และผู้สอนจากผู้ถ่ายทอดความรู้ เปลี่ยนเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ และเป็นผู้สร้างสรรค์แรงบันดาลใจในการศึกษาเรียนรู้ของผู้เรียน

2. ความหมายของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

ชุมชนเป็นฐาน (Community Based Learning) หรือการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

Owens, & Wang (1996 อ้างอิงใน อัจฉา สุวรรณกาญจน์ 2550) ได้ให้ความหมายของการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ว่า เป็นการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นพื้นที่ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ว่าตนเองมีความต้องการที่จะเรียนรู้อะไร โดยที่ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้ที่คอยสนับสนุนการเรียนรู้ของผู้เรียน ทำให้เกิดผลการเรียนรู้ที่ครอบคลุมทั้งความรู้ด้านวิชาการ ด้านการทำงานและอาชีพ ด้านพัฒนาการของบุคคลและสังคม ด้านคุณค่า ด้านบริการ ด้านความเข้าใจ และการใช้แหล่งเรียนรู้ชุมชน

Heslie (1985 อ้างอิง รัชชาภรณ์ รัตภูมิ, 2549) ได้ให้ความหมายว่า ชุมชนเป็นฐานคือการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนมาเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการศึกษาชุมชน โดยอาศัยกระบวนการบูรณาการทางการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย หรือที่เรียกว่าเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตอีกนัยหนึ่งคือเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

The Glossary of Education Reform (2014) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาบนฐานชุมชนหรือการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการศึกษาความหลากหลายของวิธีการเรียนการสอนและโปรแกรมที่นักการศึกษาใช้เพื่อเชื่อมโยงที่รับจากการเรียนรู้จากการสอนในโรงเรียนชุมชน ในเรื่องของสถาบันท้องถิ่น วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติต่าง ๆ โดยอาศัยชุมชนเป็นตัวกระตุ้นการเรียนรู้ในการเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียนได้

Isranews (2558) ได้อธิบายไว้ว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หรือการศึกษาบนฐานชุมชน คือการสอนให้เด็กได้เรียนรู้อย่างเกิดความเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของโลกยุคโลกาภิวัตน์ ที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเกิดการนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเองและชุมชน เรียกได้ว่า เป็นการศึกษาบนฐานชุมชน ซึ่งเป็นการสร้างคนให้ไม่ลืมหืมเหง้า

ของตนเอง และมีทักษะที่เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อจะได้เติบโตเป็นผู้นำของสังคมที่มีคุณภาพ ถือเป็นเรื่องสำคัญที่ตอบโจทย์ความต้องการของสังคมไทย

Center for Teaching & Learning, Marshall University (2018) ได้ให้ความหมายของการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หรือการศึกษาบนฐานชุมชนไว้ว่า เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เป็นกลยุทธ์การเรียนรู้ที่บูรณาการการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยอาศัยการสะท้อนผลการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ที่มีความสำคัญต่อกระบวนการเรียนรู้และการสะท้อนซึ่งกันและกัน

Melaville Berg และ Blank (2015) ได้ให้ความหมายของการศึกษาบนฐานชุมชนหรือการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ว่า หมายถึง กลยุทธ์การเรียนรู้ที่มีความครอบคลุมในการบริการวิชาการ พลเมืองศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา การศึกษาโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน การจัดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม ตลอดจนการเรียนรู้จากการทำงาน

Barrett (2012) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาบนฐานชุมชน หรือการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน คือวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการเชื่อมโยงวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในชั้นเรียนให้มีความสอดคล้องกับการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ของประชาชนในชุมชน ต่อความต้องการของชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยและกระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ที่มีความเกี่ยวข้องกับพันธกิจที่สำคัญของชุมชนนั้น ๆ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ร่วมกันของสถานศึกษาและชุมชน โดยชุมชนได้รับประโยชน์จากอาสาสมัคร ทรัพยากรในการวิจัย และความเชี่ยวชาญทางวิชาการที่หลากหลายจากบุคคลและสถานศึกษาต่าง ๆ ในการเข้ามาช่วยส่งเสริมชุมชนให้เกิดการพัฒนามากขึ้น

Kolb (1984) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) เป็นแนวทางการเรียนรู้ที่นำชุมชนมาเป็นแหล่งเรียนรู้หลัก โดยเชื่อมโยงปัญหา ทรัพยากร และองค์ความรู้ในชุมชนเข้ากับกระบวนการเรียนการสอน ทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสมือปฏิบัติจริง เรียนรู้จากประสบการณ์ตรง และพัฒนาความรู้ที่สามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

McMillan & Chavis (1986) แนวทางนี้เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ครู และสมาชิกในชุมชน เพื่อสร้างการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน และช่วยพัฒนาทักษะที่สำคัญ เช่น การคิดเชิงวิเคราะห์ ความรับผิดชอบต่อสังคม และการทำงานร่วมกัน

จินดารัตน์ โพธิ์นอก (2561) การจัดการศึกษาบนฐานชุมชน หรือการจัดการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หมายถึง การจัดการศึกษาที่เป็นการศึกษาแบบทางเลือกที่มุ่งสร้างความเข้มแข็งบนฐานรากของการศึกษาที่จำเป็นของชุมชน ทั้งทางด้านครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม การศึกษา ตลอดจนความเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชนได้มีส่วนร่วมกับการจัดการศึกษา โดยใช้ชีวิตเป็นตัวตั้งและเรียนรู้จากการปฏิบัติ เป็นการศึกษา

แบบบูรณาการที่ได้รับการสนับสนุนจากทั้งทางภาครัฐ ท้องถิ่น ชุมชน ที่ช่วยกันให้เกิดเป็นการศึกษา ที่มีกลไกในการปลูกฝังคุณค่าและชีวิตที่ดีงาม

บุญสืบ โสโสม (2553) กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ เป็นรูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนได้เกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติงานจากสถานการณ์จริงของชุมชน

วิรัชพร ดากกลาง (2565) กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ว่า เพราะชุมชนเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ใกล้ตัวเด็ก การตระหนักในปัญหาหรือมีความสนใจประเด็นบางอย่างของชุมชน จะพัฒนาให้พวกเขาตระหนักถึงอัตลักษณ์ชุมชนตนเอง รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สร้างความเป็น Active citizen และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ผ่านการบูรณาการกับชุมชนอย่างยั่งยืน

วณิชชา แม่นยำ (2563) กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นแนวคิดหนึ่ง ที่นำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน โดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เข้าใจชุมชน ความต้องการหรือธรรมชาติของชุมชนนั้น ๆ และสร้างความรู้ โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้สัมผัสกับชุมชนที่แท้จริง ได้ร่วมมือกับชุมชน ใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งตัวผู้เรียนและชุมชน

วิทยากร เชียงกุล (2555) กล่าวถึง การจัดการเรียนรู้แบบชุมชนเป็นฐาน (Community Based Learning ; CBL) ไว้ว่า เป็นการเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนเรียนรู้จากการปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง ฝึกปฏิบัติและให้บริการในศาสตร์ตามเป้าหมายที่สำคัญ ดังนี้ 1) เพื่อให้นักเรียนทำโครงการตามประเด็นที่ตนเองสนใจ และค้นหาความรู้ที่เกิดจากงานของตนเอง 2) ใช้วิธีการเรียนแบบเพื่อนช่วยเพื่อน มีการเข้าไปในชุมชน มีส่วนร่วมกับคนอื่น ทำงานร่วมกับคนอื่น ๆ ก่อให้เกิดการบูรณาการข้ามสาขาวิชาที่ทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) ใช้สื่อการเรียนรู้ทางคอมพิวเตอร์ทำบทสรุปเนื้อหาบทเรียน เกิดเป็นการเรียนรู้ เพื่อสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้

เจียมจิต แสงสุวรรณ (2550) ให้ความหมายว่า ชุมชนเป็นฐาน คือวิธีการสร้างหลักสูตร โดยมีเนื้อหาความรู้ที่ได้มาจากบริบทที่เป็นจริงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยนำมาใช้เป็นขอบข่ายของเนื้อหาหลักสูตร

สมคิด แก้วทิพย์ (2566) การเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน เกิดขึ้นจากความเชื่อมั่นพลังอันไร้ขีดจำกัดของชุมชนว่าสร้างสรรค์ความเปลี่ยนแปลงจากฐานรากได้ สามารถเป็นพื้นที่ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วิรัชพร ดากกลาง (2566) ได้นิยามถึงการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ว่า เพราะชุมชนเป็นเครื่องมือการเรียนรู้ใกล้ตัวเด็ก การตระหนักในปัญหาหรือมีความสนใจประเด็น

บางอย่างของชุมชน จะพัฒนาให้พวกเขาตระหนักถึงอัตลักษณ์ชุมชนตนเอง รู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน สร้างความเป็น Active citizen และพัฒนากระบวนการเรียนรู้ผ่านการบูรณาการกับชุมชนอย่างยั่งยืน

อัจฉรา ศรีพันธ์ (2566) ได้นิยามถึงการจัดการศึกษาบนฐานชุมชนหรือการศึกษาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ว่า เป็นการจัดการศึกษาเพื่อสร้างความเข้มแข็งในการจัดการเรียนรู้ในระดับฐานรากของการศึกษา ด้วยการสร้างการศึกษาอย่างมีส่วนร่วมกันระหว่างสถานศึกษา และภาคประชาชนที่ประกอบไปด้วย ครอบครัว ชุมชน สถาบันศาสนา องค์กรทั้งทางภาครัฐและเอกชน เป็นต้น เพื่อร่วมกันจัดการศึกษาในรูปแบบต่าง ๆ ให้สามารถพัฒนาต่อการเพิ่มขีดความสามารถของมนุษย์ โดยการบูรณาการรากเหง้าขององค์ความรู้ทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ให้มีความสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต เศรษฐกิจ การเมือง และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป

การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-based Learning) เป็นแนวทางการศึกษา ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน เพื่อสร้างความรู้และทักษะผ่านประสบการณ์จริง แนวทางนี้มีข้อดีหลายประการ เช่น

- 1) เชื่อมโยงกับชีวิตจริง : ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้การเรียนรู้มีความหมายและมีประโยชน์จริง
- 2) สร้างความสัมพันธ์ : การทำงานร่วมกับสมาชิกในชุมชนจะช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์และการทำงานเป็นทีม
- 3) ส่งเสริมการรับรู้และการเคารพวัฒนธรรม : ผู้เรียนมีโอกาที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมและประเพณีของชุมชน ช่วยให้เกิดความเข้าใจและเคารพในความหลากหลาย
- 4) พัฒนาทักษะชีวิต : ผู้เรียนสามารถที่จะพัฒนาทักษะต่าง ๆ เช่น การสื่อสาร การแก้ปัญหา และการคิดวิเคราะห์ ผ่านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานจึงเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างยั่งยืน

จากการศึกษาความหมายของชุมชนเป็นฐาน หรือการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน สามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน หมายถึง กระบวนการของการจัดการเรียนรู้ โดยที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถที่จะเรียนรู้ และทำการศึกษาหาความรู้ได้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ ได้ภายในชุมชน เป็นการจัดการเรียนรู้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อที่ต้องการจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และความเข้าใจในชุมชน มีพัฒนาการของความรู้และทักษะการเข้าสังคม สามารถศึกษาชุมชนได้อย่างแท้จริง อันเป็นการสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ตรง สามารถก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่แท้จริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. รูปแบบและลักษณะของการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

Beakley, Sandy, & Lynda (2003) พบว่า มีภารกิจที่จะต้องดำเนินการ 10 อย่าง ผู้วิจัยสรุปเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานได้ 6 อย่างได้แก่

- 1) การติดต่อประสานงานกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง
- 2) การศึกษาข้อมูลของชุมชน
- 3) การจัดทำแผนงานการสอนเป็นรายบุคคล
- 4) การพัฒนาหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้
- 5) การเตรียมแผนงาน
- 6) การสอนและการประเมินผล

Owons & wang (1906 อ้างอิงใน สภา อยู่ยืนและคณะ 2548) กล่าวถึง ขั้นตอน การเรียนจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนี้

- 1) ขั้นการวางแผน เป็นการกำหนดกรอบที่ชัดเจนและกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ร่วมกัน
- 2) ขั้นดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะดำเนินการด้วยตนเองเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้
- 3) ขั้นการสะท้อน เป็นขั้นตอนการสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้
- 4) เผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะ เป็นขั้นที่ผู้เรียนเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะและชุมชนรับทราบ เพื่อการพัฒนาในอนาคตต่อไป

ไสยเพ็ญ เฉิดเจิม (2560) ได้อธิบายลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนี้

- 1) การเชื่อมโยงวิชาการสู่การบริการชุมชน
- 2) ให้การศึกษาและจัดประสบการณ์เกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี
- 3) เรียนรู้ผ่านสิ่งแวดล้อมบริเวณโรงเรียนและชุมชน
- 4) เรียนรู้ผ่านสถานที่ที่สนใจในการเรียนรู้
- 5) เรียนรู้ผ่านการทำงานภายใต้การดูแลของผู้มีประสบการณ์

แนวคิดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานเป็นสิ่งที่มีความหมายต่อนักเรียน ได้แก่ ผลที่เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียน เช่น มีผลบวกต่อการพัฒนาการรับรู้ในความสามารถของตนเอง การเจริญเติบโตทางด้านจิตวิญญาณ พัฒนาทางด้านคุณธรรม พัฒนาความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น การเป็นผู้นำ และมีผลต่อ ผลลัพธ์จากการเรียน เช่น ทำให้นักเรียนสามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้เรียนมาเข้ากับโลกแห่งความเป็นจริง มีผลทางบวกต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เป็นต้น การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน มีประโยชน์ต่อครูอาจารย์ในแง่ของการปรับปรุงการเรียนการสอนในชั้นเรียน

ขยายการเรียนรู้ไปสู่สังคม และเป็นโอกาสที่ทำให้ครูอาจารย์นำความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ไปเผยแพร่ให้แก่คนในชุมชน เป็นต้น ส่วนประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ เช่น สร้างเครือข่ายการฝึกงานร่วมกับสถาบันการศึกษา สร้างโอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ให้กับคนในชุมชน และทำให้หน่วยงานในชุมชนได้ทำงานร่วมกับนักเรียนและตัดสินใจที่จะรับนักเรียนเข้าทำงานในอนาคตได้ (Introduction to Community-based Learning, 2013) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการเรียนรู้โดยการใช้ชุมชนเป็นฐานให้ประโยชน์ที่เกื้อกูลกันระหว่างประโยชน์ของนักเรียน ประโยชน์ของครูอาจารย์หรือทางโรงเรียน และประโยชน์ต่อชุมชนด้วยคุณค่าของการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจนำแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและขั้นตอนการดำเนินงานของการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เพราะจุดมุ่งหมายในการเรียนวิชานี้ต้องการพัฒนานักเรียนให้มีความรู้ มีทักษะ และมีคุณลักษณะที่ดี เพื่อให้ นักเรียนสามารถนำไปประกอบอาชีพในอนาคตได้ แต่ความรู้หรือเนื้อหาสาระที่โรงเรียนจะนำมาถ่ายทอดให้นักเรียน ควรเป็นความรู้ที่มีความหมาย และสามารถนำไปประกอบอาชีพในบริบทของชุมชนที่นักเรียนใช้ชีวิตจริง ฉะนั้น การเรียนรู้และฝึกฝนอาชีพที่มีอยู่ในท้องถิ่น นอกจากจะมีประโยชน์ต่อนักเรียนแล้วยังเป็นการส่งเสริมความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนด้วย (ดิษยุทธิ์ บัวจุม, 2556)

จินดารัตน์ โพธิ์นอก (2561) แนวคิดในการจัดการศึกษาฐานชุมชน ประกอบด้วย

1. เป็นแบบการศึกษาทางเลือกของภาคประชาชน
2. ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้ได้บนหลักการการศึกษาเพื่อมวลชนและมวลชนเพื่อการศึกษา
3. เป็นการศึกษาที่เอาชีวิตเป็นตัวตั้งแทนวิชาเป็นตัวตั้ง
4. เป็นการศึกษาที่สามารถรองรับผู้จบการศึกษาชั้นพื้นฐานที่ไม่ประสงค์เข้ารับการศึกษาระบบ แต่สามารถศึกษาต่อด้วยการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐและการยอมรับจากสังคม
5. เป็นการเพิ่มความสำคัญของเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนท้องถิ่น สถาบันสังคม โดยเฉพาะครอบครัว ให้หันมาให้ความสำคัญแก่เยาวชนและบุตรหลาน โดยร่วมปลูกฝัง คุณธรรม จริยธรรม มารยาท ประเพณี และวัฒนธรรมในครอบครัว ในชุมชน
6. เป็นการจัดการศึกษาที่เน้นการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ ชุมชนคือหัวใจของการพัฒนา มีแผนพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการ

Beakley, Sandy, Lynda (2003)รูปแบบของการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า เป็นแนวทางในการให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการมีประสบการณ์ที่สัมผัสกับคนในชุมชน ผ่านการทำกิจกรรมแบบต่าง ๆ ดังกล่าว ไม่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยตรง แต่จากการศึกษา หลักการเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Instruction)

ตามแนวคิดของ แบคเลย์ แชนตี และลินดา พบว่า มีภารกิจที่จะต้องดำเนินการ 10 อย่าง ผู้วิจัยสรุปเป็นองค์ประกอบของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานได้ 6 อย่าง ได้แก่

- 1) การติดต่อประสานงานกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง
- 2) การศึกษาข้อมูลของชุมชน
- 3) การจัดทำแผนงานการสอนเป็นรายบุคคล
- 4) การพัฒนาหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้
- 5) การเตรียมแผนงาน
- 6) การสอนและการประเมินผล

Heffernan (2001) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบของการจัดการศึกษาบนฐานชุมชนหรือโดยใช้ชุมชนเป็นฐานไว้ 6 รูปแบบ ดังนี้

1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยการบริการชุมชนตามสาขาวิชา (Discipline-Based Service-Learning Model) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะต้องอยู่ในชุมชนตลอดภาคการศึกษา เพื่อสร้างประสบการณ์ความรู้อย่างสม่ำเสมอ สามารถเชื่อมโยงเนื้อหาความรู้กับประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาชุมชนมาปรับใช้ได้

2) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยการบริการชุมชนบนฐานของปัญหา (Problem-Based Service-Learning Model) การจัดการศึกษานี้มีรากฐานแนวคิดว่าผู้เรียนมีองค์ความรู้เพียงพอที่จะสามารถให้ข้อเสนอแนะแก่ชุมชนในการพัฒนาได้

3) รูปแบบการเรียนรู้ในหลักสูตร Capstone (Capstone Course Model) เป็นการจัดการศึกษาที่ถูกรออกแบบและพัฒนาเพื่อผู้ที่เรียนวิชาเอกหรือวิชารองในชั้นปีสุดท้ายในการใช้ความรู้ตามสาขาของตนในการบริการชุมชน

4) รูปแบบการฝึกงาน (Service Internship Model) เป็นการฝึกการเรียนรู้ที่เข้มข้นกว่าวิธีการอื่น ๆ เพราะต้องลงศึกษาชุมชน 10-20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ เน้นการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในลักษณะต่างได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างเท่าเทียม

5) รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการบนฐานชุมชนสำหรับผู้เรียนระดับปริญญาตรี (Undergraduate Community-Based Action Research Model) คล้ายการศึกษาแบบปกติเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องมีความใกล้ชิดกับผู้สอนเพื่อเรียนรู้ระเบียบวิธีวิจัย สามารถนำไปพัฒนาตนเองและสนับสนุนชุมชนได้

6) รูปแบบการศึกษาพิเศษเสริมหลักสูตร (Directed Study Additional/Extra Credit Model) เป็นการจัดการศึกษาเพิ่มเติมจากการจัดการศึกษาปกติเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ที่ได้จากชุมชน เหมาะกับผู้ที่มีความสนใจในการเรียนรู้สูง

Dewey (1938) ได้เสนอว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้บริบทของชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้หลัก โดยมีรูปแบบและลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. รูปแบบของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย

1.1 การเรียนรู้ผ่านการบริการชุมชน (Service-Learning) ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการให้บริการแก่ชุมชนโดยเชื่อมโยงกับเป้าหมายทางการศึกษา ตัวอย่าง: โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม หรือ การให้คำแนะนำด้านสุขภาพแก่ประชาชน

1.2 การเรียนรู้จากประสบการณ์ตรงในชุมชน (Experiential Learning) ผู้เรียนลงพื้นที่เพื่อศึกษา วิเคราะห์ และแก้ไขปัญหาของชุมชนผ่านการลงมือปฏิบัติ ตัวอย่าง: การสำรวจวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

1.3 การเรียนรู้ผ่านโครงการงาน (Project-Based Learning) ผู้เรียนร่วมกันทำโครงการงานที่เกี่ยวข้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน ตัวอย่าง: การพัฒนาสื่อส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.4 การเรียนรู้โดยใช้กรณีศึกษาในชุมชน (Case-Based Learning) ศึกษากรณีศึกษาที่เกิดขึ้นจริงในชุมชน เพื่อเรียนรู้การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ตัวอย่าง: การศึกษาแนวทางพัฒนาธุรกิจชุมชนจากกรณีศึกษาของกลุ่มอาชีพ

1.5 การเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน (Participatory Learning) ผู้เรียนและชุมชนร่วมกันสร้างองค์ความรู้ โดยมีการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ตัวอย่าง การเวิร์กชอปด้านศิลปวัฒนธรรมร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน

2. ลักษณะของการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบด้วย

2.1 เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียนและชุมชน ชุมชนเป็นแหล่งเรียนรู้สำคัญ ผู้เรียนได้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลและทรัพยากรในชุมชน

2.2 ส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง (Active Learning) ผู้เรียนได้ลงมือทำจริง เช่น การสำรวจพื้นที่ การสัมภาษณ์บุคคลในชุมชน

2.3 การบูรณาการสาระวิชา (Interdisciplinary Learning) เนื้อหาการเรียนรู้สามารถเชื่อมโยงระหว่างหลายสาขาวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม สร้างความตระหนักรู้และความรับผิดชอบต่อสังคม ผู้เรียนเข้าใจปัญหาในชุมชนและพัฒนาความสามารถในการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์

2.4 การสะท้อนคิด (Reflective Learning) ผู้เรียนได้รับโอกาสในการสะท้อนผลการเรียนรู้ของตนเอง เพื่อพัฒนาทักษะและแนวคิดที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

จากข้อมูลเรื่องรูปแบบและลักษณะของการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐานในข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า รูปแบบและลักษณะของการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นสิ่งที่มีรูปแบบการจัดการเรียนรู้

ในลักษณะของการจัดการเรียนรู้ที่มีแบบแผนขั้นตอนในการปฏิบัติที่ค่อนข้างชัดเจน เริ่มตั้งแต่กระบวนการของการติดต่อประสานงานกับชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง การศึกษาข้อมูลของชุมชน การจัดทำแผนงานการสอนเป็นรายบุคคล การพัฒนาหลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ การเตรียมแผนงานการสอนและการประเมินผล ซึ่งขั้นตอนแต่ละขั้นตอนเหล่านี้ ถือเป็นกระบวนการที่จะนำพาให้ผู้ที่ศึกษาตามขั้นได้เรียนรู้ถึงประการณ์ความรู้และทักษะการปฏิบัติงานได้โดยตรง และสามารถที่จะนำองค์ความรู้ต่าง ๆ จากกระบวนการที่ได้ศึกษาไปปรับใช้ได้ต่อไป

4. กลยุทธ์ในการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน

การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน คือ การรวมเอายุทธศาสตร์หลายๆ แบบที่ให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนรู้ซึ่งเป็นระดับมาตรฐานที่ถือว่าสูง ประกอบไปด้วย การบริการของชุมชน ทางด้านวิชาการการศึกษาทางด้านการเมือง สิ่งแวดล้อมศึกษา การเรียนรู้จากสถานที่ในชุมชน การช่วยเหลือชุมชน การเรียนรู้ผ่านทางการให้บริการ และการเรียนรู้จากการทำงาน ยุทธศาสตร์การเรียนรู้แต่ละแบบนั้นจะมี ผู้ให้การสนับสนุนผู้ปฏิบัติ ความเป็นมา และ การบรรลุเป้าหมายที่แตกต่างกันโดยที่ยุทธศาสตร์การเรียนรู้แต่ละแบบจะให้มุมมองหรือทัศนคติที่จำเพาะแตกต่างกันซึ่งจะทำให้เกิดประโยชน์ในด้านต่าง ๆ กัน ทั้งทางด้านการสอนและการเรียนรู้ (Atelia, Amy, & Martin, 2009)

Schon (1983) กล่าวว่า กลยุทธ์ในการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning Strategies) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Learning: CBL) ต้องอาศัยกลยุทธ์ที่เหมาะสมเพื่อให้การเรียนรู้เกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็นกลยุทธ์สำคัญ ดังนี้

1. การวิเคราะห์บริบทของชุมชน (Community Context Analysis) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และปัญหาต่าง ๆ ใช้เทคนิคการสัมภาษณ์ การสำรวจภาคสนาม และการสนทนากลุ่มกับผู้นำชุมชน
2. การบูรณาการสาระวิชาเข้ากับบริบทชุมชน (Interdisciplinary Integration) เชื่อมโยงความรู้จากหลายสาขาวิชาเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรและสภาพจริงของชุมชน
3. การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement) ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง และสมาชิกชุมชน ใช้แนวทางการเรียนรู้ผ่านโครงการ (Project-Based Learning) และการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ (Experiential Learning)
4. การใช้ปัญหาเป็นฐานในการเรียนรู้ (Problem-Based Learning - PBL) ให้ผู้เรียนแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนโดยใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์และวิจัยส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา

5. การสะท้อนคิดและประเมินผล (Reflective and Assessment Strategies) ให้ผู้เรียนมีโอกาสมหาวิทยาลัยที่ได้เรียนรู้ผ่านการเขียนบันทึก การอภิปราย และการนำเสนอใช้การประเมินทั้งแบบเน้นผลลัพธ์ (Outcome-Based Assessment) และการประเมินกระบวนการเรียนรู้ (Process-Based Assessment)

ดิษยุทธิ์ บัวจุม (2556) กลยุทธ์ในการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน ประกอบไปด้วย

1) การบริการของชุมชนด้านวิชาการ การบริการของชุมชนทางด้านวิชาการจะเป็นตัวเชื่อมต่อเป้าหมายทางวิชาการของวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยให้เข้ากับความต้องการต่าง ๆ ของชุมชน สำหรับสถาบันการศึกษาระดับสูงและโรงเรียนรัฐบาล หลักสูตรจะถูกออกแบบหรือปรับปรุงเพื่อให้ตรงกับความต้องการของแต่ละชุมชน คณะอาจารย์ของมหาวิทยาลัยจะต้องทำงานร่วมกันกับเพื่อนร่วมงานที่มาจากโรงเรียนรัฐบาลเพื่อที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันโดยที่นักศึกษาจากมหาวิทยาลัยจะเข้าไปในโรงเรียนโดยถือว่าเป็นผู้ที่ร่วมเรียนรู้ด้วยกันและเป็นแบบอย่างสำหรับนักเรียนที่อายุน้อยกว่าซึ่งนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยและนักเรียนจะได้ทำการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

2) การศึกษาด้านการเมือง การศึกษาทางด้านการเมืองมีจุดประสงค์เพื่อสร้างบุคลากรที่มีความพร้อม มีความสามารถและมีความน่าเชื่อถือซึ่งจะทำให้เกิดการสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองและส่งเสริมให้เกิดประสบการณ์ตรงที่เป็นตัวเชื่อมต่อการเรียนรู้ทางวิชาการของนักเรียนกับการมีส่วนร่วมทางด้านการเมืองแนวคิดต่าง ๆ นั้นมีความสำคัญเนื่องจากเป็นส่วนประกอบที่จะก่อให้เกิดระบอบประชาธิปไตย และการให้ความสำคัญกับความคิดที่เกี่ยวข้องกับการเป็นประชาธิปไตยต่อนักเรียน

3) สิ่งแวดล้อมศึกษา สิ่งแวดล้อมศึกษา คือ การศึกษาที่มุ่งเน้นที่ความอยากรู้อยากเห็นของเด็กเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์ทางสังคมที่เด็กเหล่านี้พบเจอโดยใช้สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ โรงเรียน หรือรอบ ๆ ชุมชนซึ่งเป็นสถานที่ที่เด็ก ๆ จะสามารถก่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองได้ ยุทธศาสตร์การเรียนรู้นี้ไม่มุ่งเน้น การเรียนรู้ในเรื่องสิ่งแวดล้อม หากแต่เป็นการใช้สิ่งแวดล้อมเพื่อเป็นตัวกระตุ้นความสนใจของนักเรียนเพื่อให้เกิดการเรียนรู้

4) การเรียนรู้จากสถานที่ในชุมชน คือ การใช้เอกลักษณ์ของประวัติศาสตร์สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และ ระบบเศรษฐกิจ ของแต่ละสถานที่เพื่อก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมสำหรับการเรียนรู้ หน้าที่ของนักเรียนจะถูกกำหนดตามความต้องการและความสนใจของชุมชน

5) การช่วยเหลือสังคม เป็นการรวมการบริการในชุมชนเข้ากับการเรียนทางวิชาการเพื่อพัฒนาการเรียนรู้สอนหน้าที่ความรับผิดชอบทางด้านการเมือง และเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับชุมชน กิจกรรมการช่วยเหลือจะตรงกับความต้องการของชุมชนซึ่งนักเรียนจะเป็นผู้กำหนดกิจกรรม

ต่าง ๆ กิจกรรมเหล่านี้จะกำหนดตามเป้าหมายทางวิชาการที่สร้างโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออก และมีการพบปะสังสรรค์

6) การเรียนรู้จากการทำงานเป็นแบบแผนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้เยาวชนใช้เวลา ร่วมกับผู้ใหญ่ไม่ว่าจะเป็นการให้คำปรึกษา การเป็นแบบอย่าง หรือมีการพูดคุยสื่อสาร เช่น การเล่า ประสบการณ์ในการทำงาน จุดประสงค์ของแบบแผนการเรียนรู้นี้คือ เพื่อสร้างการเรียนรู้โดยรวม บรรทัดฐานต่าง ๆ สำหรับสร้างหลักสูตรพร้อมทั้งเอื้อให้เกิดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ และการเรียนรู้ แบบประยุกต์

กล่าวโดยสรุป กลยุทธ์ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน คือการจัดการเรียนรู้ โดยอาศัยองค์ประกอบหลากหลายส่วนที่เป็นส่วนสำคัญในกลไกของการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ การจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเกิดประสบความสำเร็จขึ้นได้ โดยเฉพาะส่วนของการอาศัย ความร่วมมือจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากฝ่ายต่าง ๆ ให้เข้ามามีบทบาทสำคัญของการดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นการอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการร่วมกันดำเนินการ ตั้งนักเรียน ผู้สอน ตลอดจน การได้รับการสนับสนุนจากผู้นำชุมชน ชาวบ้าน และหน่วยงานในชุมชน ซึ่งเป็นส่วนที่สำคัญมากในการ เป็นกลไกทำให้การดำเนินการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสามารถดำเนินการได้อย่างสำเร็จ อีกทั้งยังเป็นกลยุทธ์ในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานต้องอาศัยการวิเคราะห์บริบท การบูรณาการความรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน การใช้ปัญหาเป็นฐาน และการสะท้อนคิด เพื่อให้เกิด การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรม

1. ความหมายของนวัตกรรม

นวัตกรรม เป็นสิ่งที่ทำขึ้นใหม่ต่างจากเดิมซึ่งอาจจะเป็นความคิด วิธีการ หรืออุปกรณ์ โดยเป็นสิ่งใหม่นั้นเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อสังคม รวมถึงสิ่งที่ เกิดขึ้นจากความสามารถในการใช้องค์ความรู้ ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทาง เทคโนโลยี มาพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการผลิต หรือบริการใหม่ เพื่อตอบสนอง ความต้องการของตลาด (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2557)

พจนานุกรมไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ให้ความหมายของนวัตกรรมว่า หมายถึง เพิ่งมี เพิ่งปรากฏ มีอีก นอกจากนี้ที่เคยมีอยู่แล้ว

นวัตกรรม หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการสร้างสรรค์หรือพัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ โดยอาจจะเป็นผลิตภัณฑ์ กระบวนการ หรือแนวคิดที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้คน ในสังคมหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น นวัตกรรมมักจะมีความคิดสร้างสรรค์และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งนวัตกรรมสามารถทำงานในหลากหลายสาขา เช่น เทคโนโลยี วิทยาศาสตร์

ศิลปะ และการออกแบบ โดยบทบาทของนวัตกรรมก็มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจในยุคปัจจุบัน

นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม (นิยามของ สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ) โดยผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้น ๆ แล้วโดยเริ่มมาตั้งแต่การคิดค้น (Invention) พัฒนาการ (Development) ซึ่งอาจจะเป็นไปในรูปของโครงการทดลองปฏิบัติก่อน (Pilot Project) แล้วจึงนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการปฏิบัติเดิมที่เคยปฏิบัติมา นวัตกรรมจึงเป็นแนวความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อนหรือเป็นการพัฒนาตัดแปลงจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม ทั้งยังช่วยประหยัดเวลาและทรัพยากรได้อีกด้วย (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2564)

ศรุดา ทิพย์แสง (2564) นวัตกรรม (Innovation) มีรากศัพท์มาจาก innovate ในภาษาละติน แปลว่า ทำสิ่งใหม่ขึ้นมา นวัตกรรมหมายถึง ความคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาตัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้ว ให้ทันสมัยและใช้ให้ได้ผลลัพธ์ที่ดีขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดี มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม ทั้งนี้ยังช่วย ประหยัดเวลาและแรงงานได้อีกด้วย เราสามารถแบ่งนวัตกรรมออกได้เป็น 3 ระยะ นั่นคือ ระยะที่ 1 มีการประดิษฐ์คิดค้น (Innovation) หรือเป็นการปรุงแต่งของเก่าให้เหมาะสมกับกาลสมัย ระยะที่ 2 พัฒนาการ (Development) มีการทดลองในแหล่งทดลอง จัดทำอยู่ในลักษณะของโครงการทดลองปฏิบัติก่อน (Pilot Project) และระยะที่ 3 การนำเอาไปปฏิบัติในสถานการณ์ทั่วไป ซึ่งจัดว่าเป็นนวัตกรรมขั้นสมบูรณ์

สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ (2553) ได้ให้ความหมายของ นวัตกรรม หมายถึง “สิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ และความคิดสร้างสรรค์ ในการพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ บริการใหม่ หรือกระบวนการใหม่ ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม”

นวัตกรรม หมายถึง ความคิดหรือสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่หรือเปลี่ยนแปลงปรับปรุงจากเดิม เพื่อแก้ไขปัญหาบางอย่าง ถ้าหากเริ่มจากรากศัพท์ของคำว่านวัตกรรม และ Innovation ที่มีรากศัพท์มาจากคำว่า Innovare ในภาษาละติน แปลว่า การตัดแปลงหรือการทำสิ่งใหม่ สำหรับภาษาไทยคำว่า นวัตกรรม คือ คำที่มาจากภาษาบาลี 3 คำ ได้แก่ นว (ใหม่) + อตต (ตนเองหรือตัวเอง) + กรรม (การกระทำ) ซึ่งเมื่อนำมาสมาสเป็นจะได้เป็นคำว่า นวัตกรรม หมายถึง การกระทำของตนเองใหม่ หรือ การทำบางอย่างให้เกิดสิ่งใหม่ (Kris Piroj, 2020)

Peter Drucker (2019) กล่าวถึง นวัตกรรม ว่าเป็น เครื่องมือสำคัญขององค์กร ในการใช้สร้างศักยภาพเพื่อการแข่งขันในเชิงธุรกิจ และความมั่งคั่ง เป็น “การสร้างสิ่งใหม่ให้แตกต่างจากเดิม” สิ่งใหม่นี้สามารถเกิดได้จากปัจจัยหลายอย่าง อาทิ

- 1) การเกิดโดยบังเอิญ (บางทีทำผิดพลาดก็กลับกลายเป็นนวัตกรรม) เช่น กระจกไฟสปอร์ตอิท
- 2) โอกาสที่เกิดขึ้นระหว่างสิ่งที่จะควรจะเป็นกับสิ่งที่มีอยู่ในปัจจุบัน
- 3) นวัตกรรมที่เกิดจากความต้องการของกระบวนการ
- 4) การเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมและตลาด
- 5) ความแตกต่างทางกายภาพ เช่น ประชากร อายุ ระดับการศึกษา ก็สามารถสร้างโอกาสในการเกิดนวัตกรรมได้
- 6) มุมมองที่เปลี่ยนไปของคน
- 7) ความรู้ใหม่และเทคโนโลยีใหม่

นวัตกรรม (Innovator) คือ คนแรกในการกระทำสิ่งต่าง ๆ มีความรู้ มีความสามารถในการเข้าใจ และประยุกต์ ใช้ความรู้ มีความคิดสร้างสรรค์ รับมือกับอุปสรรคในระหว่างการพัฒนา นวัตกรรมได้ นอกจากนี้ นวัตกรรมยังต้องกล้า ทาส่งใหม่ ๆ กล้าเสี่ยงอย่างชาญฉลาด กล้าคิดต่างอย่างสร้างสรรค์ ในการทำให้ เกิดการนวัตกรรมใหม่ ๆ (พัชรพร อยู่เย็น, อภิญญา ภูมิโอบตา, ศิริโยธิน, 2560)

นวัตกรรม (Innovator) คือ ผู้ที่ช้อบเสี่ยง (Venturesome) จะต้องเป็นคนแรกในการทำสิ่งต่าง ๆ มีความรู้ทางด้านเทคโนโลยี หลงใหลในการสร้างนวัตกรรม มีความสัมพันธ์อันดีกับเครือข่ายต่าง ๆ มีความสามารถในการเข้าใจและประยุกต์ความรู้เชิงเทคนิคที่ซับซ้อน สามารถรับมือกับสถานการณ์ที่ไม่แน่นอนระหว่างการพัฒนา นวัตกรรมได้ดี (Rogers, 1983)

นวัตกรรมต้องมีความเชี่ยวชาญเฉพาะใน 5 ทักษะ คือ การเชื่อมโยง ความคิด ตั้งคำถาม สังเกต ปฏิสัมพันธ์และทดลอง นอกจากนี้ ต้องกล้าทำสิ่งใหม่ ไม่พอใจกับสถานภาพปัจจุบัน กล้าเสี่ยงอย่าง ชาญฉลาดในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีความกระตือรือร้นในการตั้งคำถามอีกด้วย (Dyer and etal, 2011)

พฤติกรรมสร้างนวัตกรรมเป็นผลลัพธ์ของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสถานการณ์ ทำให้ก่อเกิดแนวคิดที่สามารถผลิตผลงานและผลิตภัณฑ์ใหม่ที่มี ประโยชน์ซึ่งพฤติกรรมของบุคคลที่ แสดงความคิดใหม่ ๆ เป็นการกระทำของบุคคลที่มาจากความคิดสร้างสรรค์ ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยระบุความหมายของ พฤติกรรมสร้างนวัตกรรมระดับบุคคลว่า คือ การแสดงออกทางความคิดที่มีประโยชน์และแปลกใหม่ ช่วยต่อยอดเพื่อพัฒนาต่อไปให้มีสิ่งใหม่ ๆ เกิดขึ้นบนโลก (Zhou and George, 2001)

เรวัต ดันตยานนท์ (2019) ได้อธิบายว่า นวัตกรรม คือสิ่งที่จะแบ่งแยกกว่าธุรกิจใดเป็นผู้ นำหรือเป็นผู้ตาม ดังนั้น Innovative People จึงเป็นคนที่ต้องมีศักยภาพของความเป็นผู้นำ มากกว่า

เป็นผู้ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเป็นผู้นำในเรื่องของการสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาทดแทนสิ่งเก่าที่เคยทำอยู่ หรือเคยมีอยู่ ในขณะที่ Innovative People กลุ่มหนึ่งจะเป็นบุคคลที่มีความเป็นนวัตกรรมติดตัวมาแบบเป็นพรสวรรค์ แต่ Innovative People อีกกลุ่มหนึ่งเป็นบุคคลที่มุ่งมั่นที่จะฝึกฝนและเพิ่มพูนทักษะด้านความเป็นนวัตกรรมของตัวเองขึ้นมาได้อย่างประสบความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นการฝึกฝนด้วยตัวเองหรือถูกฝึกฝนขึ้นโดยผู้อื่น

Schumpeter and J. A (1934) ได้อธิบายว่า นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง กระบวนการสร้างสรรค์แนวคิด เทคโนโลยี ผลิตภัณฑ์ บริการ หรือวิธีการใหม่ ๆ ที่นำไปใช้เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มประสิทธิภาพ หรือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ นวัตกรรมสามารถเกิดขึ้นได้ในหลายบริบท เช่น ธุรกิจ การศึกษา การแพทย์ และสังคม

OECD (2005) องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD) ให้คำนิยามว่า “นวัตกรรมคือการนำแนวคิดใหม่ไปใช้ในทางปฏิบัติ ซึ่งอาจเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ กระบวนการใหม่ หรือการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างองค์กรที่ช่วยทำให้เกิดคุณค่า”

จากข้อมูล สามารถสรุปได้ว่า นวัตกรรม หมายถึง สิ่งที่ถูกคิดค้น หรือสร้างขึ้นใหม่ เป็นสิ่งที่ถูกผลิตขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งตามวัตถุประสงค์ของการผลิต โดยเป็นการผลิตเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้ดียิ่งขึ้นจากเดิม ส่วนคำว่า นวัตกรรม หมายถึง คนหรือกลุ่มคนแรก ๆ ที่มีความรู้ ความสามารถ มีความเข้าใจ และมีความสามารถในการปรับประยุกต์สิ่งต่าง ๆ จากองค์ความรู้ที่ตนมีได้อย่างสร้างสรรค์ มีความกล้าคิดต่าง กล้าสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ อย่างน่าสนใจ เพื่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างไปจากเดิม

2. ความเป็นนวัตกรรม

การแบ่งรูปแบบของนวัตกรรม สามารถแบ่งออกเป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

- 1) นวัตกรรมแบบผู้รักษาประตู (Gatekeeper) หมายถึง ผู้รวบรวมและส่งต่อข้อมูลอย่างเหมาะสม
- 2) นวัตกรรมแบบผู้สร้างสรรค์ความคิด (Idea generator) หมายถึง ผู้ที่คิดสร้างสรรค์อยู่ตลอดเวลา
- 3) นวัตกรรมแบบผู้สนับสนุน (Coach) หมายถึง ผู้ผลักดันให้นำความคิดใหม่มาประยุกต์
- 4) นวัตกรรมแบบเจ้าพ่อ (Godfather) หมายถึง ผู้เชี่ยวชาญและประสบความสำเร็จด้านการสร้างสรรค์นวัตกรรมอย่างแท้จริง (ปรีดา, 2552)

พัชรพร, อภิญา และ ศิระ (2560) ได้อธิบายว่าการเป็นนวัตกรรม พบ 4 ปัจจัยการเป็นนวัตกรรม ได้แก่

1) มีความคิดที่ขัดแย้ง หมายถึง การมีความคิดและมุมมองขัดแย้งและแตกต่างกับคนส่วนใหญ่ทั่วไป ก่อให้เกิดความคิดและมุมมองใหม่ๆ คิดและเห็นคุณค่าสิ่งที่คนอื่นคาดไม่ถึงหรือมองไม่เห็น นำไปสู่การคิดค้นสิ่งใหม่ๆ และเกิดการเปลี่ยนแปลง

2) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ หมายถึง นวัตกรรมนอกจากจะมีความคิดและมุมมองที่ขัดแย้งและแตกต่างจากคนส่วนใหญ่ทั่วไป จำเป็นต้องมีความคิดสร้างสรรค์ที่แตกต่างจากคนทั่วไปเพื่อให้งานมีความน่าสนใจและแตกต่างไปจากเดิม

3) มีการเปิดกว้างทางความคิด หมายถึง การพร้อมที่จะรับสิ่งใหม่ๆ อยู่ตลอดเวลาโดยไม่หยุดนิ่ง ทั้งจากการรวบรวมข้อมูลจากหลายๆ ด้าน รับฟังคำวิจารณ์และคำติชม มาพัฒนาปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพมากที่สุด และตอบโต้ภัยความต้องการของผู้ใช้ได้ครบทุกด้าน มุ่งมั่นที่จะมีความหลากหลายและเข้าใจว่าต้องใช้มุมมองที่แตกต่างกันมากมายในการเข้าใจความซับซ้อนของเศรษฐกิจ เทคโนโลยี และความท้าทายอื่น ๆ

4) การมีความคิดเชื่อมโยง หมายถึง มีความสามารถในการเชื่อมโยงความคิด ส่งผลให้กระบวนการทำงานทางความคิดเป็นระบบมากขึ้น

เรวัต ตันตยานนท์ (2019) ได้อธิบายว่า ลักษณะโดดเด่นที่จะแสดงให้เห็นว่าใครที่เป็นผู้ที่มีความเป็นนวัตกรรมในตัวเอง ได้แก่

1) ชอบที่จะทำในสิ่งที่แตกต่างจากที่ผู้อื่นทำอยู่แบบเดิม ๆ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้ผลของงานที่คิดหรือสร้างสรรค์ขึ้น มีคุณค่าเพิ่มอย่างก้าวกระโดด สร้างความแตกต่างและได้รับการยอมรับกว่าของเดิมหรือระบบเดิม

2) เป็นผู้ที่มิลักษณะยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างได้อย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้เข้ากับเพื่อนร่วมงานอื่นได้ง่าย ชอบทำงานร่วมกับเพื่อนต่างหน่วยงาน หรือผู้ที่รวมอยู่ในเครือข่ายงานเดียวกันเพื่อแสวงหาความคิดใหม่ๆ หรือความที่แตกต่างจากสิ่งที่เคยรับรู้

3) ไม่ใช้วิธีการทำงานให้เสร็จไปแบบลวกๆ ไม่กลัวต่อการหาวิธีแก้ปัญหาก็ซับซ้อนเลือกวิธีการแก้ปัญหด้วยการทำความเข้าใจกับปัญหาเพื่อค้นพบสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาแม้จะเป็นเรื่องยากและต้องใช้เวลา

4) ไม่กลัวที่จะแสดงความคิดเห็นในสิ่งใหม่ๆ ที่คนทั่วไปเห็นว่าเป็นความคิดหรือการกระทำที่หลุดนอกกรอบหรือกฎเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยมีความพยายามที่จะพิสูจน์หรือยกเหตุผลประกอบว่าจะทำให้เกิดการพัฒนาขึ้นในองค์กร แม้ว่าสิ่งใหม่นั้นอาจไม่เคยมีใครคิดถึง ไม่เคยได้ยินได้ฟัง หรือไม่เคยเห็นมาก่อน

จิตติมา วรรณศรี (2563) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะเบื้องต้นของความเป็นนวัตกรรมไว้ ทั้งหมด 3 ด้าน ดังนี้

1) ด้านความคิด ประกอบด้วย

- 1.1) คิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 1.2) คิดยืดหยุ่นหลากหลาย
- 1.3) คิดแก้ปัญหา
- 2) ด้านคุณลักษณะ ประกอบด้วย
 - 2.1) มีความมุ่งมั่น อดสาหะจนสำเร็จ
 - 2.2) รับฟังและให้เกียรติผู้อื่น
 - 2.3) มีภาวะผู้นำ
- 3) ด้านการปฏิบัติงาน ประกอบด้วย
 - 3.1) มีความรอบรู้
 - 3.2) มีทักษะผู้ประกอบการ
 - 3.3) กล้าเสี่ยง รับผิดชอบสูง
 - 3.4) ทักษะทำงานเป็นทีม

Bagley (2014) ลักษณะพฤติกรรมที่ยอดเยี่ยมของนักธุรกิจสามารถแบ่งได้เป็น 10 ประการประกอบด้วย

- 1) นักธุรกิจจะทำในสิ่งที่แตกต่างหรือทำในสิ่งที่ไม่เคยทำมาก่อน นักธุรกิจจะสร้างเครื่องมือและทรัพยากรที่ท้าทายเพื่อการผลักดันสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ให้บรรลุการเติบโต
- 2) นักธุรกิจคือผู้นำที่แท้จริง มุ่งมั่นที่จะสร้างองค์กรให้มีประสิทธิภาพสูงและตั้งอยู่บนพื้นฐานของค่านิยม เป็นคนที่หลงใหลในผลงานของตน ต้องการโอกาสเจริญเติบโต ต้องการมีคุณค่า และต้องการการเคารพ องค์กรจะต้องให้ความชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของนักธุรกิจ
- 3) นักธุรกิจให้ความสำคัญในการสร้างนวัตกรรมด้วยความกระตือรือร้นและมีทำอย่างมีชีวิตชีวา ระบุจุดแข็ง จุดอ่อนโอกาสและภัยคุกคามในการพัฒนานวัตกรรม
- 4) นักธุรกิจต้องมีความมุ่งมั่น มีความหลากหลายและต้องไข่มุมมองที่แตกต่างกันมากมายในการเข้าใจความซับซ้อนของเศรษฐกิจเทคโนโลยีและความท้าทายอื่นๆ
- 5) นักธุรกิจไม่ชอบการควบคุม การสั่งการ ต้องการความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาทักษะที่จำเป็นเพื่อก้าวไปสู่ระดับต่อไปในอาชีพ
- 6) นักธุรกิจไม่ใช่ทางลัดและไม่กลัวที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหที่ซับซ้อนมากขึ้นแม้ว่าจะรับความเสี่ยงที่สูงขึ้นก็ตาม
- 7) นักธุรกิจต้องเป็นผู้จัดการ การเปลี่ยนแปลงในองค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 8) นักธุรกิจไม่กลัวที่จะทำลายบรรทัดฐาน จะคิดนอกกรอบเพื่อให้ได้นวัตกรรมที่ตรงกับความต้องการของลูกค้า

9) นวัตกรรมเข้าใจว่าการให้ความสำคัญกับรูปแบบทางธุรกิจลักษณะเดิมมากเกินไป จะยับยั้งความก้าวหน้าขององค์กรได้ การดำเนินธุรกิจอาจต้องการรูปแบบความแปลกใหม่

10) นวัตกรรมมีส่วนร่วมในแนวคิดใหม่ ๆ ที่แหวกแนวจากแนวคิดเดิม

ฐานิตา ภูวนาถนรานูบาล, สุขพิชัย คณะช่าง (2021) ให้นิยามของลักษณะพฤติกรรมของ คนที่มีลักษณะความเป็นนวัตกรรม 12 ข้อ ดังนี้

1) Continuous Reflection: ตั้งคำถามและสะท้อนคิดกับตนเองอยู่ตลอดเวลา เพื่อสังเกตและปรับใช้ข้อมูลใหม่ๆ ที่อาจพัฒนาไอเดียให้ดียิ่งขึ้น

2) Unattached Exploration: คอยสำรวจความเป็นไปได้ใหม่ๆ โดยไม่ยึดติดกับ ไอเดียตั้งต้นจนเสียโอกาสในการพลิกแพลง

3) Abstract and Concrete Thinking: สลับวิธีคิดระหว่างไอเดียและ Concept ที่จับต้องไม่ได้ กับแผนการหรือแนวทางที่สามารถทำไปลงมือทำได้จริง

4) Action-Oriented: พร้อมลงมือทำตามไอเดีย เพื่อสร้างและ Test Prototype อย่างสม่ำเสมอ

5) Opportunity-Focused: มองหาโอกาสในทุกปัญหา ไม่ว่าสถานการณ์ที่เจอจะดู เหมือนทางตันแค่ไหนก็ตาม

6) Mental Resilience: พร้อมล้มแล้วลุก แล้วล้มอีก แล้วลุกอีก พร้อมการมองโลก ในแง่ดีแบบสมเหตุสมผล

7) Intellectual Humility: พร้อมที่จะ “ผิด” และรับ Feedback โดยเฉพาะเมื่อพบ ข้อมูลใหม่ที่อาจชี้ให้เห็นถึงความผิดพลาดในไอเดีย

8) Courage: กล้าที่จะออกจาก Comfort Zone และพร้อมที่จะเสี่ยง Test ไอเดีย ที่อาจจะยังไม่ 100% เพื่อเก็บข้อมูล

9) Sensitivity Towards Uncertainty: เข้าใจปัจจัยต่างๆ ที่เราอาจยังไม่รู้หรือควบคุม ไม่ได้ และพร้อมปรับเปลี่ยนแผนเพื่อรับมือกับโลกที่ไม่แน่นอน

10) Designing Valuable Experiments: ออกแบบการทดลองที่มีความหมาย ผ่านการ Prioritise องค์กรประกอบที่ควร Test แบบสั้นๆ และรวดเร็ว

11) Extracting Learning: มองหาโอกาสทางการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยเฉพาะ ข้อมูลใหม่ที่ไม่ตรงความคาดหวัง

12) Implement Learning and Adapt Idea: นำความรู้ใหม่กลับมาปรับใช้ทันที

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า ลักษณะของนวัตกรรมมีอยู่ด้วยกันหลากหลายประการ ซึ่งเป็ นลักษณะที่มีความเฉพาะที่ปรากฏให้เห็นในตัวของแต่ละบุคคลเอง เช่น ทักษะความเป็นผู้นำ และทักษะ การเป็นผู้ตามที่ดี การมีความมุ่งมั่น มองหาโอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ ได้อย่างสร้างสรรค์ เป็นผู้ที่มี

ความคิดเห็นโดยที่จะสามารถยอมรับความแตกต่างได้ดี เป็นผู้ที่มีความคิดและความสามารถในการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างมีวิจารณ์ญาณ ตลอดจนมีความคิดในการพัฒนาหรือมีไอเดียใหม่ ๆ เกิดขึ้น ซึ่งการเป็นนวัตกรรม คือ กระบวนการของการสร้างสรรค์บุคคลโดยที่บุคคลนั้นจะต้องมีการแสดงออกถึงการเป็นคนที่มีความคิดอย่างสร้างสรรค์ สามารถคิดได้อย่างมีวิจารณ์ญาณ รู้จักสงสัยและตั้งคำถาม มีกระบวนการเชื่อมโยงความคิดได้เป็นอย่างดี ตลอดจนสามารถเปิดรับความรู้ใหม่ ๆ เพื่อนำความรู้ที่ได้รับไปใช้สร้างสรรค์ผลงานใหม่ ๆ ให้เข้ากับยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลง

3. ความหมายของวัฒนธรรม

คำว่า วัฒนธรรม เป็นคำที่มาจากภาษาบาลีและสันสกฤต แปลว่า ธรรม เป็นต้นเหตุให้เจริญหรือธรรมคือความเจริญมิใช่เป็นหลักฐานทางราชการ ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2543 เรียกว่า พระราชบัญญัติบำรุงวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2543 กับฉบับที่ 2 เมื่อ พุทธศักราช 2485 (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2500)

วัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม ความเจริญนั้นแสดงออกได้ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเจริญงอกงามทั้งทางจิตใจและทางวัตถุสิ่งที่แสดงให้เห็นวัฒนธรรมของสังคมมีหลายอย่าง เช่น ความรู้สึกนึกคิดของสมาชิกในสังคม การรู้จักควบคุมอารมณ์ โดยเฉพาะเมื่อเกิดความขัดแย้ง มารยาทที่ขัดเกลาเรียบร้อย สุภาพเหมาะสมสอดคล้องตามบริบทของสถานการณ์ ความรู้จักรักษาสีทิวของผู้อื่นและของตน เป็นต้น (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2555)

สังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างลึกซึ้ง วัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและจิตใจของมนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ช่วยให้โครงสร้างทางสังคมคงอยู่ เพราะมีความผูกพันทางจิตใจของหลายๆ คนเข้าด้วยกันรากฐานของสังคม คือ วัฒนธรรม ดังนั้นการพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้าขึ้นต้องอาศัยวัฒนธรรมเป็นตัวตั้งหรือเป็นรากฐาน สังคมจึงจะมีความมั่นคงและยั่งยืน (ประเวศ วะสี, 2547)

วัฒนธรรม เป็นระบบความเชื่อและค่านิยมทางสังคมซึ่งอยู่เบื้องหลังพฤติกรรมของมนุษย์ วัฒนธรรมคือกฎ ระเบียบ หรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่คนในสังคมยอมรับ วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตของคนในสังคม เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มีการเปลี่ยนแปลงและสืบทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง (ยศ สันตสมบัติ, 2540)

วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำรงชีวิตที่ดีงาม ได้รับการสืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบัน เป็นผลผลิตของมนุษย์ที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ทั้งด้านวัตถุ แนวคิดจิตใจ วัฒนธรรมในท้องถิ่นจะเป็นเอกลักษณ์ของสังคมท้องถิ่นนั้นๆ วัฒนธรรมคงอยู่ได้เพราะการเรียนรู้ของมนุษย์ตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน และสร้างสรรค์พัฒนาขึ้นใหม่อย่างต่อเนื่อง (สารานุกรมเสรีด้านวัฒนธรรม, 2562)

วัฒนธรรม มีความหมายครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างอันเป็นแบบแผนในความคิดและการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือสังคมใดสังคมหนึ่ง มนุษย์ได้คิดสร้างระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติการจัดระเบียบตลอดจนความเชื่อ ความนิยม ความรู้ และเทคโนโลยีต่าง ๆ ในการควบคุม และใช้ประโยชน์จากธรรมชาติ (สุพัตรา สุภาพ, 2528)

วัฒนธรรม หรืออารยธรรมคือความซับซ้อนที่ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณี นิสัย พฤติกรรมและความสามารถต่าง ๆ ที่มนุษย์จะพึงมี และใช้เพื่อดำรงชีวิตในสังคม อย่างไรก็ตาม คำอธิบายดังกล่าวคือนิยามของชาวตะวันตกที่พยายามใช้โลกทัศน์ของตัวเองแบ่งแยกสิ่งที่แตกต่างกันระหว่าง “วัฒนธรรม” กับ “ธรรมชาติ” โดยมองว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์สร้างและพัฒนาเพื่อให้ตัวเองมีชีวิตที่ดีขึ้น ส่วนธรรมชาติเป็นสิ่งที่มียู่ในตัวเอง และมนุษย์จะเข้าไปใช้ประโยชน์จากธรรมชาติเพื่อสร้างวัตถุสิ่งของ (เอ็ดเวิร์ด ไทเลอร์, 1897)

วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมที่ประกอบด้วยความรู้ความเชื่อ ประเพณี และความชำนาญที่คนเราได้มาในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม (Broom, Zelznick, 1969)

จากข้างต้น สรุปได้ว่า ความหมายของวัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สามารถคิดค้นขึ้น แล้วมีการทำการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงสิ่งนั้นอยู่เป็นระยะตามโอกาส เพื่อก่อให้เกิดเป็นความเจริญงอกงามให้เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของตน อันเป็นสิ่งที่มีความสอดคล้องต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป และเป็นการดำเนินชีวิตที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิด ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนเป็นการแสดงออกทางพฤติกรรมของมนุษย์ในเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำรงชีวิต เพื่อตอบสนองความต้องการทางสังคมและจิตใจของมนุษย์

4. ลักษณะของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรม มีดังนี้

- 1) วัฒนธรรมเป็นความคิดรวม และค่านิยมทางสังคม
- 2) วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์
- 3) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้
- 4) วัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญา
- 5) วัฒนธรรมคือกระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับสิ่งมีชีวิต

และสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบตัว

- 6) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง (ศศิธร เจตนาพันธ์, 2564)

วัฒนธรรมโดยทั่วไป สามารถอธิบายถึงลักษณะของวัฒนธรรมได้ ดังนี้

- 1) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตในสังคมของมนุษย์ อีกนัยหนึ่งอาจกล่าวได้ว่า “มนุษย์จะทำการอาศัยอยู่โดยปราศจากการมีวัฒนธรรมไม่ได้” หรือ “วัฒนธรรมกับมนุษย์นั้นจะต้องอยู่ควบคู่กันไปเสมือนเงากับตัวทั้งกันไม่ได้”

2) วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งที่มีติดตัวมนุษย์มาตั้งแต่กำเนิด และไม่ใช่สิ่งที่อาจทำการถ่ายทอดทางพันธุกรรมระหว่างกันและกันได้ ดังนั้น นิสัยและความสามารถต่าง ๆ ของมนุษย์โดยส่วนใหญ่เป็นผลมาจากการเรียนรู้ หรือขบวนการทางสังคมกรรม (Socialization)

3) วัฒนธรรมของแต่ละสังคมมีความแตกต่างกัน และในความแตกต่างนี้ไม่อาจนำมาเปรียบเทียบ หรือพิจารณาว่าวัฒนธรรมใดที่ดีกว่ากันได้ เพราะในแต่ละวัฒนธรรมล้วนแต่ย่อมมีความเหมาะสมถูกต้องตามสภาพแวดล้อมของแต่ละสังคม ด้วยแนวความคิดที่ว่า “วัฒนธรรมทุกวัฒนธรรมย่อมมีส่วนที่ดีเป็นของตนเอง” ซึ่งเรียกว่า “วัฒนธรรมสัมพันธ” ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าแนวความคิดนี้มุ่งที่จะลบล้างความคิดเห็นที่ว่า วัฒนธรรมของตนดีกว่าวัฒนธรรมของคนอื่น (Ethnocentrism)

4) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่อาจเปลี่ยนแปลงได้ โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงมักจะเป็นไปได้ 2 วิธีคือ อย่างแรก การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในวัฒนธรรมเอง เช่น การประดิษฐ์คิดค้น และอย่างที่สอง การเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอก เช่น การติดต่อกับวัฒนธรรมอื่น เป็นการเลียนแบบวัฒนธรรมอื่น ๆ มาใช้

5) วัฒนธรรมเป็นผลรวมของแบบแผนและแนวการดำเนินชีวิตของปลาย ๆ อย่างในสังคมเข้าด้วยกัน ถ้าสมาชิกในสังคมส่วนใหญ่ยึดถือเป็นแบบอย่างเดียวกันเรียกววัฒนธรรมนั้นว่า “วัฒนธรรมใหญ่” หรือ “วัฒนธรรมรวม” และภายหลังวัฒนธรรมใหญ่อยังแบ่งเป็น “วัฒนธรรมย่อย” หรือ “วัฒนธรรมรอง” ด้วย (บ้านจอมยุทธ์, 2543)

ลักษณะของวัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมไทยมาจากแหล่งที่มาที่ต่างกัน และเกิดการหล่อหลอมกันขึ้น จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่มีความเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ ในที่นี้จะขอกล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรมไทย ดังนี้

1) เป็นวัฒนธรรมแบบเกษตรกรรม คนไทยมีความเกี่ยวข้องกับน้ำ ผู้คนส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ดังนั้นวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตส่วนใหญ่จึงมักเกี่ยวข้องกับน้ำและการเกษตร เช่น ประเพณีการทำขวัญข้าว หรือประเพณีการลงแขกเกี่ยวข้าว ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปตามชนบท เป็นต้น

2) เป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือการกุศล คนไทยนิยมทำบุญในงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลและเพื่ออุทิศบุญกุศลให้ญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นจึงสังเกตเห็นได้ว่างานพิธีมงคลหรืออวมงคลไทย มักจะมีการทำบุญเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของงานพิธีเหล่านั้นด้วย

3) เป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือเครือญาติ สังคมไทยมีความสัมพันธ์กันโดยยึดหลักอาวุโส คนที่มีอายุน้อยกว่าจะให้ความเคารพผู้ที่มีอายุมากกว่าหรืออาวุโสกว่า เพราะถือว่าผู้อาวุโสเป็นผู้ที่สูงด้วยประสบการณ์ พบเห็นเรื่องราวในชีวิตมาก่อนผู้ที่มีอายุน้อย การเข้าหาและพูดคุยกับท่านเหล่านั้น

จะทำให้ได้รับประสบการณ์ที่ดี แล้วนำมาปรับใช้ในชีวิตได้ ดังสุภาษิตของไทยประโยคหนึ่งว่า "เดินตามหลังผู้ใหญ่สุนัขไม่กัด"

4) เป็นวัฒนธรรมที่ยึดถือพิธีกรรม มีขั้นตอนในการประกอบพิธีตามความเชื่อและมุ่งหวังความมีหน้ามีตาในการจัดงาน เช่น การแต่งงาน โดยส่วนใหญ่ในสังคมไทยจะมีพิธีกรรมมากมาย ตั้งแต่การ แห่ขันหมากมาสู่ขอ การรดน้ำสังข์อวยพรคู่บ่าวสาวและจัดงานเลี้ยงฉลองสมรสโดยเชิญญาติพี่น้อง เพื่อนฝูงของเจ้าบ่าวเจ้าสาวมาร่วมเป็นเกียรติในงาน เป็นต้น

5) เป็นวัฒนธรรมที่นิยมความสนุกสนาน กิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมไทยส่วนใหญ่จะมีการสอดแทรกความสนุกสนานไว้ด้วยเสมอ มีการร้อง รำ ทำเพลง จนเกิดเป็นเพลงฉ่อย เป็นต้น ซึ่งถือว่าการละเล่นเพื่อผ่อนคลายความเหน็ดเหนื่อยหลังเสร็จสิ้นฤดูเก็บเกี่ยว

6) เป็นวัฒนธรรมที่มีการผสมผสาน วัฒนธรรมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันได้รับการผสมผสานมาจากการเผยแพร่ทางวัฒนธรรมของสังคมอื่น เช่น ศาสนาพราหมณ์เป็นที่มาของประเพณีต่าง ๆ ซึ่งได้รับการปฏิบัติสืบทอดในสังคม เช่น พิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ การตั้งศาลพระภูมิ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวัฒนธรรมตะวันตกที่กำลังเข้ามามีอิทธิพลมากในสังคมไทย เช่น ด้านเทคโนโลยี การแต่งกาย และอาหาร เป็นต้น (สารานุกรมเสรีด้านวัฒนธรรม, 2562)

จากข้อมูล สามารถสรุปประเด็นของลักษณะทางวัฒนธรรมของมนุษย์ได้ว่า วัฒนธรรมมีลักษณะอยู่หลากหลายประการที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการทำให้เกิดวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น โดยในแต่ละพื้นที่ของสังคมมนุษย์ที่ทำการอาศัยอยู่ จะมีการก่อเกิดขึ้นของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน หรืออาจมีความคล้ายคลึงกันกับพื้นที่อื่น ๆ ก็ได้ เพราะวัฒนธรรมโดยทั่วไปของมนุษย์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมาจากวิถีการดำเนินชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ ของตัวมนุษย์เอง จนได้กลายมาเป็นสิ่งหนึ่งในการเป็นกรอบของการดำเนินชีวิตร่วมกันของมนุษย์ด้วยกันเอง เพื่อให้เกิดเป็นแนวปฏิบัติในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งในรูปแบบเดียวกัน หรือเป็นชุมชนที่มีความหลากหลายแต่ก็เป็นชุมชนที่มีจุดที่เชื่อมโยงร่วมกันได้ ซึ่งวัฒนธรรมนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหยุดนิ่งได้ และเป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เสมอตามความเหมาะสม ตามกาลเวลาในแต่ละยุคสมัยหรือตามการเปลี่ยนแปลงของกระแสสังคมโลกในยุคต่าง ๆ ปรับเปลี่ยนไปตามสภาวะที่เปลี่ยนไปในแต่ละยุคสมัยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมแบบร่วม ไม่มีวัฒนธรรมใดเป็นต้นกำเนิดอันไม่เปลี่ยนแปลง

5. ประเภทของวัฒนธรรม

ประเภทของวัฒนธรรมแบ่งวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material Culture) ซึ่งได้แก่ สิ่งประดิษฐ์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มนุษย์คิดค้นผลิตขึ้นมา เช่น สิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือน อาวุธยุทโธปกรณ์ เครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เป็นต้น

2) วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ (Non – material Culture) หมายถึง อุดมการณ์ ค่านิยม แนวคิด ภาษา ความเชื่อทางศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ลัทธิการเมือง กฎหมาย วิธีการกระทำ และแบบแผนในการดำเนินชีวิต ซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรม (Abstract) ที่มองเห็นไม่ได้

พระยาอนุมานราชธน ได้แบ่งวัฒนธรรมตามเนื้อหาสาระออกเป็น 5 ประเภท คือ

- 1) การดำรงชีพ ได้แก่ วิถีชีวิต การทำมาหากินของประชาชนโดยทั่วไป
- 2) สังคมและสถาบันสังคม เป็นเรื่องของการอยู่ร่วมกันของคน การแสดงออกในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ อุตสาหกรรม การเมือง การปกครอง เป็นต้น
- 3) ศาสนา เป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ความเชื่อ ปรัชญา เป็นต้น
- 4) สุนทรียศาสตร์ เป็นเรื่องเกี่ยวกับความงาม รสนิยม ศิลปกรรมต่าง ๆ เป็นต้น
- 5) ภาษา เป็นเรื่องเกี่ยวกับการสื่อสาร วรรณคดี เรื่องราวของชนเผ่าต่าง ๆ เป็นต้น (กรมศิลปากร, 2542)

วัฒนธรรมแบ่งได้ 4 ประเภท ดังนี้

- 1) วัตถุธรรม สิ่งที่แสดงถึงความเจริญทางด้านวัตถุ ความเจริญก้าวหน้าถึงศิลปะ ประติมากรรม การก่อสร้างตึกบ้านช่อง การประดิษฐ์ สิ่งก่อสร้างทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ หุ่นยนต์ รถยนต์ เครื่องบิน เป็นต้น
- 2) สหธรรม คือวัฒนธรรมทางสังคม เช่น ประเพณีต่าง ๆ มรรยาททางสังคม การแสดงความเคารพ เช่น การไหว้ การเคารพ การจับมือ การสวมกอด การยืมไหว้ ทักทาย วิถีชีวิต การแสดงออกถึงความเป็นชาย และความเป็นหญิง ชายแสดงออกอย่างไร หญิงแสดงออกอย่างไร
- 3) เนติธรรม วัฒนธรรมทางกฎหมาย หมายถึง คนในชาตินั้น ๆ แสดงความเคารพต่อกฎ ระเบียบ กติกา กฎหมายบ้านเมือง พร้อมใจกันปฏิบัติตาม ไม่ฝ่าฝืน
- 4) คติธรรม วัฒนธรรมทางจิตใจ ศาสนา การปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา เช่น พุทธศาสนสุภาษิตต่าง ๆ คติธรรม คำขวัญ คติพจน์ คำกลอน คติธรรมสอนใจ หลักการดำเนินชีวิตซึ่งได้มาจากหลักธรรม ทาลพระพุทธรูปศาสนา เช่น ความมีเมตตากรุณา ความกตัญญู กตเวที ความซื่อสัตย์ สุจริต ความขยันหมั่นเพียร เป็นต้น (ถวิล อนุรักษ์เวศ, 2021)

หลักการแบ่งประเภทวัฒนธรรม แบ่งวัฒนธรรมออกได้เป็น ดังนี้ คือการแบ่งประเภทของวัฒนธรรมตามลักษณะความสัมพันธ์ ดังนี้

(ก) วัฒนธรรมราษฎร์และวัฒนธรรมหลวง “วัฒนธรรมราษฎร์” อันเป็นวัฒนธรรมระดับล่างของบรรดากลุ่มชนที่ดำรงชีวิตอยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในชนบท หรือแม้ก็เป็นวัฒนธรรมของกลุ่มอาชีพต่างๆ ในสังคมเมือง และ “วัฒนธรรมหลวง” อันเป็นวัฒนธรรมระดับบนที่สร้างขึ้นโดยบรรดากลุ่มชนชั้นปกครองหรือรัฐ ที่มีความมุ่งหมายเพื่อบูรณาการบรรดาวัฒนธรรมราษฎร์

ตามท้องถิ่นตามกลุ่มอาชีพที่หลากหลายให้มีความเหมือนกัน สื่อสารกันรู้เรื่องและเกิดสำนึกว่าเป็นพวกเดียวกัน เช่น เป็นคนของเมือง ของชาติ หรือของประเทศขึ้น

(ข) วัฒนธรรมหลักและวัฒนธรรมรองหรือวัฒนธรรมย่อยซึ่งระดับของวัฒนธรรมแบ่งออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้

1) วัฒนธรรมในความหมายระดับความกว้างที่สุด (generic) หมายถึง วิถีชีวิตที่ต้องเรียนรู้ของมนุษย์ทุกสังคมไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบัน เป็นวัฒนธรรมในความหมายทั่วไปคือความเป็นจริงในทุกสังคม

2) วัฒนธรรมเฉพาะ (specific) หมายถึง วิถีชีวิตของสังคมหนึ่งสังคมใดโดยเฉพาะ เช่น วัฒนธรรมของสังคมไทย สังคมจีน สังคมญี่ปุ่น หรือสังคมอเมริกัน

3) วัฒนธรรมย่อย (subspecific หรือ subculture) วัฒนธรรมในความหมายนี้หมายถึงความแตกต่างในวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่อยู่อาศัยในสังคมเดียวกัน เช่น ในสังคมไทยมีวัฒนธรรมย่อยเชิงชนชั้นสูง กลาง หรือต่ำ วัฒนธรรมย่อยของพวกชาวเขา ชาวเล ชาวจีน ชาวมอญ คนแก่ และเด็ก เป็นต้น

4) วัฒนธรรมเฉพาะที่มีลักษณะร่วมกัน (interspecific) บางส่วนของวัฒนธรรมอาจเป็นวัฒนธรรมที่เฉพาะ หมายถึง เป็นวัฒนธรรมที่มีร่วมกันอยู่ใน 2 วัฒนธรรม หรือหลายวัฒนธรรม ไม่มีวัฒนธรรมย่อยของสังคมใดที่เป็นอิสระต่อวัฒนธรรมย่อยของสังคมอื่นแม้แต่สังคมดั้งเดิมที่แตกต่างโดดเดี่ยวไปจากสังคมอื่นๆ ก็ยังมีลักษณะบางอย่างที่เหมือนวัฒนธรรมของเพื่อนบ้าน นอกจากนี้ บางส่วนของวัฒนธรรมมีลักษณะเป็นสากล (culture universal) คือ มีอยู่ทุกสังคมโดยไม่มีข้อยกเว้น (งามพิศ สัตย์สงวน, 2543)

จากข้อมูลที่ค้นพบ สามารถสรุปประเด็นของประเภทวัฒนธรรมได้ว่า วัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ คือวัฒนธรรมที่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ อันเป็นวัฒนธรรมที่มีรูปธรรมที่ชัดเจน ตัวอย่างเช่น หนังสือ สิ่งของ เป็นต้น อันเป็นสิ่งที่สมาชิกในสังคมนั้น ๆ เป็นผู้ทำขึ้น สร้างขึ้น

2) วัฒนธรรมที่ไม่เป็นวัตถุ เป็นวัฒนธรรมที่มองไม่เห็น เป็นภาพนามธรรม เช่น ค่านิยม มารยาท ปรัชญา บรรทัดฐาน สถาบัน สังคม ความเชื่อ เป็นต้น

นอกจากนี้ประเภทของวัฒนธรรมยังสามารถแบ่งออกตามลักษณะของวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ศาสนาความเชื่อ ศิลปะวิทยาการ การดำรงชีวิต ตลอดจนสถาบันทางสังคม นอกจากนี้วัฒนธรรมในแต่ละประเภทของแต่ละพื้นที่ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถเปรียบเทียบได้ว่าสิ่งไหนดีกว่ากัน เพราะเป็นสิ่งที่มีความเฉพาะของตน มีคุณค่าและความสำคัญเฉพาะ

6. นวัตกรรมทางวัฒนธรรม

นวัตกรรม หมายถึง บุคคลแรกที่เป็นผู้คิดค้นขึ้นสิ่งใหม่เป็นคนแรก เช่น นวัตกรรม ส่วนวัฒนธรรม หมายถึง รูปแบบของกิจกรรมมนุษย์และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์สามารถขับเคลื่อนต่อไปได้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญ มีวิธีการดำเนินชีวิตเพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามในวิถีชีวิตของตน ซึ่งเมื่อนำคำทั้งสองมารวมกัน จึงอาจกล่าวได้ว่า คำว่า นวัตกรรม นั้นหมายความว่า บุคคลแรกที่ซึ่งเป็นผู้คิดค้น ริเริ่ม ตลอดจนเป็นผู้ที่เป็นตัวแทนในการเป็นแนวทางการปฏิบัติตนที่ดีทางวัฒนธรรมไทยได้อย่างเป็นแบบอย่างที่ดี

นวัตกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Innovator) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่สร้างสรรค์ พัฒนา และประยุกต์ใช้แนวคิด เทคโนโลยี หรือกระบวนการใหม่ ๆ เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ และเผยแพร่ วัฒนธรรมในรูปแบบที่ทันสมัยและสอดคล้องกับยุคสมัย โดยตัวอย่างของนวัตกรรมทางวัฒนธรรม เช่น ศิลปินและนักออกแบบ ที่นำศิลปะพื้นบ้านมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ร่วมสมัย นักพัฒนาเกมและแอปพลิเคชัน ที่ใช้เนื้อหาเกี่ยวกับตำนานหรือประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และองค์กรไม่แสวงหากำไร ที่ใช้เทคนิค Storytelling หรือ Documentary เพื่อถ่ายทอดวัฒนธรรม เป็นต้น

นวัตกรรมทางวัฒนธรรม (Cultural Innovator) คือบุคคลหรือกลุ่มคน ที่นำความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ หรือพัฒนาวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับยุคสมัย พวกเขาใช้เทคโนโลยีหรือกระบวนการใหม่ ๆ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่สะท้อนถึงมรดกทางวัฒนธรรมและตอบสนองต่อความต้องการของสังคมปัจจุบัน ตัวอย่างของนวัตกรรมทางวัฒนธรรม เช่น

1. มิคาเอลา เจต (Mikaela Jade) : ผู้ก่อตั้ง Indigital บริษัทที่ใช้เทคโนโลยีเสมือนจริง (Augmented Reality) เพื่อถ่ายทอดเรื่องราวและความรู้ของชนพื้นเมืองออสเตรเลีย

2. ซี. วี. ราจู (C. V. Raju) : ช่างฝีมือจากอินเดียที่ฟื้นฟูการทำของเล่นไม้แบบดั้งเดิมของหมู่บ้าน Etikoppaka โดยใช้สีย้อมจากธรรมชาติและเทคนิคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

3. เกรซ ลิลเลียน ลี (Grace Lillian Lee) : นักออกแบบชาวออสเตรเลียที่ผสมผสานเทคนิคการทอผ้าแบบดั้งเดิมของชาวเกาะ Torres Strait กับการออกแบบร่วมสมัย เพื่อสร้างสรรค์ผลงานที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

นวัตกรรมทางวัฒนธรรม หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีบทบาทในการสร้างสรรค์หรือ พัฒนานวัตกรรมใหม่ ๆ ตลอดจนแนวคิดใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในด้านต่าง ๆ เช่น ศิลปะ ดนตรี การแสดง และวิถีชีวิต โดยนวัตกรรมมักนำแนวคิดใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้เพื่อการสืบสานวัฒนธรรม ที่มีอยู่และพัฒนาต่อยอดให้เกิดความทันสมัยมากขึ้น สามารถตอบโจทย์ความต้องการของสังคม ในปัจจุบัน เช่น ศิลปินที่สร้างสรรค์งานศิลปะใหม่ ๆ ได้ หรือนักออกแบบแฟชั่นที่นำเสนอแนวคิดใหม่ ในการแต่งกายที่ผสมผสานวัฒนธรรมเดิมและสมัยใหม่ และนักเขียนที่สร้างสรรค์เรื่องราวที่สะท้อน

ความเป็นอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนการมีนวัตกรทางวัฒนธรรมช่วยเสริมสร้างความหลากหลายทางวัฒนธรรมและทำให้วัฒนธรรมมีชีวิตชีวาในยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นต้น

จากข้างต้น สรุปได้ว่า นวัตกรทางวัฒนธรรม หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มคนที่มีบทบาทในการสร้างสรรค์นวัตกรรมใหม่ ๆ หรือมีแนวคิดใหม่ ๆ ที่แสดงถึงการต่อยอดและพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้แตกต่างออกไป มีความสามารถกล้าแสดงออก มีความชื่นชอบในการทดลองทำสิ่งใหม่ ๆ เพื่อค้นหาคำตอบสิ่งที่สงสัย เป็นกลุ่มคนกลุ่มแรกที่มีภารกิจริเริ่มสิ่งใหม่ให้เกิดขึ้น หรือจุดประกายทางแนวคิดที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ ที่แตกต่างจากสิ่งเดิม โดยเฉพาะในการกระทำที่เกี่ยวข้องกับการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการรักษา การสืบสาน และการพัฒนาทางวัฒนธรรม ตัวอย่างเช่น ด้านศิลปะ ด้านประเพณี ด้านความเชื่อ ด้านดนตรี ด้านการแสดง ตลอดจนด้านที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตอื่น ๆ อันเป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีอยู่ เพื่อเหตุผลในการส่งเสริมให้วัฒนธรรมประเพณีนั้น ๆ คงอยู่ได้ในทุก ๆ ยุคสมัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งเป็นคุณลักษณะพิเศษที่เกี่ยวกับบุคคลที่มีความเป็นนวัตกรทางวัฒนธรรม

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับเยาวชน

1. ความหมายของเยาวชน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525) ได้ให้ความหมายของคำว่า เยาวชน ไว้ว่า หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกิน 14 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์ และไม่ใช่เป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว ด้วยการสมรส

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว (2553) ได้ระบุความหมายของคำว่า เยาวชน ซึ่งเป็นค่านามไว้ว่า บุคคลที่มีอายุเกิน 15 ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์

เยาวชนหมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งมักจะหมายถึงผู้ที่มีอายุระหว่างประมาณ 15 ถึง 24 ปี (บางครั้งอาจรวมถึงช่วงวัยก่อนหน้านี้และหลังจากนี้) โดยช่วงวัยนี้ถือเป็นช่วงที่มีการพัฒนาทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมที่สำคัญ

Erikson (1968) อธิบายว่าเยาวชนเป็นช่วงวัยที่อยู่ในพัฒนาการของ อัตลักษณ์ตนเอง (Identity Development) โดยครอบคลุมอายุ 12-24 ปี

UNESCO (2017) ให้ความหมายว่าเยาวชนคือ บุคคลที่อยู่ในช่วงอายุ 15-35 ปี ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละประเทศ

United Nations (2013) กำหนดว่า เยาวชน คือบุคคลที่มีอายุระหว่าง 15-24 ปี

จากข้อมูล สามารถสรุปได้ว่า เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุมากกว่า 14 ปี แต่ไม่ถึง 18 ปี บริบูรณ์ เป็นบุคคลที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะของความเป็นคนรุ่นใหม่ในสังคม และสามารถเติบโตมาเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติ และ "เยาวชน" ในงานวิจัย

สามารถกำหนดช่วงอายุได้หลากหลายขึ้นอยู่กับบริบทของการศึกษา เช่น องค์การสหประชาชาติระบุที่ 15-24 ปี ขณะที่กฎหมายไทยกำหนดที่ 18-25 ปี โดยทั่วไป เยาวชนหมายถึงบุคคลที่อยู่ระหว่างวัยเด็กและวัยผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นช่วงสำคัญของการพัฒนาอัตลักษณ์และการเติบโตทางสังคม

2. บทบาทของเยาวชน

นฤมล พรประสพสุข (2557) ได้ให้ความหมายว่า เยาวชน หมายถึง คนหนุ่มสาวที่มีพลังอันสำคัญที่จะสามารถช่วยกันเสริมสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต ดังนั้น เยาวชนที่ดีควรตระหนักในคุณค่าของตนเอง และร่วมแรงร่วมใจ สามัคคี และเสียสละเพื่อส่วนรวม

เยาวชนมักมีบทบาทสำคัญในสังคม เพราะเป็นกลุ่มที่มีพลังและความคิดสร้างสรรค์ สามารถมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ นอกจากนี้ ยังเป็นช่วงเวลาที่เยาวชนเรียนรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตและการทำงานในอนาคต

เยาวชนมีบทบาทสำคัญในสังคม เนื่องจากเป็นกลุ่มที่มีพลัง ความคิดสร้างสรรค์ และศักยภาพในการพัฒนาสังคมในอนาคต บทบาทของเยาวชนสามารถแบ่งออกเป็นหลายด้าน ดังนี้

1. บทบาทด้านสังคม

1.1 เป็นพลังขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลง (Agents of Change) – เยาวชนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความเท่าเทียม สิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย

1.2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน – เช่น โครงการอาสาสมัคร การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส และการรณรงค์ทางสังคม

1.3 เป็นแบบอย่างที่ดีในสังคม – การดำรงตนเป็นพลเมืองดี เคารพกฎระเบียบ และส่งเสริมวัฒนธรรมที่ดีงาม

2. บทบาทด้านเศรษฐกิจ

2.1 แรงงานที่มีคุณภาพ – เยาวชนเป็นกำลังแรงงานสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ

2.2 ผู้ประกอบการรุ่นใหม่ (Young Entrepreneurs) – หลายคนเริ่มทำธุรกิจตั้งแต่อายุยังน้อย เช่น สตาร์ทอัพและธุรกิจออนไลน์

2.3 การส่งเสริมนวัตกรรมและเทคโนโลยี – เยาวชนเป็นกลุ่มที่มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถพัฒนาเทคโนโลยีและแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ

3. บทบาทด้านการเมือง

3.1 การมีส่วนร่วมทางการเมือง – เช่น การใช้สิทธิเลือกตั้ง การร่วมกิจกรรมรณรงค์ทางการเมือง และการเสนอความคิดเห็นต่อภาครัฐ

3.2 การตรวจสอบภาครัฐ – เยาวชนมีบทบาทในการใช้โซเชียลมีเดียและเทคโนโลยีเพื่อเฝ้าระวังการทุจริตและความไม่โปร่งใสของรัฐบาล

4. บทบาทด้านสิ่งแวดล้อม

4.1 ผู้นำด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Leaders) – เยาวชนเป็นผู้ริเริ่มโครงการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและลดโลกร้อน

4.2 การรณรงค์ลดขยะและใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน – เช่น การรณรงค์เลิกใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว และการสนับสนุนพลังงานสะอาด

5. บทบาทด้านการศึกษาและนวัตกรรม

5.1 การเรียนรู้และพัฒนาตนเอง – เยาวชนมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองและประเทศ

5.2 การส่งเสริมเทคโนโลยีและการศึกษาออนไลน์ – เยาวชนเป็นกลุ่มที่สามารถนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาและสร้างแพลตฟอร์มการเรียนรู้ใหม่ ๆ

จากข้อมูล สรุปได้ว่า บทบาทของเยาวชน คือ การเป็นกำลังสำคัญที่สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศชาติหรือในการขับเคลื่อนทางสังคม เป็นช่วงเวลาที่ต้องสั่งสมประสบการณ์ในการเรียนรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นในอนาคต เป็นกลุ่มที่มีพลัง ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการเปลี่ยนแปลงสังคมให้ดีขึ้น พวกเขามีบทบาทสำคัญในหลายมิติ และเป็นรากฐานของอนาคตของประเทศ มีบทบาทในการขับเคลื่อนและพัฒนาประเทศในหลายด้านให้เกิดการพัฒนาไปอย่างรุ่งเรืองและมีประสิทธิภาพ

3. ความเป็นเยาวชนแกนนำ

ความเป็นเยาวชนแกนนำ หมายถึง กลุ่มเยาวชนที่อยู่ในวัยหนุ่มสาว หรือผู้ที่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 15 – 18 ปี ที่รวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกัน หรือมีความคิด ความเชื่อในรูปแบบเดียวกัน เป็นกลุ่มคนที่เป็นตัวหลักในการขับเคลื่อน หรือผู้นำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ทางการเมือง ทางสังคม เป็นต้น เป็นต้นแบบให้กับบุคคลอื่นในการกระทำสิ่งต่าง ๆ

เยาวชนแกนนำมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมความร่วมมือและการพัฒนาสังคมในทิศทางที่ดี โดยการใช้ความคิดและพลังของเยาวชนในการสร้างสรรค์อนาคตที่ดีกว่า

เยาวชนแกนนำ หมายถึง กลุ่มเยาวชนที่มีความสามารถในการเป็นผู้นำ มีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมหรือโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม ชุมชน และประเทศชาติ พวกเขาทำหน้าที่เป็นต้นแบบในการสร้างการเปลี่ยนแปลง และกระตุ้นให้เพื่อนเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่สร้างสรรค์ ซึ่งมีลักษณะของการมีภาวะผู้นำ – สามารถริเริ่มแนวคิดใหม่ ๆ และนำทีมไปสู่เป้าหมาย มีความรับผิดชอบ – ตระหนักถึงหน้าที่และผลกระทบจากการกระทำของตนเอง มีจิตอาสาและความเสียสละ – พร้อมทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม เป็นนักสื่อสารที่ดี – ถ่ายทอดแนวคิดและ

สร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้อื่น มีความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม – คิดหาวิธีการใหม่ ๆ ในการแก้ไขปัญหาสังคม และสามารถทำงานเป็นทีม – ร่วมมือกับผู้อื่นเพื่อให้โครงการต่าง ๆ หรือกิจกรรมประสบความสำเร็จ มีบทบาทในการส่งเสริมและพัฒนาสังคม – เป็นตัวแทนของเยาวชนในการดำเนินโครงการเพื่อพัฒนาชุมชน เป็นสื่อกลางในการเปลี่ยนแปลง – ถ่ายทอดความรู้และสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับเพื่อนเยาวชน ผลักดันนโยบายที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน – มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเยาวชน และการสร้างเครือข่ายเยาวชน – เชื่อมโยงกลุ่มเยาวชนและองค์กรต่าง ๆ เพื่อทำงานร่วมกัน ซึ่งตัวอย่างโครงการที่เยาวชนแกนนำมีบทบาท เช่น โครงการรณรงค์ด้านสิ่งแวดล้อม เช่น การลดขยะพลาสติก กิจกรรมส่งเสริมสิทธิเด็กและเยาวชน โครงการพัฒนาเยาวชนในโรงเรียนหรือชุมชน กิจกรรมอาสาสมัคร เช่น การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เป็นต้น

เยาวชนแกนนำหมายถึงกลุ่มเยาวชนที่มีบทบาทสำคัญในการเป็นผู้นำหรือผู้ขับเคลื่อนในกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชนหรือสังคม โดยมักจะมีคุณสมบัติเช่น ความคิดสร้างสรรค์ ความมุ่งมั่นและความสามารถในการสื่อสารที่ดี เยาวชนแกนนำมักจะเข้ามามีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ เช่น

- 1) การพัฒนาชุมชน: การสร้างสรรค์โครงการที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น โครงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมหรือกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษา
- 2) การเคลื่อนไหวทางสังคม: การเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ หรือเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม
- 3) การสร้างความตระหนักรู้: การจัดกิจกรรมหรือแคมเปญที่ช่วยให้คนในชุมชนเข้าใจปัญหาสังคม เช่น ปัญหาสุขภาพ จิตวิทยา หรือการใช้ชีวิตอย่างยั่งยืน

เยาวชนแกนนำมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนสังคมและสร้างการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น โดยมีความสำคัญในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง – เยาวชนแกนนำเป็นกลุ่มที่สามารถผลักดันประเด็นสำคัญ เช่น สิ่งแวดล้อม การศึกษา สิทธิมนุษยชน และประชาธิปไตย
- 2) เป็นกระบอกเสียงของเยาวชน – ช่วยสะท้อนปัญหาและความต้องการของเยาวชนในสังคม ไปยังผู้มีอำนาจตัดสินใจ
- 3) เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน – มีบทบาทในการสร้างความสามัคคี และกระตุ้นให้เยาวชนคนอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม
- 4) พัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ – ฝึกฝนทักษะสำคัญ เช่น การสื่อสาร การทำงานเป็นทีม และการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นพื้นฐานสำหรับการเป็นผู้นำในอนาคต
- 5) สร้างแรงบันดาลใจให้ผู้อื่น – เป็นแบบอย่างที่ดีและช่วยส่งต่อพลังบวกให้เยาวชนคนอื่น ๆ กล้าที่จะริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ

จากข้อความ สรุปได้ว่า เยาวชนแกนนำ คือ ผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญในการเป็นผู้นำในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในสังคมหรือชุมชน เช่น ทางการเมือง ทางสังคม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคม พวกเขาทำหน้าที่เป็นผู้นำต้นแบบกระตุ้นให้เยาวชนคนอื่น ๆ มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศชาติให้ดียิ่งขึ้น เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงสังคม การสนับสนุนและพัฒนาศักยภาพของเยาวชนกลุ่มนี้จะช่วยสร้างอนาคตที่ดีให้แก่ประเทศและโลกใบนี้

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไทยวน

1. ความหมายของชาติพันธุ์

ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ภาษา ประเพณี หรือประวัติศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งอาจมีความแตกต่างจากกลุ่มคนอื่นในสังคม โดยปกติจะมีลักษณะเฉพาะที่ทำให้กลุ่มนั้นแตกต่างออกไป เช่น เชื้อชาติ ศาสนา หรือวิถีชีวิต การศึกษาชาติพันธุ์ช่วยให้เราเข้าใจความหลากหลายของมนุษย์และวัฒนธรรมในสังคมโลกได้ดีขึ้น

ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มของคนที่มีลักษณะร่วมกันในด้านวัฒนธรรม ภาษา ประเพณี หรือประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้พวกเขามีเอกลักษณ์และความแตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม อาจรวมถึงการมีเชื้อสายหรือภูมิหลังทางชาติพันธุ์ที่คล้ายคลึงกัน โดยชาติพันธุ์มักมีบทบาทสำคัญในเรื่องของอัตลักษณ์และความเป็นอยู่ของกลุ่มคนเหล่านั้นในสังคมที่กว้างขึ้น

สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน (2023) ได้อธิบายไว้ว่าคำว่าชาติพันธุ์ ว่า หมายถึง กลุ่มคนที่มีลักษณะวิถีชีวิต มีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี มีภาษาพูด และเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน เช่น ไทย พม่า กะเหรี่ยง จีนลาว เป็นต้น ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์หรือกลุ่มวัฒนธรรมเหล่านี้มีลักษณะเด่น คือ เป็นกลุ่มคนที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษเดียวกันสืบทางสายเลือดเดียวกัน มีลักษณะรูปพรรณ (เชื้อชาติ) เหมือนกัน รวมทั้งบรรพบุรุษทางวัฒนธรรมด้วย ผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันจะมีความรู้สึกผูกพันทางสายเลือด และทางวัฒนธรรมพร้อม ๆ กันไป อันเป็นความรู้สึกผูกพันที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของบุคคล และของกลุ่มชาติพันธุ์ และในขณะเดียวกันก็สามารถเร้าอารมณ์ความรู้สึกให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้ที่อยู่ในกลุ่มชาติพันธุ์นับถือศาสนาเดียวกันความรู้สึกผูกพันนี้อาจ เรียกว่า "สำนึก" ทางชาติพันธุ์ หรือชาติลักษณะ (บ้านจอมยุทธ, 2543)

ในประเทศไทย ชาติพันธุ์หมายถึงกลุ่มคนที่มีลักษณะทางวัฒนธรรม ภาษา และวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไป โดยมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ที่สำคัญ เช่น

ไทย: เป็นชาติพันธุ์หลักที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน มีวัฒนธรรมและภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์

มอญ: มีภาษาและวัฒนธรรมที่แตกต่าง รวมถึงประเพณีที่สืบทอดมาหลายศตวรรษ

เขมร: ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีภาษาและวัฒนธรรมที่ใกล้เคียงกับ
กัมพูชา

ลาหู่ กระเหรี่ยง และชาติพันธุ์อื่น ๆ : ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือและตะวันตก มีภาษา
วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่เฉพาะเจาะจง

ความหลากหลายของชาติพันธุ์ในประเทศไทยมีบทบาทสำคัญในด้านวัฒนธรรมและ
สังคม ทำให้ประเทศมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเป็นที่น่าสนใจสำหรับการศึกษาและ
การท่องเที่ยว

สุจิตต์ วงษ์เทศ (2564) ได้อธิบายความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ว่า “กลุ่มชาติพันธุ์”
หมายถึง กลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต มีความแตกต่าง
ด้านต่าง ๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยเป็นกลุ่มชนที่ประชากรมีพันธะเกี่ยวข้องกัน
มีลักษณะทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเดียวกัน รวมตัวเป็นพหุวัฒนธรรม มุ่งมั่น
ในการอนุรักษ์พัฒนาและสืบทอดฐานดินแดนของบรรพบุรุษและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนรุ่นเก่า
สู่คนรุ่นอนาคตนับตั้งแต่อดีตกลุ่มชาติพันธุ์มีความหลากหลายและตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในจังหวัดต่างๆ
ของประเทศไทย ปัจจุบันมีกลุ่มชาติพันธุ์อยู่ในพื้นที่ครอบคลุม จำนวน 67 จังหวัด 56 กลุ่ม
มีประชากรรวมประมาณ 6,100,000 คน จำแนกพื้นที่จากลักษณะการตั้งถิ่นฐานได้ 4 ลักษณะ คือ

1) กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง หรือ “ชนชาวเขา” จำนวน 13 กลุ่ม ได้แก่ กระเหรี่ยง ม้ง
เย้า (เมี่ยน) ลีซู (ลีซอ) ลาหู่ (มูเซอ) อาข่า (อิก้อ) ลัวะ ถิ่น ขมุ จินฮ่อ ตองซุ คะฉิ่น และปะหล่อง
(ดาราอั้ง)

2) กลุ่มชาติพันธุ์ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ราบ จำนวน 38 กลุ่ม ได้แก่ มอญ ไทยลื้อ
ไทยทรงดำ ไทยใหญ่ไทยจีน ไทยยอง ไทยใหญ่ ไทยยวน ญไท ลาวครั่ง ลาวแง้ว ลาวกา ลาวตี้
ลาวเวียง แสก เซเร ปรง บรู (โซ) โซ่ง โว (ทะวัง) อัมปี ก่อง กุลา ซอโอง (ซอฮัง) กูย (ส่วย) ญฮักกู
(ชาวนน) ญ้อ โย้ย เขมรถิ่นไทย เวียดนาม (ญวน) ญอ หมี่ซอ (บิซู) ของ กระซอง มลายู กะเลิง และ
ลาวโซ่ง (ไทยดำ)

3) กลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานในทะเล หรือ “ชาวเล” จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ มอแกน
มอแกลน และอุรักลาไย

4) กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในป่า จำนวน 2 กลุ่ม ได้แก่ มลาบรี และ ซาไก (มันนิ)

ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีลักษณะร่วมกันทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ภาษา วิถีชีวิต
ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งทำให้กลุ่มคนเหล่านั้นมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจาก
กลุ่มอื่น ๆ ในทางมานุษยวิทยาและสังคมศาสตร์ "ชาติพันธุ์" (Ethnicity) มักหมายถึงการรวมตัวของ
ผู้คนที่มีความเกี่ยวพันและประวัติศาสตร์ร่วมกัน ไม่ได้จำกัดแค่เชื้อชาติทางพันธุกรรม แต่รวมถึงการสืบทอด

ทางวัฒนธรรมและสังคม เช่น ชาวกะเหรี่ยง ชาวม้ง ชาวลahu หรือกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีภาษาและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ชาติพันธุ์แตกต่างจาก "เชื้อชาติ" (Race) ตรงที่ เชื้อชาติมักอ้างอิงถึงลักษณะทางพันธุกรรม เช่น สีผิว โครงสร้างร่างกาย ส่วนชาติพันธุ์เน้นไปที่วัฒนธรรม วิถีชีวิต และอัตลักษณ์ของกลุ่มคน

คำว่า ชาติพันธุ์ ประกอบมาจากคำ 2 คำซึ่งได้แก่คำว่า ชาติ กับ พันธุ์มารวมกัน โดยคำว่า ชาติ หมายถึง กลุ่มชนที่อยู่รวมกันเป็นประเทศ มีความรู้สึกผูกพันรับผิดชอบร่วมกันในเรื่องภาษา ประวัติศาสตร์ความเป็นมา และวัฒนธรรม หรืออยู่ในปกครองรัฐบาลเดียวกัน ส่วนคำว่า พันธุ์ หมายถึงเชื้อสาย วงศ์วาน เพื่อกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อรวมกัน คำว่า ชาติพันธุ์ จึงหมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่ง และมีวัฒนธรรมร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณี และภาษาพูดเดียวกัน ทั้งมีความเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน. กลุ่มชาติพันธุ์ใช้หมายรวมทั้งชนที่เป็นกลุ่มใหญ่และชนที่เป็นกลุ่มน้อย. ในประเทศไทย คนไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุด นอกจากนั้นยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อีกจำนวนมาก เช่น กลุ่มชาติพันธุ์จีน กลุ่มชาติพันธุ์มอญ กลุ่มชาติพันธุ์เขมร กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง กลุ่มชาติพันธุ์ชาวกูย. รัฐบาลพยายามส่งเสริมให้ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ในประเทศไทยมีความเท่าเทียมกัน และมีความสำนึกเป็นชาติเดียวกัน (สำนักงานราชบัณฑิตยสภา, 2554)

กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มสังคมที่มีวัฒนธรรม ความเชื่อ ประเพณี และภาษาสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นในพื้นที่ภาคต่างๆ (ภักจิรา มาตาศิริ, 2566)

ชาติพันธุ์ (อ่านว่า ชาด-ติ-พัน) หมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ในประเทศใดประเทศหนึ่ง และมีวัฒนธรรมร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีและภาษาพูดเดียวกัน ทั้งมีความเชื่อว่าสืบเชื้อสายมาจากบรรพบุรุษเดียวกัน กลุ่มชาติพันธุ์ใช้หมายรวมรวมทั้งชนที่เป็นกลุ่มใหญ่และชนที่เป็นกลุ่มน้อย ในประเทศไทย คนไทยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุด นอกจากนั้นยังมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ อีกจำนวนมาก เช่น จีน มอญ เขมร ฯลฯ (สำนักสนับสนุนสุขภาวะประชากรกลุ่มเฉพาะ (สำนัก 9), 2567)

ชาติพันธุ์ จำเป็นต้องพิจารณาเปรียบเทียบกับเรื่องเชื้อชาติและสัญชาติ เชื้อชาติ (Race) คือ ลักษณะทางชีวภาพของคน เช่น สีผิว รูปร่างหน้าตา ส่วนสัญชาติ (Nationality) คือ การเป็นสมาชิกของรัฐหรือประเทศใดประเทศหนึ่ง ในขณะที่ชาติพันธุ์เน้นที่อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความรู้สึกผูกพันในกลุ่ม ซึ่งอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบททางสังคมและวัฒนธรรม เช่น ในบริบทการท่องเที่ยว ชุมชนชาติพันธุ์อาจปรับเปลี่ยนการแสดงออกทางวัฒนธรรมเพื่อสอดคล้องกับความคาดหวังของนักท่องเที่ยว ดังนั้น ชาติพันธุ์จึงเป็นแนวคิดที่สะท้อนถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มคนในสังคม

จากข้อมูล สรุปได้ว่า ความหมายของ ชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม ภาษา ประเพณี หรือประวัติศาสตร์ร่วมกัน ซึ่งอาจมีความแตกต่างจากกลุ่มคนอื่นในสังคม แต่อาจมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของวิถีการดำเนินชีวิต วัฒนธรรมบางประการ เพราะแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเกิดขึ้น โดยชาติพันธุ์มักมีบทบาทสำคัญในเรื่องของอัตลักษณ์และความเป็นอยู่ของกลุ่มคนเหล่านั้นในสังคมอยู่อาศัย เป็นกลุ่มคนที่มีลักษณะร่วมกันทางวัฒนธรรม เช่น ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวิถีชีวิต ซึ่งก่อให้เกิดอัตลักษณ์เฉพาะของกลุ่ม แตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม แนวคิดเรื่องชาติพันธุ์ไม่ได้จำกัดอยู่แค่เชื้อชาติหรือพันธุกรรม แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่ได้รับอิทธิพลจากประวัติศาสตร์และบริบททางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับนักมานุษยวิทยาและนักสังคมศาสตร์หลายคนให้ความหมายของชาติพันธุ์ในแง่มุมที่แตกต่างกัน บางแนวคิดเน้นถึงความสำคัญของรากเหง้าทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา ในขณะที่บางแนวคิดมองว่าชาติพันธุ์เป็นอัตลักษณ์ที่สามารถเปลี่ยนแปลงและกำหนดขึ้นใหม่ตามบริบทสังคม การศึกษาชาติพันธุ์จึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคน ไม่ใช่เพียงลักษณะตายตัวที่กำหนดโดยเชื้อชาติหรือ ภูมิหลังทางพันธุกรรม

โดยรวมแล้วอาจกล่าวได้ว่า ชาติพันธุ์สะท้อนให้เห็นถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม และเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดอัตลักษณ์ของบุคคลและชุมชน ซึ่งอาจส่งผลต่อโครงสร้างทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่

2. ลักษณะทางชาติพันธุ์

อัตลักษณ์ (Identity) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือคำว่า Idetias ซึ่งแปลได้ว่าเหมือนกัน (The same) อัตลักษณ์เป็นเรื่องของการรับรู้และทำความเข้าใจ ว่าเราเป็นใคร และคนอื่นเป็นใคร ภายใต้กรอบของความแตกต่างอันเป็นลักษณะที่เฉพาะ ซึ่งในทางมานุษยวิทยามีการนำคำว่าอัตลักษณ์มาใช้ในการศึกษาชาติพันธุ์ จนเกิดเป็นคำว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เพื่อใช้ในการศึกษา กลุ่มคนที่มีวัฒนธรรม และภาษาอันเป็นลักษณะจำเพาะที่สืบทอดต่อกันหลายชั่วอายุคน (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546)

ยุคเริ่มแรกของการศึกษาชาติพันธุ์ คือ แนวคิดเกี่ยวกับปฐมนิยามชาติพันธุ์ ซึ่งแบ่งได้เป็น 2 สาย คือ 1) สายชีวสังคมวิทยา มีปีแอร์ แวน เดอ เบิร์ก (Pierre van den Berghe) เป็นนักคิดคนสำคัญ โดยมีแนวคิดพื้นฐานที่เชื่อว่า ชาติ ชาติพันธุ์ เป็นสิ่งที่เรียกว่าส่วนขยายของความสัมพันธ์ทางเครือญาติ หรือสายเลือด อันเป็นอัตลักษณ์ที่เฉพาะทางชาติพันธุ์ที่ถูกกำหนดมาจากปัจจัยทางด้านชีววิทยา

สายวัฒนธรรม มีเอ็ดเวิร์ด ชิลส์ (Edward Shils) และคลิฟฟอร์ด เกียร์ตซ์ (Clifford Geertz) เป็นนักคิดคนสำคัญ โดยชิลส์นั้นให้ความสำคัญกับการแยกความต่างของสายสัมพันธ์ของคนออกเป็น สายสัมพันธ์แบบสาธารณะ หรืออารยะซึ่งพบในรัฐสมัยใหม่ ซึ่งต่อมา

เกียรตซ์ได้นำแนวคิดของซิลล์มาวิเคราะห์ต่อโดยเน้นไปที่เรื่องของความสัมพันธ์ทางสายเลือด ภาษา และวัฒนธรรม อันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องปฏิบัติตาม ซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้ว แนวคิดปฐมนิยามชาติพันธุ์นี้สามารถสรุปได้สามประการ คือ

ประการแรก อัตลักษณ์ หรือความเป็นชาติพันธุ์ เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดให้มามาก่อน เป็นธรรมชาติที่ไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้

ประการที่สอง สายสัมพันธ์ที่กำหนดขึ้นมาโดยธรรมชาตินี้ มีอำนาจ และไม่ได้มีผลจากความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งผู้รับจะต้องผูกโยงกันอย่างเหนียวแน่นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ประการที่สาม สายสัมพันธ์ที่ถูกกำหนดมาล่วงหน้ามีความแตกต่างจากปรากฏการณ์ทางสังคมอื่น เพราะเป็นสายสัมพันธ์ทางอารมณ์ เลือด และจิตวิญญาณ

แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ได้ถูกโต้แย้งโดย แจ็ค เดวิด เอลเลอร์ และ รีด เอ็ม เคห์แลน (Jack David Eller and Reed M. Coughlan) ว่าอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ไม่ได้ดำรงอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลงข้ามกาลเวลา แต่สามารถปรับเปลี่ยน เจริญต่อรองและถูกสร้างขึ้นได้ในทางสังคม (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546)

ความเป็นชาติพันธุ์ คือการที่สมาชิกในกลุ่มนั้น ๆ สามารถที่จะเลือกใช้คุณสมบัติทางวัฒนธรรมของตนได้อย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งบ่งบอกตัวตนของตัวเอง วัฒนธรรมไม่ใช่แบบแผนปฏิบัติ หรือความเชื่อในรูปแบบเดียวที่สืบทอดต่อเนื่องกันมาแต่โบราณ แต่เป็นพหุวัฒนธรรมที่สามารถเลือก และปรับเปลี่ยนเพื่อนำมานิยามความเป็นตัวตนของตนเอง และกลุ่มสมาชิกภาพทางชาติพันธุ์ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546)

ความเหมือนและความต่างของสมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์ มาจากแนวคิดเรื่องต้นกำเนิดร่วม ที่คนในกลุ่มเชื่อว่าสืบทอดและปฏิบัติร่วมกันมาจนกลายเป็นรากฐานในการดำเนินชีวิต ซึ่งที่มาของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ อาจมีลักษณะเป็นเรื่องราวเล่าถึงที่มาในการอพยพตั้งถิ่นฐาน เพลง ตำนาน และการละเล่นต่าง ๆ เป็นต้น (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546)

ความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์เกิดขึ้นจากกระบวนการทางการเมืองของการสร้างรัฐ ประชาชาติสมัยใหม่ เป็นชุมชนการเมืองที่สร้างขึ้นใหม่ในรูปสัญลักษณ์ร่วมกัน ความเป็นตัวตนทางชาติพันธุ์จึงเป็นเพียงสิ่งสมมุติที่ไม่ตายตัว และสามารถที่จะปรับเปลี่ยนให้มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้อยู่ตลอดเวลา (รัตนา บุญมัยยะ, 2546)

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่ง และเป็นพลวัตอยู่เสมอ ส่งผลทำให้ปัจเจกบุคคลและกลุ่มคนมีลักษณะเป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ไม่เคยสมบูรณ์ อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นตามเงื่อนไขของพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับภาษา ความหมายของการถูกสร้าง และเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดขึ้นโดยมีเหตุผลหรือจุดประสงค์ร่วมกัน ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นสิ่งที่แบ่งแยก

ระหว่างพวกเราและพวกเขาออกจากกัน เป็นสิ่งที่ไม่อาจแน่นอนเพราะเป็นสิ่งที่ถูกนิยามโดยผู้อื่น
อัตลักษณ์ทั้งหลายจึงมีลักษณะชั่วคราว ขึ้นอยู่กับสถานะของอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้น (นิติ ภาวศรพันธุ์, 2558)

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อทำให้เกิดความแตกต่าง เมื่อกลุ่ม
ชาติพันธุ์มีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นที่ไม่ใช่พวกของตน หรือต่างกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเกิดขึ้น ซึ่งอัตลักษณ์
ทางชาติพันธุ์นั้นไม่ใช่สิ่งที่ถูกกำหนดขึ้นแต่เดิม แต่เป็นเพราะสิ่งที่เกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์กันกับ
กลุ่มอื่น เพื่อสร้างความแตกต่างกันของกลุ่ม โดยมีวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการสร้างความแตกต่าง
กันของแต่ละกลุ่ม (ฐิรุฒ, 2547)

จากข้อมูล สามารถสรุปประเด็นของอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ได้ว่า ชาติพันธุ์หรืออัตลักษณ์
ของชาติพันธุ์ เป็นสิ่งที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามลักษณะของการปฏิสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่มคน
กลุ่มต่าง ๆ ในลักษณะของปัจจัยที่หลากหลาย ทั้งปัจจัยทางสังคม ภาษา เศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจน
ยุคสมัยที่ผกผัน ล้วนเป็นสิ่งที่สำคัญต่ออัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เป็นสิ่งที่หยุดนิ่งตายตัว
แต่สามารถเปลี่ยนแปลงได้อยู่เสมอ และเป็นเพียงเครื่องมือในการแบ่งแยกความแตกต่างกันระหว่าง
กลุ่มชาติพันธุ์อื่นออกจากกัน นอกจากนี้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ทุกชาติพันธุ์ ล้วนมีจุดที่สามารถ
เชื่อมโยงกันได้ มีความเป็นพหุวัฒนธรรม เพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวตามธรรมชาติ

3. ชาติพันธุ์ไทยวน

ไทยวนเป็นหนึ่งในชาติพันธุ์ที่มีความสำคัญในจังหวัดพิษณุโลก โดยมีลักษณะเฉพาะที่
ชัดเจนในด้านภาษา วัฒนธรรม และประเพณี ไทยวนมีการใช้ภาษาไทยวน ซึ่งเป็นภาษาที่มีเอกลักษณ์
เฉพาะตัวและแตกต่างจากภาษาไทยกลาง ในด้านวัฒนธรรม ไทยวนมีการรักษาประเพณีและวิถีชีวิตที่
สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เช่น การจัดงานบุญ การละเล่นพื้นบ้าน และการทำอาหารที่มีเอกลักษณ์
นอกจากนี้ ชาติพันธุ์ไทยวนยังมีความสำคัญในด้านการเกษตรและการดำรงชีวิตในชุมชน ส่งผลให้เกิด
การผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น การศึกษาและเข้าใจวัฒนธรรมของไทยวน
ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ในประเทศไทย และช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรม
ที่มีค่าของชาติพันธุ์นี้ไว้ให้คงอยู่ต่อไป

ไทยวน เป็นชื่อ เรียกของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งซึ่งสันนิษฐานว่า เป็นกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ใน
อาณาจักรล้านนา แคว้นโยนก จึงมีชื่อเรียกอีกว่า “ยวนโยนก” หรือ “โยนก” หรือ “ยวน” ซึ่งชื่อนี้
มีความหมาย 2 ประการ ประการแรก หมายถึง ดินแดนเก่าแก่ในแถบลุ่มน้ำกก ในสมัยพญามังราย
รวบรวมเมืองต่าง ๆ ในแถบที่ราบลุ่มน้ำกกเข้าด้วยกัน แล้วเรียกว่าแคว้นโยน หรือโยน รัฐตามชื่อเดิม
ซึ่งมีมาช้านานแล้ว ส่วนชื่อที่ล้านนานั้นเกิดขึ้นในสมัยอาณาจักรล้านนา ราวสมัยพระเจ้าติโลกราช
ประการที่สอง โยนหรือยวน หมายถึงชนชาติไทยพวกหนึ่ง ซึ่งมีความเป็นมายาวนาน ในอดีตชาวไทย
สยามเรียกชนชาติไทยในภาคเหนือว่า “ยวน” ส่วนชาวพม่าเรียกว่า โยน พม่าเรียกชาวเชียงใหม่ว่า

โยนเชียงใหม่ เรียกชาวลาปางว่า โยนลคอร และเรื่องเครื่องเงินที่นำไปจากเชียงใหม่ว่า โยนเก่ (ไกรศรี นิมมานเหมินท์, 2525)

ไทยวน หรือคนเมือง คือกลุ่มคนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่บริเวณภาคเหนือของประเทศไทย มักตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำไหลผ่านระหว่างหุบเขา เช่น ลุ่มแม่น้ำปิงเป็นที่ตั้งของเมืองเชียงใหม่และลำพูน ลุ่มแม่น้ำวังเป็นที่ตั้งของเมืองลำปาง ลุ่มแม่น้ำยมเป็นที่ตั้งของเมืองแพร่ และลุ่มแม่น้ำน่านเป็นที่ตั้งของเมืองน่าน เป็นต้น ในอดีตชาวไทยวนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักตามภูมิประเทศที่อาศัยตั้งถิ่นฐาน ทั้งนี้มีชาวไทยวนที่ถูกกวาดต้อนลงไปอยู่ในพื้นที่ภาคกลาง คือ ตำบลเสาไห้ จังหวัดสระบุรี และตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี เป็นต้น

ชาวไทยวน มีภาษา ขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี มีศิลปวัฒนธรรม มีวิถีชีวิต ตลอดจนมีความเชื่ออันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน โดยในสังคมของชาวไทยวนให้ความสำคัญในเรื่องผีสมพุทธศาสนา โดยเฉพาะผีปู่ย่า (ผีบรรพบุรุษ) ซึ่งจะมีบทบาทในการควบคุมพฤติกรรมของลูกหลานของชาวไทยวนให้ประพฤติตนถูกต้องตามจารีตประเพณี และอยู่กรอบที่ติงามของสังคม อีกทั้งยังมีความเชื่อในเรื่องของ “จิต” คือข้อห้าม หรือข้อปฏิบัติที่ถูกต้องที่ควรปฏิบัติไม่ให้เกิดสิ่งไม่ดีขึ้นกับตัวเองและครอบครัว

นอกจากนี้ชาวไทยวนยังมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง ซึ่งในปัจจุบันก็ยังพบเป็นการใช้ภาษาเขียนในพระธรรมคัมภีร์พุทธศาสนา ใบลาน ทั้งนี้ภาษาเขียนของชาวไทยวน หรือเรียกว่า “อักษรล้านนา หรือ อักษรธรรม” ยังใช้ในกลุ่มชาวไทลื้อ เชียงรุ่ง และไทเขิน เชียงตุงด้วย เนื่องจากในอดีตชาวล้านนาได้นำพุทธศาสนาเข้าไปเผยแพร่ยังสองดินแดนนี้ ในส่วนของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยนิยมสร้างเป็นเรือนไม้ยกพื้นสูง มีทั้งหลังคาแบบจั่วเดี่ยวและหลังคาจั่วแฝด ซึ่งรูปแบบเรือนที่นิยมทำกันมากคือเรือนจั่วแฝดแบบ “เรือนกาแล” ที่มียอดจั่วเป็นไม้ไขว้กัน ตกแต่งด้วยการฉลุสลักลายอย่างสวยงาม และการแต่งกายของสตรีชาวไทยวนในอดีตแต่เดิมนิยมเปลือยท่อนบน นุ่งซิ่นต่ำต่อตีนต่อเอว เกล้ามวยผมไว้ท้ายทอย เมื่อมีโอกาสดูพิเศษจึงมัดดอกหรือห่มสรว่ายด้วยผ้าสีพื้นหรือผ้าลายดอก นุ่งซิ่นตีนจกหรือสอดดินเงินดินทองตามฐานะ ภายหลังนิยมสวมเสื้อแขนกระบอกและห่มสไบสรว่ายทับ พร้อมหย่องเครื่องประดับสวยงาม ส่วนบุรุษแต่เดิมนิยมเปลือยท่อนบน นุ่งเตี๊ยมาม นุ่งผ้าด้อย สักตันขา ภายหลังนิยมแต่งชุดราชประแตน และชุดเตี๊ยมสรว่ายตามสมัยนิยมที่ได้รับอิทธิพลมาจากภาคกลางและชาวตะวันตก (ฐาปนีย์ เครือระยา, 2563)

สำนักศิลปะและวัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ ได้ให้ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนไว้ว่า คนไทยวนหรือไตโยน มีถิ่นฐานเดิมอยู่ที่เมืองโยนกเชียงแสนเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 1839 พญามังรายได้สถาปนาเมือง “นพบุรีศรีนครพิงค์เชียงใหม่” เป็นราชธานีกลุ่มคนไทยวนหรือคนไตได้กระจายอยู่ในภูมิภาคที่เรียกว่าอาณาจักรล้านนา ไทยวน หรือ ไทล้านนา หรือ โยนก เป็นกลุ่มชนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยอยู่ในดินแดนล้านนามาเป็นเวลานาน มักเรียกตนเองว่า คนเมือง ชาวไทยวนอาศัยอยู่

ในเขต จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง น่าน และแพร่ รู้จักในนามไทยล้านนามีภาษาพูดใกล้เคียงกับพวกไทลื้อ และไทเขินปัจจุบันชาวไทยวนรับอิทธิพลของไทยภาคกลาง

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว (2543) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ตามเอกสารในสมัยรัตนโกสินทร์ สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรียกชาวล้านนาว่า “ลาว” “ลาวโยน” ซึ่งการเรียกลักษณะนี้อาจจะเรียกตามอย่างพม่าที่เคยปกครองล้านนา โดยพม่าจะเรียกชาวล้านนาว่า “โยน” และจากบันทึกเอกสารทางประวัติศาสตร์ทำให้ในทางวิชาการไทยได้นิยามชื่อเรียกว่าชาวไทยวน โดยอ้างอิงจากตำนานดังกล่าว อย่างไรก็ตาม ชาวล้านนาได้นิยามตนเองในชื่อที่รู้จักกันดี คือ คนเมือง ซึ่งชื่อนี้ได้ปรากฏในช่วงรอยต่อการปกครองของพม่าจนถึงปัจจุบัน ซึ่งคำว่า “โยน” “ยวน” ปรากฏในตำนานสิงหนวัติ ที่กล่าวถึงสิงหนวัติกุมาร โอรสของท้าวเทวกาลที่ปกครองเมืองในยุคนาน ได้ทำการอพยพผู้คนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ในลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ และตั้งชื่อเมืองว่า โยนนคร คนทั่วไปเรียกเมืองนี้ว่าโยนก ยูน หรือ ยวน

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, (2544) ไทยวน หรือ "ยวน" เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง และแพร่ ไทยวนมีวัฒนธรรม ภาษา และประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ โดยใช้ภาษาไทยวนหรือคำเมืองเป็นภาษาหลัก มีลักษณะทางวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับชาวล้านนา เช่น การแต่งกายแบบพื้นเมือง การฟ้อนรำ และการสืบทอดประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

ปราณี กล่ำส้ม, (2553) ชาวไทยวนสืบเชื้อสายมาจากอาณาจักรล้านนาโบราณ ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่เชียงใหม่ตั้งแต่สมัยพญามังราย วัฒนธรรมของชาวไทยวนได้รับอิทธิพลจากล้านนาและแผ่นดินใกล้เคียง เช่น พม่า และจีนตอนใต้ ทำให้เกิดเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างจากกลุ่มชาติพันธุ์ไทยอื่น

ชาวล้านนาจะเรียกชื่อตนเองว่า “คนเมือง” แต่ชาวล้านนาถูกเรียกชื่อจากคนนอกหรือคนอื่น ๆ แตกต่างกันไป เช่น ชาวพม่าเรียกชาวล้านนาว่า “โยน” และจะลงท้ายด้วยชื่อเมือง เช่น โยนเชียงใหม่ โยนลำปาง หรือแม้แต่การเรียกชื่อจำพวกผลิตภัณฑจากล้านนาอย่างเครื่องเงินแบบเชียงใหม่ว่า “โยนเถ” และยังเรียกนิยายศาสนาจากเชียงใหม่ ว่า “เก็งโยน” (เก็ง แปลว่า นิยาย) เช่นเดียวกันนี้ ชาวอยุธยา มักเรียกชาวล้านนา ว่า “ยวน” ดังที่พบจากวรรณกรรมเรื่อง “ลิลิตยวนพ่าย” หมายถึง ล้านนาพ่ายแพ้ให้แก่อยุธยา ลิลิตยวนพ่ายเขียนขึ้นมาเพื่อสดุดีสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถที่ทรงมีชัยชนะในสงครามกับพญาติโลกราช กษัตริย์เชียงใหม่ในราวพ.ศ. 1990 จากลิลิตดังกล่าวนี้ทำให้ทราบว่า ชาวอยุธยาสมัยนั้นเรียกชาวล้านนาว่า “ยวน” ทั้งนี้ ในสมัยรัตนโกสินทร์กลับนิยามชาวล้านนาว่า “ลาว” ดังที่เอกสารในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรียกชาวล้านนาว่า “ลาว” “ลาวโยน” “ลาวเฉียง” และ “ลาวพุงดำ” “ลาวพุงขาว” ซึ่งจะพบว่าในสมัยดังกล่าวสยามเรียก

เมืองประเทศราชทางเหนือว่า “ลาว” แต่ต่อมาในช่วงการเปลี่ยนแปลงหรือการปฏิรูปหัวเมืองในล้านนาโดยใช้ชื่อใหม่เป็น “มณฑลพายัพ (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, 2555)

ราชบัณฑิตยสถาน (2556) ได้ให้ความหมายของคำว่า “ยวน” ไว้ว่า เป็นชื่อเรียกชาวไทยทางล้านนา เพี้ยนเป็น ยาวนะ โยน หรือ โยนก

“คนเมือง” ชาวไทยวนหันมานิยามตนเองในชื่อ “คนเมือง” อธิบายว่า เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยที่ล้านนาอยู่ใต้อำนาจของชาวพม่า ชาวไทโยนจึงประดิษฐ์คำนิยามตนเองใหม่เพื่อต้องการแบ่งแยกความแตกต่างไปจากชาวพม่า โดยนิยามตนในคำว่า “คนเมือง” ที่ให้ความหมายถึง คนที่อยู่มาก่อนตั้งถิ่นฐาน ทำไร่นามาก่อนชาวพม่าจะเข้ามายึดครอง (สงวน โชติสุขรัตน์, 2561)

ธนศวร์ เจริญเมือง (2554) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “คนเมือง” ขึ้นมาแทนที่คำว่า “ยวน” คือ ระยะเวลา พ.ศ. 2325-2416 เป็นช่วงที่ล้านนาตกอยู่ภายใต้การปกครองของสยามแบบหลวม ๆ ของสยาม ทำให้เจ้าเมืองที่เป็นชาวไทยวน ค่อย ๆ รื้อฟื้นประเพณี ภาษาและรวบรวมชาวไทยวนให้หันมาสร้างเมืองอีกครั้ง แต่ช่วงดังกล่าว ในล้านนามีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ทำให้ต้องเรียกแทนตนเองในคำใหม่ว่า “คนเมือง” ขึ้นมาเพื่อระบุว่าใครเป็นใคร ซึ่งระยะแรกการนิยามตน ด้วยคำว่า “คนเมือง” เพื่อประสงค์บอกว่า ตนเป็นคนที่นี่ เป็นคนที่อยู่เดิม เป็นชาวพื้นเมืองที่ไม่ใช่กลุ่มที่มาจาก การกวาดต้อน ระยะที่สอง พ.ศ. 2416-2445 เป็นช่วงที่ใช้คำว่า “คนเมือง” เพื่อผลิตใช้เป็นเครื่องมือทางวัฒนธรรม และนัยทางการเมือง คือ เป็นช่วงที่คนยวนต้องการจำแนกความแตกต่างระหว่างคนไทยวนกับคนสยาม เนื่องจากสยามได้ส่งข้าราชการจากส่วนกลางเข้ามาปกครองประจำการในล้านนา ซึ่งเป็นช่วงต้นของการกระชับอำนาจไปยังหัวเมืองต่าง ๆ และจัดรวบเมืองเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน รวมเป็นหัวเมืองเดียว ภายใต้ชื่อ “ลาวเฉียง”

จิตร ภูมิศักดิ์ (2533) การเกิดขึ้นของคำว่า คนเมือง ว่า คำนี้มาจากการเลือกใช้คำเพื่อตอบโต้และปลดปล่อยตนเองจากการถูกเหยียดทางชาติพันธุ์ทั้งในกลุ่มชาวไทยด้วยกันเองและกับชาวพม่า ฉะนั้นการประกาศใช้คำว่าคนเมือง เพื่อแสดงว่าตนเป็นชนชาติที่มีอารยธรรมไม่ใช่คนป่าหรือชาวดอย (จิตร ภูมิศักดิ์ 2533, อ้างในชยันต์ วรรณะภูติ, 2549)

ไถยวน ไทยวน ยวน ยน โยน โยนก คนเมือง ไทยเหนือ ไทยพายัพ ไทยล้านนา ล้วนเป็นชื่อเรียกชาติพันธุ์ไทที่อยู่ในดินแดนล้านนามาแต่โบราณ คำว่า “ยวน” พระยาประชาภิจักรจักร (แช่ม บุนนาค) ได้อธิบายไว้ในพงศาวดารโยนกว่า เป็นคำที่เพี้ยนมาจากคำว่า “ยูนซาง” หรือ “ฮวนซาง” ในภาษาจีนแปลว่า กลุ่มชนอื่นที่อาศัยอยู่ทางทิศใต้ ซึ่งหมายถึง ชาน หรือสยาม

คำว่า “ไทยวน” จึงหมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ไทกลุ่มหนึ่งที่พูดภาษาตระกูลไท-กะได หรือที่รู้จักในนามล้านนาไทย / ลาว / ไทยวน / โยนก เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมที่อาศัยอยู่ในดินแดนตอนใต้ของประเทศจีนมาแต่โบราณ หรือที่ปรากฏชื่อในเอกสารโบราณว่า อาณาจักรโยนกบ้าง อาณาจักรพุกามบ้าง อาณาจักรล้านนาบ้าง

ตามตำนานสิงหนวัติ กล่าวว่า สิงหนวัติกุมาร โอรสของท้าวเทวกาล ซึ่งปกครองบ้านเมืองทางยูนนานได้นำผู้คนมาตั้งบ้านเรือนอยู่ลุ่มแม่น้ำโขงตอนใต้ คือเชียงราย เชียงแสนในปัจจุบัน และตั้งชื่อเมืองว่า โยนกนคร หรือ โยนกนาคนคร คนทั่วไปเรียกเมืองนี้ว่าโยนก หรือยูนหรือยวน ไทยวนหรือคนยวน ในปี พ.ศ.2347 ซึ่งขณะนั้นเชียงแสนตกอยู่ภายใต้การปกครองของพม่า พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงโปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงเทพหริรักษ์และพระยายมราชพร้อมด้วยกองทัพลาว ยกทัพไปตีเมืองเชียงแสน เมื่อตีเมืองเชียงแสนได้แล้วจึงให้รื้อกำแพงเมืองรื้อบ้านเมือง และรวบรวมผู้คนชาวเชียงแสนโดยแบ่งเป็น 5 ส่วน ส่วนหนึ่งให้ไปอยู่เชียงใหม่ ส่วนหนึ่งให้ไปอยู่ที่ลำปาง ส่วนหนึ่งอยู่ที่น่าน ส่วนหนึ่งอยู่ที่เวียงจันทน์ และอีกส่วนหนึ่งให้เดินทางมายังภาคกลางโดยให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ราชบุรี สระบุรี

ปัจจุบันชาวไทยวนนอกจากจะอาศัยอยู่ทางภาคเหนือในเขตจังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน ลำปาง น่าน แพร่ ยังกระจายตัวตั้งถิ่นฐานในราชบุรี สระบุรี นครปฐม นครราชสีมา และในภูมิภาคอื่นๆ เช่น กรุงเทพฯ หาดใหญ่ และภูเก็ต ซึ่งชาวไทยวนมีภาษาพูดภาษาเขียนเป็นเอกลักษณ์ของตน อักษรที่ใช้เขียน เรียก “อักษรธรรมล้านนา” เรื่องที่บันทึกในสมุดข่อยหรือสมุดไทยมักจะเป็นตำราหมอดู ตำราสมุนไพร เวทมนตร์คาถาต่างๆ สำหรับที่จารลงในใบลานจะเป็นพระธรรมเทศนาเป็นส่วนใหญ่ ด้วยชาวไทยวนนิยมการถวายเป็นกัมมัฏฐาน เพราะเชื่อว่าได้บุญมาก เช่น เรื่องเวสสันดรชาดก ยอดพระไตรปิฎก ซึ่งชาวไทยวนมีภาษาพูดใกล้เคียงกับไทลื้อและไทเขิน มีการร้องเพลง เรียกว่า “จ้อย” เป็นการพูดที่เป็นทำนอง สื่อสารเพื่อความบันเทิงแก่ผู้ฟัง เป็นคำวกลอนของภาคเหนือ ไม่มีเครื่องดนตรีประกอบ ไม่มีเวที สะดวกตรงไหนยืนร้องตรงนั้น เนื้อหาในการจ้อยเกี่ยวกับนิทานชาดก คำสอน ประวัติ หรือการเกี่ยวพาราสี อาจจะเป็นจ้อยคนเดียว หรือจ้อยโต้ตอบกันก็ได้ (ชมรมฮักตัวเมือง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2562)

สุรรัตน์ ศรีอุบล (2566) ได้ให้คำอธิบายถึงความเป็นมาของชาวไทยวนไว้ว่า ชาตินัชนัชาวไทยวนเป็นกลุ่มคนที่มีประวัติศาสตร์ทางการเมืองและวัฒนธรรมในพื้นที่ภาคเหนือของไทยมาอย่างยาวนาน โดยมีรากบรรพบุรุษจากเมืองเชียงแสนหรืออาณาจักรโยนก ซึ่งเพี้ยนมาเป็นชื่อชาตินัชนั “ยวนหรือโยน” กระทั่งอาณาจักรโยนกได้ล่มสลายจากภัยธรรมชาติ กลุ่มคนเหล่านี้จึงเคลื่อนย้ายมาสร้างเมืองใหม่ คือ “เชียงใหม่” และเรียกอาณาบริเวณนี้ว่าอาณาจักรล้านนา หลังจากนั้นเชียงใหม่จึงเป็นศูนย์กลางวัฒนธรรมของชาวไทยวน ก่อนที่จะตกอยู่ในภาวะสงครามทั้งจากฝ่ายพม่าและไทย จนเกิดการแตกตัวของชาวไทยวนจากหัวเมืองล้านนาสู่เขตภาคกลาง อาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายออกในหลายพื้นที่ ขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองปกครองใหม่ สถาปนาหัวเมืองล้านนาเป็นมณฑลลาวเฉียง ก่อนจะเปลี่ยนมาเป็นมณฑลพายัพ ได้ประทับตราความเป็นลาวให้ชาวไทยวน ขณะที่คนในท้องถิ่นไม่ได้ยอมรับชื่อเรียกนั้นและได้สร้างคำเรียกใหม่เพื่อต่อสู้กับวาทกรรมของผู้ปกครอง คำเรียกคนเมืองถูกสถาปนาขึ้นเพื่อใช้เรียกชาวไทยวนที่หมายถึง กลุ่มคนที่อยู่มาก่อนเป็นเจ้าของแผ่นดิน

มีเมืองและอารยธรรมของตนเอง เพื่อแยกความแตกต่างระหว่างชาวไทยวน ชาวพม่าและชาวไทสยาม ในยุคแรกเริ่มได้มีการก่อตั้งชุมชนชาวไทยวนบริเวณเมืองเชียงแสน

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 10 มีพัฒนาการการผลิตเครื่องใช้และกสิกรรม มีการรวมตัวเป็นระบบตระกูลโคตรวงศ์ มีการนับถือผีบรรพบุรุษฝ่ายหญิง เกิดการรวมกลุ่มขนาดใหญ่ภายใต้ตระกูล จนกระทั่งสามารถก่อร่างสร้างเมืองขึ้นในแถบแม่น้ำกก ดังเช่น ตระกูลโคตรวงศ์ปู่เจ้าลาวจก สามารถสร้างเมืองเชียงแสน ต่อมารุ่นลูกได้ย้ายมาสร้าง “เมืองโยนก” ซึ่งเป็นที่มาของชนชาวไทยวน/โยน

เมื่อเมืองโยนกล่มสลายจากภัยพิบัติ ผู้คนเคลื่อนย้ายลงทางใต้สู่แอ่งที่ราบเชียงใหม่ - ลำพูน สร้างเมืองใหม่ คือ อาณาจักรล้านนา ซึ่งแต่เดิมเป็นถิ่นที่อยู่ของชาวลัวะ จากจุดเด่นด้านภูมิทัศน์ของล้านนาที่เป็นแอ่งที่ราบมีแม่น้ำไหลผ่าน เดินทางสะดวก จึงเป็นเส้นทางการค้าที่รวบรวมพ่อค้าหลากหลายถิ่นที่เข้ามาทำการค้าในแถบนี้ ก่อนที่จำตกอยู่ในภาวะสงครามและตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า เมื่อสามารถขับไล่พม่าออกจากล้านนาได้ ก็ตกอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม จากสถานะสงครามทำให้จำนวนชาวไทยวนลดจำนวนน้อยลง จนมีการทำสงครามกับเมืองใกล้เคียงเพื่อกวาดต้อนผู้คนเข้าร่วมสร้างเมืองในดินแดนล้านนาในยุค “เก็บผักใส่ซ้าเก็บข้าใส่เมือง” ส่งผลให้ผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ที่ถูกกวาดต้อนเข้ามาทั้งชาวไทลื้อ ชาวยอง ชาวไทจีน และชาวไทใหญ่ ขณะเดียวกันก็กวาดต้อนชาวไทยวนจากเชียงแสนมายังล้านนา และกระจายออกไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ พะเยา รวมถึงแถบภาคกลาง เช่น อำเภอสี่คิ้ว จังหวัดสระบุรี และตำบลคูบัว จังหวัดราชบุรี ส่งผลให้ชาวไทยวนมีการตั้งถิ่นฐานอย่างกระจุกกระจายไม่จำกัดเฉพาะในหัวเมืองล้านนาในยุคสมัยใหม่ ชาวไทยวนได้พยายามสถาปนาอัตลักษณ์ความเป็นไทยวน-คนเมืองเพื่อสื่อให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และมรดกวัฒนธรรมที่สืบต่อมาในแต่ละยุคสมัย โดยมีการสื่อสารผ่านพื้นที่วัฒนธรรม โดยเฉพาะเสื้อผ้า การแต่งกาย อาหาร บทเพลง การร่ายรำ ศิลปวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมที่มีความอ่อนช้อยและงดงาม

สรุปที่มาของคำว่า ไทยวน ได้ว่า กลุ่มชาติพันธุ์ชาวไตหรือชาวไทกลุ่มหนึ่ง ที่เคยมีถิ่นที่อยู่อาศัยหลักดั้งเดิมอยู่แถบบริเวณดินแดนทางตอนเหนือ หรือในจังหวัดเชียงรายปัจจุบันของประเทศไทย ซึ่งแต่เดิมกลุ่มชาวไทยวนก็คือชาวโยนกเชียงแสน ซึ่งคำว่าโยนนั้นสันนิษฐานได้ว่าเป็นคำเรียกที่คนอื่นมักใช้เรียกชาวโยนกเชียงแสนว่าโยน หรือยวน ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นอาณาจักรที่มีความเก่าแก่ และมีแถบของอิทธิพลทางสังคมอยู่ทางตอนเหนือของไทยในปัจจุบัน ก่อนอาณาจักรจะเสื่อมอำนาจลง ต่อมาชาวไทยวนซึ่งเป็นกลุ่มประชากรหลักของล้านนาจึงได้เรียกตนเองว่าเป็นกลุ่มคนเมือง และได้กลายมาเป็นส่วนหนึ่งของสยามประเทศหรือประเทศไทยในปัจจุบัน

4. ชาติพันธุ์ไทยวนในจังหวัดพิษณุโลก

ชาวไทยวน จังหวัดพิษณุโลก เป็นชาวไทยวนอพยพจากเชื้อสายของชาวไทยวนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดราชบุรีที่ได้อพยพหนีภัยธรรมชาติ เพื่อออกเดินทางแสวงหาถิ่นที่อยู่อาศัยในการทำมาหา

กินใหม่ยังพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มากกว่า ขึ้นมาทางเหนือผ่านจังหวัดต่าง ๆ หลายจังหวัด จนกระทั่งมาถึงยังที่จังหวัดพิษณุโลกซึ่งมีพื้นที่ว่างเปล่าเป็นจำนวนมาก พอที่จะให้ชาวบ้านเข้าไปจับจองอยู่อาศัยและสามารถประกอบอาชีพการทำเกษตรได้ และทำการตั้งถิ่นฐานบริเวณโคกโพธิ์ (ร้องโพธิ์ หรือบริเวณอินโดจีนในปัจจุบัน) ขณะที่พักแรม ก็ได้ออกสำรวจพื้นที่บริเวณใกล้เคียงไปด้วย จนกระทั่งมาถึงบริเวณหมู่บ้านดงประโดก และบ้านกรรมธรรมในปัจจุบัน ซึ่งเป็นบริเวณที่มีเนื้อที่กว้างขวาง เหมาะต่อการทำเป็นที่อยู่อาศัยและทำเป็นแหล่งการเกษตรได้อย่างปลอดภัย ชาวบ้านจึงได้พร้อมใจกันปักหลักตั้งถิ่นฐาน โดยแยกย้ายกันออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

- 1) กลุ่มแรก ตั้งบ้านเรือนอยู่ไม่ไกลจากบริเวณร้องโพธิ์มากนัก ตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “กรรมธรรม” และร่วมกันสร้างกุฏิพระให้เป็นที่อยู่อาศัยของหลวงตาหล้า ซึ่งเป็นพระภิกษุที่ได้ร่วมเดินทางมากับกลุ่มชาวบ้านด้วย ต่อมาได้ชื่อว่าวัดกรรมธรรม
- 2) กลุ่มที่สอง คือกลุ่มชาวบ้านที่ตั้งบ้านเรือนอยู่แถวข้างหนองประโดก ซึ่งต่อมาได้ชื่อว่า “หมู่บ้านดงประโดก”

บ้านดงประโดก - กรรมธรรม ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

1. ข้อมูลพื้นฐานชุมชนไทยวน บ้านดงประโดก - กรรมธรรม ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

บ้านดงประโดก ตั้งอยู่ในตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลกเป็นชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะในด้านวัฒนธรรมและประเพณี โดยมีผู้คนหลากหลายเชื้อชาติและชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ร่วมกัน ชุมชนนี้มักจะมีการรักษาและสืบทอดประเพณีท้องถิ่น เช่น การทำบุญประจำปีและการจัดกิจกรรมร่วมกันในชุมชน

นอกจากนี้ บ้านดงประโดกยังมีความโดดเด่นในด้านทรัพยากรธรรมชาติและและการเกษตร ซึ่งเป็นอาชีพหลักของชาวบ้าน การอยู่ร่วมกันในชุมชนยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความสามัคคีในสังคมท้องถิ่น ทำให้ชุมชนนี้มีชีวิตชีวาและเป็นที่รู้จักในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก

บันทึกประวัติการก่อตั้งหมู่บ้านดงประโดกจากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ และผู้นำในชุมชน ได้ระบุไว้ว่า เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2475 ได้มีชาวไทยวนผู้สืบเชื้อสายจากนครโยนกเชียงแสนในครั้งอดีต ที่อพยพมาตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณแถบจังหวัดราชบุรี นครปฐม ได้พากันอพยพเพื่อหาแหล่งทำกิน และหลบหนีจากความแร้นแค้นและภัยธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง จึงมีชาวบ้านบางกลุ่มที่มีความคิดเห็นตรงกันและจึงได้ชักชวนกันเดินทางลงใต้มาแถบทางจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดพิจิตร และจนถึงจังหวัดพิษณุโลก โดยการอาศัยการเดินทางจากการบรรทุกเทียมเกวียนพาผู้คนและสัมภาระต่าง ๆ มาพักค้างป่าวบริเวณไม่ไกลจากคลองร้องโพธิ์ (อินโดจีน) เพื่อถือกรรมสิทธิจับจองเป็นที่ดินทำกินของผู้ที่หากินที่นั่นได้ เพื่อดำเนินการตั้งบ้านเรือนที่อาศัย และทำเกษตรกรรม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ จนเมื่อขนาดของ

อาณาเขตหมู่บ้านเริ่มขยายใหญ่ขึ้น และประกอบกับมีชุมชนไทยกลุ่มอื่น ๆ ได้เข้ามาอาศัยอยู่บริเวณข้างเคียงหมู่บ้าน จึงได้มีการสร้างความสัมพันธ์ต่อกันและก่อให้เกิดเป็นตำบลสมอแขขึ้นจนมาถึงในปัจจุบัน

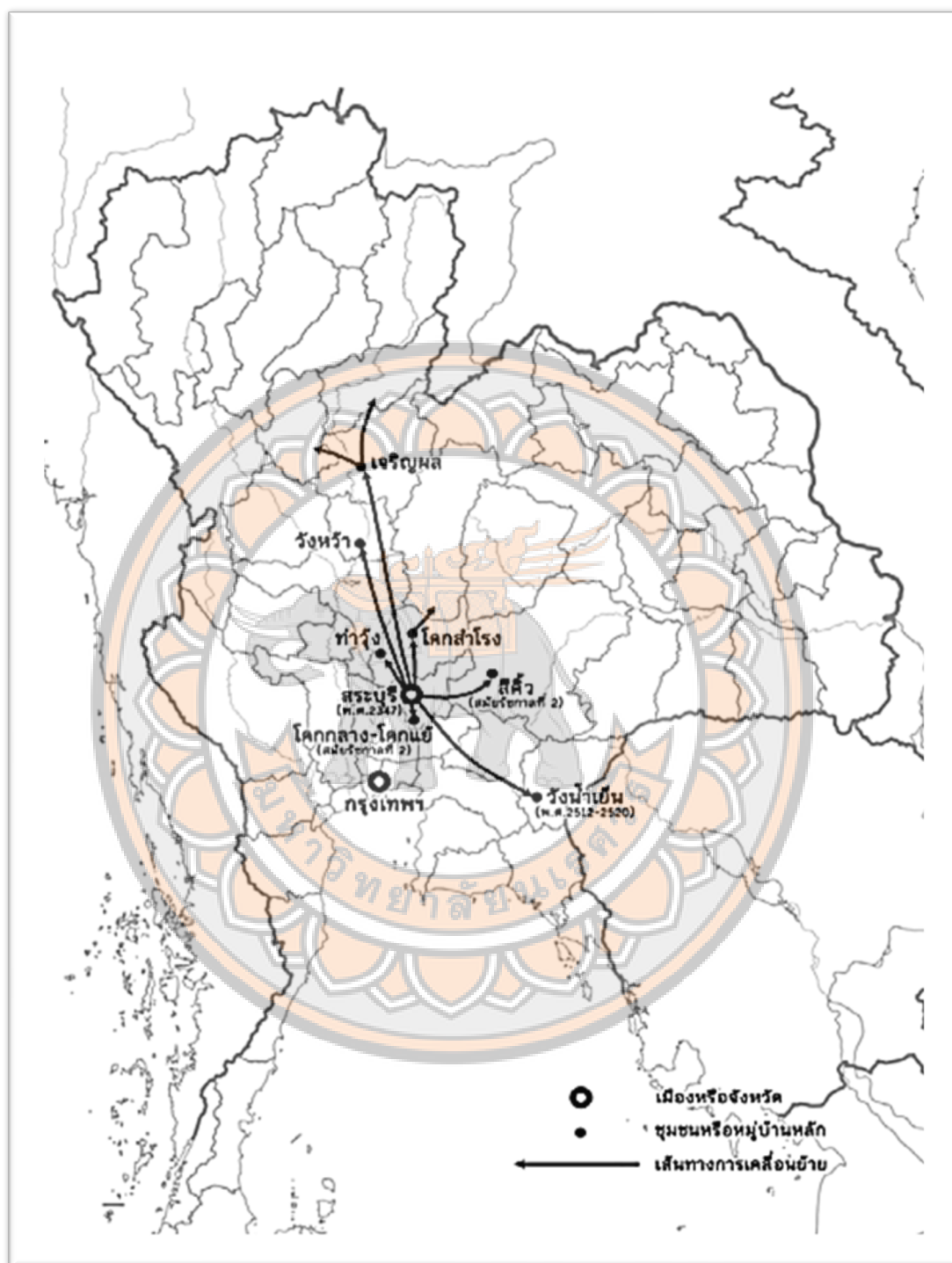
ชุมชนไทยวนในจังหวัดพิษณุโลก เป็นชุมชนที่มีพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตของตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นตำบลที่ก่อตั้งขึ้นมานานแล้วแต่ไม่ทราบถึงหลักฐานที่แน่ชัดว่า ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อใด แต่เกิดขึ้นภายหลังจากการอพยพย้ายถิ่นฐานของชาวไทยวนมายังจังหวัดพิษณุโลก และได้ก่อตั้งหมู่บ้านขึ้นหลายหมู่บ้าน โดยพื้นที่ตำบลสมอแขจะมีลักษณะทางภูมิศาสตร์กายภาพเป็นแบบพื้นที่ที่มีความเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำการเกษตรเพาะปลูกพืชไร่พืชสวน และยังเป็นแหล่งรับน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์อยู่มาก ทำให้เหมาะแก่การนำน้ำมาใช้ในการอุปโภค และบริโภค เพื่อดำรงชีพที่สำคัญของคนในชุมชน โดยเฉพาะในบริเวณของบ้านดงประโดก และกรมธรรม์ซึ่งเป็นหมู่บ้านขนาดใหญ่และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนที่อพยพมาตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มแรกของตำบล ที่มีบริเวณพื้นที่ชุมชนเป็นพื้นที่ที่น้ำไม่ท่วมขัง และไม่มีภัยทางธรรมชาติที่เป็นอันตราย จึงทำให้ชุมชนเกิดการขยายตัวและมีความมั่นคง

ชุมชนตำบลสมอแขมีหมู่บ้านดั้งเดิมอยู่ 5 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วย หมู่บ้านหนองตอ หมู่บ้านลาดบัวขาว หมู่บ้านก่อ หมู่บ้านดงประโดก และหมู่บ้านสมอแข แต่ต่อมาเมื่อชุมชนแต่ละชุมชนมีขนาดใหญ่ขึ้น โดยเฉพาะในหมู่บ้านดงประโดก และหมู่บ้านลาดบัวขาว จึงได้ทำการแยกหมู่บ้านออกมาอีก 1 หมู่บ้านจากหมู่บ้านลาดบัวขาว กลายเป็นหมู่บ้านเนินมะคึก และแยกออกมาเป็นอีก 2 หมู่บ้านจากหมู่บ้านดงประโดก คือหมู่บ้านกรมธรรม์-ฉัตรแก้ว และหมู่บ้านพงศธร-ชินลาภ แต่หมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่และถือเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนมีอยู่ทั้งหมด 3 หมู่บ้าน ประกอบไปด้วย หมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก หมู่ที่ 8 บ้านกรมธรรม์ และหมู่ที่ 4 บ้านสมอแข แต่ที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนกลุ่มดั้งเดิมที่ทำการอพยพเพื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่มแรกในจังหวัดพิษณุโลกเป็นกลุ่มแรก คือ หมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก และหมู่ที่ 8 บ้านกรมธรรม์

ภาพ 1 แสดงอาณาเขตของพื้นที่ชุมชนตำบลสมอแข

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลสมอแข (2566)

ภาพ 2 แผนที่แสดงการอพยพและการตั้งถิ่นฐานใหม่ของชาวไทยวน

ที่มา : นราธิป ทับทัน และชินศักดิ์ ตันติกุล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

ดิษยุทธิ์ บัวจุม (2556) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างความสนใจและทักษะในอาชีพท้องถิ่นของนักเรียนโรงเรียนบ้านพะแนงวิทยา เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อ

1) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

2) ศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงความสนใจ และทักษะในอาชีพท้องถิ่นจากการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน

3) พัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี

ซึ่งมีการดำเนินการวิจัยโดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่เน้นการปฏิบัติจริงในชุมชน มีกระบวนการวิจัยประกอบด้วย 3 ระยะใหญ่ๆ ได้แก่

1) ระยะก่อนดำเนินการวิจัยประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 2 ขั้นตอนคือการคัดเลือกชุมชน และการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน

2) ระยะดำเนินการวิจัยประกอบด้วยการศึกษาและวิเคราะห์ปัญหาร่วมกับชุมชน พิจารณากำหนดปัญหา ออกแบบการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป การนำเสนอผลการวิจัย

3) ระยะหลังดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยการวางแผนการดำเนินงานร่วมกับชุมชน การปฏิบัติตามแผนของโครงการ และการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน และมีการดำเนินการเป็นวงรอบ ซึ่งในแต่ละวงรอบประกอบไปด้วยการวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล

ชนิษฐา ม่วงศรีจันทร์ (2564) รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็นนวัตกรของนักเรียนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา เป็นการวิจัยเพื่อศึกษาถึงแนวทางในการพัฒนาคุณลักษณะของความเป็นนวัตกร โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล โดยแบ่งกลุ่มคนผู้ให้สัมภาษณ์ออกเป็น

1) กลุ่มอาจารย์ระดับอุดมศึกษา

2) กลุ่มผู้บริหารการศึกษาระดับนโยบายของ สพฐ.หรือผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

3) กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา

โดยมีเกณฑ์ในการแสดงถึงการมีลักษณะของความเป็นนวัตกรอยู่ทั้งหมด 4 ด้าน คือ

ด้านที่ 1 ด้านทักษะการคิด

- 1.1) ทักษะการคิดวิเคราะห์
- 1.2) ทักษะการคิดสังเคราะห์
- 1.3) ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณ์ญาณ
- 1.4) ทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์
- 1.5) ทักษะทางปัญญา
- 1.6) มีความฉลาดทางดิจิทัล
- 1.7) มีทักษะการคิดออกแบบ

ด้านที่ 2 ด้านการทำงาน

- 2.1) การทำงานแบบมีส่วนร่วม
- 2.2) มีทักษะผู้ประกอบการ
- 2.3) การนำนวัตกรรมไปใช้

ด้านที่ 3 ด้านบุคลิกภาพ

- 3.1) มีทักษะการสื่อสาร
- 3.2) มีทักษะจิตสำนึกต่อสังคม
- 3.3) มีการเอาใจใส่และสนใจ
- 3.4) มีการเปิดใจ
- 3.5) มีความมุ่งมั่นและมีความเข้าใจงานอาชีพ
- 3.6) รับฟังและให้เกียรติผู้อื่น
- 3.7) มีความมุ่งมั่นอดทนจนสำเร็จ
- 3.8) มีความรับผิดชอบ

ด้านที่ 4 ด้านการเชื่อมโยงความรู้

- 4.1) มีทักษะข้ามวัฒนธรรม
- 4.2) มีสมรรถนะการบูรณาการข้ามศาสตร์
- 4.3) การเชื่อมโยงความรู้ข้ามศาสตร์

โดยมีกระบวนการในการพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความเป็น
นวัตกร 3 กระบวนการ ดังนี้

- 1) การศึกษาความต้องการจำเป็น
- 2) การสร้างรูปแบบการบริหาร
- 3) การประเมินรูปแบบ

อรุณชนม์ สัจจะพัฒนกุล, อัฐนิญา สัจจะพัฒนกุล (2561) สังคมศึกษาเพื่อการพัฒนา
ท้องถิ่นอย่างยั่งยืน : เตรียมพลเมืองเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วมผ่านหลักสูตรวิชาสังคม

ศึกษาเชิงพื้นที่ เป็นวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในรายวิชาสังคมศึกษา โดยได้นำเสนอวิสัยทัศน์หลักการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็นสำคัญที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมาย คือ ด้านค่านิยม สมรรถนะ และกระบวนการเรียนรู้ และ 6 ประเด็นสำคัญในการจัดทำหลักสูตรสังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ได้แก่

1) วิชาสังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนคือพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของชุมชน เป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ของคนในชุมชน เปิดโอกาสให้ผู้คนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และออกแบบการจัดการเรียนรู้

2) หลักสูตรจะต้องมุ่งสร้างพลเมืองยุคใหม่ที่พร้อมสร้างการเปลี่ยนแปลงหรือสิ่งที่ดีกว่าสู่สังคม

3) เน้นการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทำงานเป็นกลุ่ม เรียนรู้อย่างเป็นประชาธิปไตย

4) เรียนรู้เป็นกระบวนการเน้นการทำโครงงานและแก้ปัญหาในชุมชน

5) ใช้ชุมชนเป็นฐานในการเรียนรู้และสร้างคุณค่าร่วมให้กับชุมชน

6) ให้การเรียนรู้เป็นจุดเริ่มต้นสร้างเครือข่ายพลเมืองในชุมชน

อัจฉรา ศรีพันธ์ (2562) การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้บนฐานชีวิตและชุมชน เรื่องหน้าที่พลเมืองและสิ่งแวดล้อมศึกษาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โรงเรียนไทรย้อยพิทยาคม ต.ไทรย้อย อ.เนินมะปราง จ.พิษณุโลก เป็นการวิจัยโดยการลงพื้นที่ในการศึกษาชุมชนเพื่อจัดกิจกรรมเรียนรู้บนฐานชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อต้องการพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่าย ซึ่งประกอบไปด้วย

1) คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

2) โรงเรียนไทรย้อยพิทยาคม

3) เทศบาลตำบลไทรย้อย

อัจฉรา ศรีพันธ์ (2566) การจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมบนฐานชุมชนเพื่อพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการท้องถิ่นเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ตามแนวคิด BCG Economy สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ขึ้น โดยการพัฒนาหนังสือ AR “พื้นตำนาน...ผ่านวิถี...ผู้ประกอบการ BCG เมืองศรีเทพ” โดยเน้นการจัดการศึกษาโดยการบูรณาการศาสตร์วิชาทางเทคโนโลยี และดิจิทัล มาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์ชุมชน เพื่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนให้สามารถกลายเป็นผู้มีองค์ความรู้และทักษะในการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ สามารถที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ชุมชนต่อไป

2. งานวิจัยต่างประเทศ

BeachMonica, Elisabet, Ronnlund and Per-Ake (2018) ความสัมพันธ์ในชนบทและการศึกษาการเป็นศูนย์กลางเมืองใหญ่และคุณค่าท้องถิ่นในชุมชนชนบทและโรงเรียนในชนบท

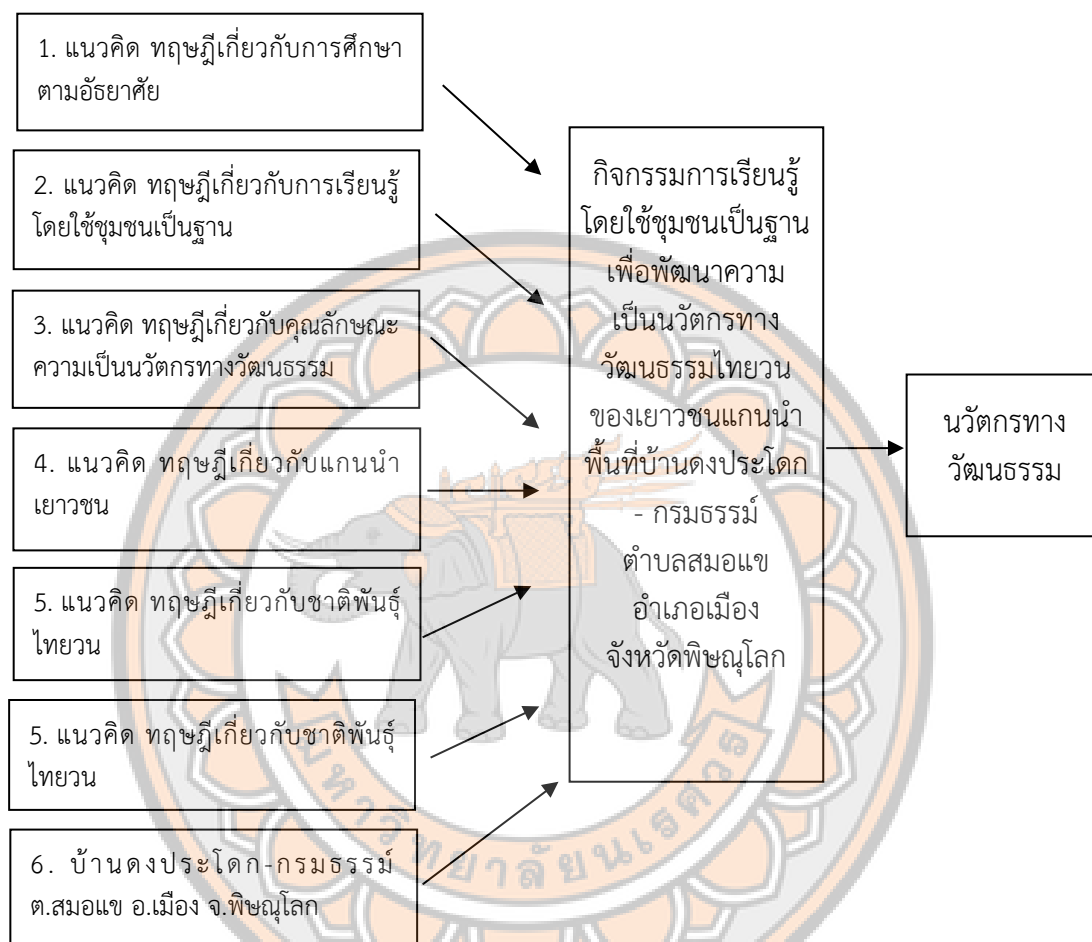
เป็นการวิจัยที่มุ่งเน้นศึกษาในเรื่องของชาติพันธุ์วิทยา หรือทางชาติพันธุ์วรรณา ศึกษาการก่อตัวและการธำรงรักษาทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยการเก็บข้อมูลแบบอาศัยการมีส่วนร่วมกับชุมชนของนักวิจัยในฐานะเครื่องมือในการวิจัย จุดมุ่งหมายของการวิจัยเพื่ออธิบายการปฏิบัติตนตามวิถีชีวิตของชาวกลุ่มชาติพันธุ์ต่อการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการศึกษา ความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อที่หน่วยงานทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการวางแผน และพัฒนาระบบการศึกษาในท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

El-Gabry (2018) Case study on community-based learning : toy design project for children in Egyptian squatter community ซึ่งเป็นการศึกษาของคณะวิศวกรรมศาสตร์ของ American University ในกรุงไคโร โดยเป็นการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องดำเนินการจัดกิจกรรมโครงการทางวิศวกรรมศาสตร์ คู่กับจริยธรรมทางสังคมและหน้าที่พลเมือง โดยการออกแบบของเล่นให้กับเด็กยากจนในชุมชนด้อยโอกาสใน Old Cairo ประเทศอียิปต์ โดยอาศัยการทำงานร่วมกับองค์กรเอกชนต่าง ๆ ในพื้นที่ ภายใต้เงื่อนไขขีดจำกัดทางโครงสร้างพื้นฐาน การศึกษา ตลอดจนความเคลื่อนไหวทางสังคมในด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาบนฐานชุมชนในรูปแบบของการศึกษาพิเศษเสริมหลักสูตร ร่วมกับรูปแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยการบริการชุมชนตามสาขาวิชาที่เน้นการบูรณาการสาขาวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการบริการชุมชน

จากการศึกษางานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ ตลอดจนการศึกษาค้นคว้าข้อมูลต่าง ๆ สามารถสรุปได้ว่าการจัดการเรียนรู้บนฐานชุมชน หรือโดยใช้ชุมชนเป็นฐานนั้น มีลักษณะสำคัญของการจัดการเรียนรู้ก็คือ การอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นตัวขับเคลื่อนในการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยผู้วิจัยมีหน้าที่ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้มีความสอดคล้องกับชุมชน ผู้เรียนมากที่สุด โดยอาศัยการรวบรวมและเก็บข้อมูลจากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชน เพื่อที่จะสามารถนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการวิเคราะห์และวางแผนพัฒนาการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ให้สามารถเกิดขึ้นได้ มีการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ตลอดจนการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของท้องถิ่นให้มีความสำคัญ เกิดการสร้างภาพลักษณ์และเห็นคุณค่าของท้องถิ่นนั้น ๆ โดยอาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการศาสตร์วิชาแขนงต่าง ๆ โดยเฉพาะวิชาสังคมศึกษากับการจัดการเรียนรู้เทคโนโลยี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ทันสมัยและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำมากำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยดังแสดงในภาพต่อไปนี้

ภาพ 3 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินงานวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่องกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ได้กำหนดขอบเขตในประเด็นเนื้อหาที่จะทำการศึกษาวิจัย และผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล/กลุ่มเป้าหมาย
2. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
3. เครื่องมือ
4. การวิเคราะห์
5. ข้อมูลที่ได้
6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการจัดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

โดยมีข้อมูลของการศึกษาด้านเนื้อหา ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

ในการดำเนินการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ผู้มาเป็นวิทยากรให้ข้อมูล ประกอบด้วย

1.1 กลุ่มชมรมไทยวนจังหวัดพิษณุโลก จำนวน 2 คน โดยมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) เป็นสมาชิกชมรมไทยวน/มีภูมิสำเนาเกิด/มีครอบครัวเป็นชาวไทยวน
- 2) เป็นปราชญ์ชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณี ศิลปะ และภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวไทยวน จังหวัดพิษณุโลก

1.2 กลุ่มแม่บ้านชุมชนไทยวนบ้านดงประโดก จำนวน 1 คน โดยมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) เป็นสมาชิกกลุ่มแม่บ้านชุมชนไทยวนบ้านดงประโดก/ปราชญ์ชุมชนด้านวัฒนธรรมอาหารไทยวน
- 2) มีทักษะและประสบการณ์การทำอาหารไทยวนมาไม่น้อยกว่า 5 ปี

1.3 ผู้นำชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 1 คน โดยมีคุณสมบัติดังนี้

1) เป็นผู้นำชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านดงประโดก หรือ หมู่บ้านกรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

2) มีเชื้อสายเป็นชาวไทยวนหรือมีครอบครัวเป็นชาวไทยวน

2. วิธีการดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของชุมชน ในการเรียนรู้บริบทชุมชน การเปลี่ยนแปลงในชุมชน ตลอดจนปัญหาของการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ ดังที่ได้กล่าวมาในข้างต้น ซึ่งมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบไปด้วย

2.1) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) มีการสร้างข้อคำถามไว้ล่วงหน้าเป็นข้อ ๆ เริ่มจากการถามคำถามทั่ว ๆ ไป ก่อนเริ่มเจาะลึกประเด็นตามข้อคำถามที่เตรียมไว้

2.2) การศึกษาจากภาคสนาม (Field Study) เป็นการเข้าไปศึกษาข้อมูลในพื้นที่ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเองจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ซึ่งผู้วิจัยเข้าไปยังพื้นที่ที่ทำการศึกษาและทดลองทำด้วยตัวเอง และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non- Participant Observation) ซึ่งเป็นการลงพื้นที่ที่ศึกษาและทำการจดบันทึกข้อมูลจากการดูหรือบันทึกภาพ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ศึกษาชุมชน ประกอบด้วย

3.1) แผนที่เดินดินและประวัติศาสตร์ชุมชนบ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

3.2) แนวคำถามในการสัมภาษณ์ข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในแหล่งข้อมูลชุมชนไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยมีแนวคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ประกอบด้วย 5 ประเด็นคำถาม ดังนี้

- 1) เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด
- 2) สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้
- 3) วิธีการที่ถ่ายทอด
- 4) การวัดผล การประเมินผล
- 5) ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาแบบ Content Analysis ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยกระบวนการค้นหาความจริงอย่างเป็นระบบแบบแผน ที่มีความเชื่อถือได้

เพื่อนำมาใช้สร้างข้อสรุปเป็นแบบข้อความบรรยายที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการจดบันทึก เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา หมายความว่าวิเคราะห์ข้อมูล และการตีความหมายข้อมูล ซึ่งจะเกิดขึ้นทันทีที่นักวิจัยเข้าไปในพื้นที่ที่ศึกษา โดยผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลซึ่งมีต้นแบบมาจากของ เลียวนาร์ด (Leonard's method) ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลเป็นลำดับขั้นตอนได้ทั้งหมด 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ถอดเทปที่ได้จากการสัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลมาพิมพ์เป็นข้อความแบบบรรยายเพื่อบันทึกเป็นข้อมูลมาอ่านทวนซ้ำหลายรอบ พยายามสังเกตความหมายของคำบรรยายทุกขั้นตอน ตัดสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องออกให้เหลือเฉพาะแก่น (Core) จากนั้นถอดรหัสข้อความ (Coding) ออกจากบทสนทนาแล้วพิจารณา คำต่าง ๆ นั้นว่าแสดงถึงอะไร เราเรียกว่า ประเด็นย่อย (Categories or Sub themes)

ขั้นตอนที่ 2 เขียนความสัมพันธ์ของข้อมูลโดยแยกแยะประเด็น เป็นการนำข้อมูลที่ได้จากการถอดเทปสัมภาษณ์ จากการบันทึกภาคสนาม และจากการสังเกตในพื้นที่มาทบทวนซ้ำและตัดทอนข้อมูล โดยเขียนเป็นข้อสรุปแต่ละเรื่องเพื่อลดทอนขนาดของข้อมูลให้มีความกระชับ และช่วยในการกำจัดข้อมูลที่ไม่ต้องการออกไปจนเหลือเฉพาะประเด็นหลัก ๆ ซึ่งทำให้ข้อมูลเกิดความกระชับชัดเจนมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การจัดหมวดหมู่ความสัมพันธ์ตามประเด็น เป็นการนำข้อสรุปย่อย ๆ ของข้อมูลที่มีมาเชื่อมโยงกันเข้าด้วยกัน เพื่อหาข้อสรุปที่จะนำไปใช้ในการตอบปัญหาการวิจัย และนำไปเขียนเป็นรายงานการวิจัย

ขั้นตอนที่ 4 อธิบายคำที่เป็นจุดสะท้อนประสบการณ์ผู้ให้ข้อมูล การตอบสนองของผู้ให้ข้อมูลหรือผู้มีส่วนร่วมในแต่ละเหตุการณ์ จนเรื่องที่ตอบสนองกลายเป็นแบบอย่าง (Exemplars) หรือเป็นเรื่องที่สามารถอธิบายความหมายของสถานการณ์นั้น ๆ ได้อย่างชัดเจนในแต่ละประเด็น

ขั้นตอนที่ 5 สรุปสาระสำคัญ อธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นลักษณะเฉพาะได้อย่างสมบูรณ์ เช่น ประเด็นหลัก ประเด็นย่อยที่มีความสัมพันธ์กัน ทำให้เกิดความเข้าใจภายใต้ขอบเขตความหมายหรือบริบทนั้น ๆ

5. ข้อมูลที่ได้

ข้อมูลที่ได้ประกอบไปด้วย

1) สภาพปัจจุบัน และปัญหาการจัดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำพื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ที่ได้มาจากการวิเคราะห์ตามขั้นตอนกระบวนการที่ได้กล่าวมาในข้างต้น นำไปใช้กับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ทางสังคมศึกษาเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำพื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

การดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่ 2 พัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา
ความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์
ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

ประกอบด้วย เยาวชนในพื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก จำนวน 15 คน โดยผู้วิจัยได้ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling)
โดยมีเกณฑ์คัดเลือกนักเรียนที่มาเป็นเยาวชนแกนนำ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- 1) เป็นเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 12 – 18 ปี
- 2) เป็นเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก

3) มีครอบครัวเป็นคนพื้นที่ของชุมชน และสืบเชื้อสายชาวไทยวน

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1) การพัฒนากิจกรรม ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

2.1.1) ศึกษาชุมชนโดยการใช้เครื่องมือในการศึกษาชุมชน ประกอบด้วยแผนที่เดินดิน
และการสัมภาษณ์ เพื่อการศึกษาชุมชนถึงสภาพปัจจุบันและปัญหาของชุมชนต่อประเด็นทาง
วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอ
เมือง จังหวัดพิษณุโลก

2.1.2) พัฒนาแนวทางการจัดการเรียนรู้ จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา
ของชุมชนชาติพันธุ์ไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัด
พิษณุโลก สู่การพัฒนาต่อยอดจัดเป็นกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์ และสืบสานซึ่ง
ความเป็นวัฒนธรรมไทยวน โดยเน้นถึงความสอดคล้องและครอบคลุมด้านวัฒนธรรมประเพณีทั้ง
4 ด้านที่สำคัญของชุมชนโดยทางผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลต้องการจะส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับความเป็นเยาวชน
นักนวัตกรรมไทยวน ประกอบไปด้วย กิจกรรมทั้งหมด 4 กิจกรรม ดังนี้

- 1) กิจกรรมที่ 1 ผู้เฒ่าเล่าเรื่อง เป็นกิจกรรมด้านการส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี
ด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา
- 2) กิจกรรมที่ 2 สืบสานงานศิลป์ ถิ่นไทยวนพิษณุโลก เป็นกิจกรรมด้านการส่งเสริม
วัฒนธรรมประเพณีด้านศิลปะ
- 3) กิจกรรมที่ 3 อัตลักษณ์ประเพณี วิถีไทยวนพิษณุโลก เป็นกิจกรรมด้านการส่งเสริม
วัฒนธรรมประเพณีด้านประเพณีและความเชื่อ
- 4) กิจกรรมที่ 4 ไทยวน ชวนชิมน้ำพริกผัด เป็นกิจกรรมด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม
ประเพณีด้านอาหาร

2.1.3) ชุดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

2.2) การจัดกิจกรรม

ดำเนินการจัดกิจกรรมโดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน โดยมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งหมด 4 กิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ผู้เฒ่าเล่าเรื่อง

ดำเนินกิจกรรมโดยชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก โดยมีรายละเอียดการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

- 1) นักเรียนศึกษาข้อมูลประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยภายในคู่มือกิจกรรม ประกอบไปด้วย คำชี้แจงกิจกรรม และ QR CODE ข้อมูลทางวัฒนธรรม
- 2) นักเรียนฟังบรรยายเรื่องประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน ในจังหวัดพิษณุโลก
- 3) จากการศึกษาเอกสารข้อมูล และรับฟังการบรรยายให้นักเรียนสะท้อนคิดว่ามีความรู้สึกร้อย่างไร

กิจกรรมที่ 2 สืบสานงานศิลป์ ศิลปะการทำพวงดอกเข็ม

ดำเนินกิจกรรมโดยชมรมไทยวนจังหวัดพิษณุโลก โดยมีรายละเอียดการดำเนินกิจกรรม ดังนี้

- 1) นักเรียนศึกษาความรู้ เกี่ยวกับทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นงานศิลปะการถักทอทำโมบายพวงดอกเข็ม เพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่น งานทำบุญ ประเพณีต่าง ๆ

- 2) นักเรียนทดลองการฝึกทำพวงดอกเข็ม

กิจกรรมที่ 3 อัตลักษณ์ประเพณี การแห่นาคม้าไม้

ดำเนินกิจกรรมโดยปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี จังหวัดพิษณุโลก โดยมีรายละเอียดการจัดกิจกรรม ดังนี้

- 1) นักเรียนศึกษาประวัติข้อมูลประเพณีการทำม้าไม้แห่นาคของ ชาวไทยวน จังหวัดพิษณุโลก
- 2) นักเรียนทำกิจกรรมการทำม้าไม้จำลอง ตามประเพณีความเชื่อการบวชนาคม้าไม้ของชาวไทยวน จังหวัดพิษณุโลก

กิจกรรมที่ 4 ไทยวน ชวนชิมน้ำพริกผัด

ดำเนินกิจกรรมโดยกลุ่มแม่บ้านชุมชนบ้านดงประโดก โดยมีรายละเอียดการจัดกิจกรรม ดังนี้

- 1) นักเรียนศึกษาการเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ และวัตถุดิบในการทำ
- 2) นักเรียนทดลองปรุงน้ำพริกผัด

2.3) การวัดประเมินผล

แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 การวัดและประเมินผลด้วยวิธีการทางสุนทรียสนทนา เป็นการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้โดยวิธีการสนทนาจากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้มาและประสบการณ์ที่มีอยู่เดิมนำมาเชื่อมโยงกันแล้วถ่ายทอดออกมาโดยวิธีการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล ซึ่งมีเกณฑ์การประเมินความเป็นนวัตกรรมของผู้เรียนออกเป็นทั้งหมด 5 ประเด็น ดังนี้

- 1) การเชื่อมโยง สามารถคิดเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้อย่างสร้างสรรค์ มีเหตุผล
- 2) การตั้งคำถาม สามารถเรียนรู้ที่จะตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น และนำเสนอความคิดเห็นได้อย่างสร้างสรรค์
- 3) การสังเกต การรู้จักสังเกตพิจารณาปรากฏการณ์ พฤติกรรม ตลอดจนความเชื่อทางวัฒนธรรม และผลของการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเก็บข้อมูล และวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นให้เกิดความเข้าใจ
- 4) การทดลอง มีความพยายามในการหาแนวคิดและแนวปฏิบัติใหม่ ๆ ด้วยการสร้างเป็นแนวคิด และต้นแบบของการเรียนรู้ เป็นผลงานหรือนวัตกรรมต่าง ๆ
- 5) การสร้างเครือข่าย มีความทุ่มเทเสียสละ มีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง มีมุมมองที่หลากหลาย สามารถรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้อย่างมีเหตุผล

ขั้นตอนที่ 2 การตรวจสอบชิ้นงานโดยผู้เชี่ยวชาญ เป็นการนำผลผลิตที่เกิดจากการทำกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 4 กิจกรรมมาให้กับวิทยากรเป็นผู้ประเมินชิ้นงาน ซึ่งวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญที่เป็นผู้ประเมินชิ้นงานประกอบไปด้วย

- 1) ตัวแทนกลุ่มชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก
- 2) ตัวแทนชมรมแม่บ้านบ้านดงประโดก
- 3) ผู้นำชุมชนไทยวน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1) คู่มือการทำกิจกรรม

1) ศึกษาคำชี้แจงในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ใบความรู้ ข้อมูล และแนวการปฏิบัติในแต่ละกิจกรรม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้รูปแบบการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปรากฏการณ์วิทยา ซึ่งมุ่งเน้นวิเคราะห์ข้อมูลจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจากการศึกษาของผู้เรียน ผ่านกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรมการเรียนรู้ที่กลุ่มเยาวชนแกนนำไทยวนได้ทำการศึกษา ด้วยกระบวนการเก็บข้อมูลในรูปแบบต่าง ๆ ประกอบด้วยการสัมภาษณ์ และการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยได้ทำการบันทึกการทำกิจกรรมของเยาวชนแต่ละคน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์ถึงพฤติกรรมในการทำกิจกรรมแต่ละกิจกรรมที่แสดงออกถึงความเป็นเยาวชนนักรบวิถีทางวัฒนธรรมไทยวน

5. ข้อมูลที่ได้

ข้อมูลที่ได้ประกอบไปด้วย การทำกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ซึ่งแบ่งออกเป็นทั้งหมด 4 กิจกรรม ซึ่งในแต่ละฐานกิจกรรมจะได้รับข้อมูลความรู้ในเรื่อง ดังนี้

- 1) ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก- กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
- 2) วิธีการทำไม้จำลอง
- 3) วิธีและขั้นตอนการทำโมบายพวงดอกเข็ม
- 4) วิธีการปรุงน้ำพริกผัด

6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลเพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ โดยการใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยกระบวนการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้านต่าง ๆ เพื่อรวบรวมเป็นเรื่องเดียวกัน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการวิจัย เรื่อง การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นการวิจัยโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ตอน ตามวัตถุประสงค์ทั้ง 2 ข้อ ดังนี้

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาความเป็น นวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

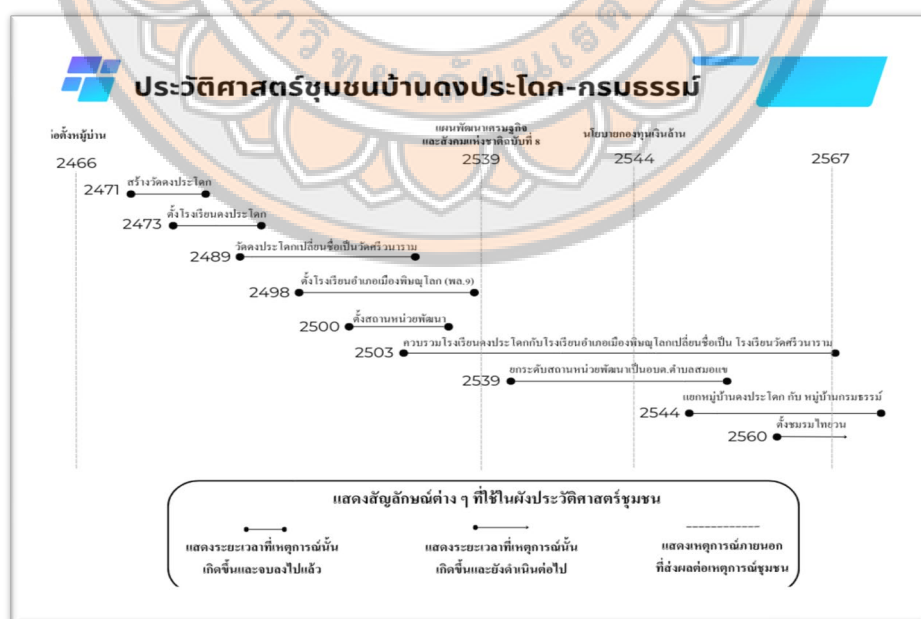
ดำเนินการโดยการเก็บรวบรวมข้อมูล จากการสัมภาษณ์เชิงลึก จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวนทั้งหมด 4 คน โดยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์ 5 ประเด็นคำถาม ประกอบด้วย 1) เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด 2) สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ 3) วิธีการที่ถ่ายทอด 4) การวัดผลการประเมินผล และ 5) ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด จากปราชญ์ชุมชนไทยวน จังหวัดพิษณุโลก พบว่า

สภาพบริบทสังคมชุมชนไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ เป็นชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2466 หรือราว 100 ปีมาแล้ว ซึ่งได้อพยพย้ายถิ่นฐานมาจากจังหวัดราชบุรี และได้ก่อตั้งชุมชนขึ้นยังบริเวณพื้นที่อินโดจีน อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยชุมชนไทยวนมีอยู่หลายกลุ่มด้วยกันในเขตพื้นที่ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก แต่กลุ่มบ้านดงประโดก-กรมธรรม์ เป็นกลุ่มชาวไทยวนกลุ่มใหญ่ และเป็นศูนย์รวมของชาวไทยวนพื้นที่ต่าง ๆ ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น งานวัฒนธรรมตำบล เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันพบว่า ภายในชุมชนยังไม่มีการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นไทยวนศึกษา หรือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นลักษณะอย่างเป็นทางการ ที่มีคู่มือ หรือเอกสารตำรา และงานวิจัยที่ศึกษาทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ทางการจัดการศึกษาทางวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน ตลอดจนยังไม่มี

การรวมกลุ่มของเยาวชนในพื้นที่ในการเป็นแกนนำเพื่อสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญา ตลอดจน องค์ความรู้ต่าง ๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนอย่างเป็นรูปธรรม

ภาพ 4 แผนที่เดินดินชุมชนบ้านดงประโดก ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ภาพ 5 ประวัติศาสตร์ชุมชนไทยวนบ้านดงประโดก-กรรมธรรม์

นอกจากการสัมภาษณ์กลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ผู้วิจัย ได้สำรวจพื้นที่ในการทำวิจัย คือ บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมหรือศูนย์กลางทางวัฒนธรรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก โดยผู้วิจัยได้ทำการประสานผู้นำชุมชน หน่วยงานในพื้นที่ ตลอดจนศูนย์เรียนรู้ในชุมชน และบุคลากรผู้มั่งคั่งความรู้ทางวัฒนธรรมชุมชน เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการสัมภาษณ์ข้อมูลองค์ความรู้ และประสบการณ์ของผู้ที่มีความเกี่ยวข้อง ดังนี้

1. เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด

1) ด้านวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อ

จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ในชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อของชาวไทยวน จังหวัดพิษณุโลก พบว่า วัฒนธรรมไทยวน เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีความเป็นอัตลักษณ์ที่โดดเด่นและสำคัญต่อชาวชุมชนไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก แต่ในปัจจุบันเมื่อยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป การเข้ามามีบทบาทของเทคโนโลยีต่าง ๆ ได้ทำให้สังคมไทย ตลอดจนสังคมชนบทในพื้นที่ต่าง ๆ ของไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของความเป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมประเพณีในหลากหลายพื้นที่เอง มักถูกเชื่อมโยงเข้ากับสิ่งที่เรียกว่าความล้าหลังของกลุ่มคนในสังคมยุคใหม่ เด็กและเยาวชนในพื้นที่ต่างก็ให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชุมชนของตนเองน้อยลงไปมาก และความเป็นอัตลักษณ์ประเพณีต่าง ๆ เหล่านั้นก็กำลังจะถูกกลืนหายไปจากสังคมในที่สุด

ชุมชนไทยวนบ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก เป็นอีกชุมชนหนึ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปจากเดิมอย่างมาก ซึ่งสิ่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดคือ เรื่องของวัฒนธรรมประเพณี หรืออัตลักษณ์ของชุมชน นั่นก็คือ วัฒนธรรมทางภาษา ซึ่งมักถูกมองว่าภาษาถิ่นของตนเองนั้นเป็นสิ่งที่เขย และไม่ทันสมัย ซึ่งทำให้เด็กและเยาวชนรุ่นใหม่ ในปัจจุบันค่อย ๆ ละทิ้งการฝึกหัด และการนำมาใช้เพื่อการสื่อสารระหว่างกันในชีวิตประจำวันไป หรือแม้กระทั่งทางวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่สำคัญของชุมชน เช่น การแห่หน้าคม่าไม้ งานศิลปะ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็เป็นอะไรที่อยากให้มีการศึกษาเรียนรู้ประวัติความเป็นไปเป็นมา เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ให้ยืนยาวต่อไปคู่กับชุมชน ดังปรากฏในการให้สัมภาษณ์ของปราชญ์ชุมชนด้านวัฒนธรรมประเพณี และความเชื่อ ดังนี้

“...วันหนึ่งเขาก็บ่ฮู้ว่าเขาจะตายวันไหน สิ่งที่เขาทำไว้วันนี้เขาก็ต้องการฮื้อลูกหลานของเขาช่วยกันรักษามันเอาไว้ อยากฮื้อเข้ามาเรียนรู้ประเพณี เรียนรู้วัฒนธรรมและความเชื่อ เพื่อที่จะเฮียนฮื้อและต่อยอด โดยเฉพาะตอนนี้นั้นในเรื่องของภาษาฮื้อ เดียวนี้

เด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยจะรู้ภาษาถิ่น เพราะบางคนเป็นบอกว่ามันน่าอาย ซึ่งเป็นอันดับแรกเลยคือ การรักษาภาษาถิ่นของเธอ แล้วก็ประเพณีบ้านเขา อย่างการไหว้บรรพบุรุษ การแจกรวมญาติ และการแห่หน้าคั่วไม้ หรืองานศิลปะท้องถิ่นต่าง ๆ ของบ้านเขา ซึ่งอยากให้อี้อเด็กรุ่นใหม่เข้ามาเรียนรู้ศึกษาเอาไว้ว่าแต่ละประเพณี แต่ละความเชื่อมันเกิดขึ้นได้จะมีได้มีความเป็นไปเป็นมาจะได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่อยากให้อ้อมมาช่วยกันศึกษาตรงนี้ เพื่อที่จะได้มีแนวทางในการสืบสานต่อไปในอนาคต...”

วัฒนธรรมประเพณีสำคัญของชุมชนเขามีความเชื่ออยู่กับเรื่องของผีและศาสนาพุทธ อย่างโมบายพวงดอกเข็มเองก็เป็นหนึ่งในวัฒนธรรมสำคัญของชุมชนที่สูญหายไปจากชุมชน แต่ได้มีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่เพื่อให้เด็ก ๆ รุ่นใหม่ของชุมชนได้เรียนรู้เอาไว้ แต่ก็ยังมีอีกหลาย ๆ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่กำลังจะสูญหายไป ซึ่งมันน่าเสียดายถ้าหากจะอี้อสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ของชุมชนเฮือนหายไป...”

(บทสัมภาษณ์ ปราชญ์ชาวบ้านคนที่ 1, ให้สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2567)

ภาพ 6 การสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน เรื่องวัฒนธรรมประเพณีไทยวน ได้ขออนุญาตตามหลัก PDPA

2) ด้านวัฒนธรรมอาหาร

ในด้านวัฒนธรรมอาหาร พบว่า วัฒนธรรมอาหารที่สำคัญของชาวไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก มีความเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของชุมชนกำลังจะสูญหายไป ทั้งอาหารคาว และอาหารหวาน เนื่องจากคนรุ่นใหม่ไม่ค่อยนิยมในการรับประทาน อาหารเหล่านี้ และขาดการสืบทอดภูมิปัญญาอาหาร เช่น เมนูน้ำพริกผัด น้ำพริกอ่อง เมนูแกงนางหวาน และอื่น ๆ ที่ในอดีตเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายในชุมชน โดยเฉพาะ

น้ำพริก เพราะเป็นอาหารเมนูหลักของชุมชนที่ทำได้ง่าย มักจะนิยมนำมากินกับเครื่องเคียงผักต่าง ๆ เช่น มะเขือเปาะ แตงกวา ถั่วฟักยาว เพื่อเพิ่มรสชาติในการรับประทาน ซึ่งนอกจากนี้ยังสามารถนำไปรับประทานร่วมกับอาหารเมนูอื่น ๆ ได้อีกหลากหลาย เป็นเมนูที่หารับประทานได้ง่าย ชาวไทยวนในชุมชนจึงนิยมปรุงเพื่อนำมารับประทานเป็นอาหารหลักในแต่ละครัวเรือน

ปัจจุบัน วัฒนธรรมอาหารของชุมชนชาวไทยวน จังหวัดพิษณุโลก พบเห็นได้น้อยในหลาย ๆ พื้นที่หมู่บ้านที่เป็นชาวไทยวน จังหวัดพิษณุโลก เพราะขาดการสืบทอดต่อทางมรดกภูมิปัญญาด้านอาหารของชุมชนในหมู่คนรุ่นใหม่ แต่มีการพยายามจะริเริ่มก่อตั้งกลุ่มผู้สืบสานอาหารไทยวนท้องถิ่นเอาไว้ โดยมีหมู่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ มีแนวคิดร่วมกันในการสืบสานวัฒนธรรมด้านอาหารของชุมชนเอาไว้ โดยตั้งเป้าหมายให้โรงเรียนวัดศรีวนารามและโรงเรียนวัดกรมธรรม์เป็นแกนนำในการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนผู้รักษาสืบสานอาหารไทยวนขึ้น เพื่อส่งเสริมและทำการฝึกหัดนักเรียนในโรงเรียนให้รู้จักวิถีถิ่นไทยวน แต่พบว่า ยังไม่มีการจัดทำเป็นรูปแบบของการจัดการเรียนการสอนแบบเป็นรูปธรรม ไม่มีการจัดทำเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ หรือเอกสารประกอบการเรียนรู้ เพียงแต่มีการฝึกหัดนักเรียนไม่กี่รายเพื่อนำไปแข่งขันตามงานประกวดนักเรียนต่าง ๆ เพียงเท่านั้น

ภาพ 7 สัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชนไทยวน เรื่องวัฒนธรรมอาหารไทยวน ได้ขออนุญาตตามหลัก PDPA

“...อยากให้ลูก ๆ หลาน ๆ ได้ มีกิจกรรมการทำอาหารของวัฒนธรรมบ้านเรา
 อยากจะทำอะไรก็ให้บอกยาย ยายจะสอนทำ เมื่อเรียนแล้วก็ต้องตั้งใจทำให้ได้ ต้องทำ
 ให้เป็น เพื่อที่จะได้ช่วยกันสืบสานวัฒนธรรมบ้านเราให้ยืนยาวต่อไปได้ แต่เด็ก ๆ จะชอบ
 หรือเปล่า ถ้าหนูโอเค ถ้าหนูชอบ ยายก็จะตั้งใจสอน ยายเองก็อยากให้หนู ๆ มาเรียน
 มาสืบสานวัฒนธรรมอาหารเรา อย่างพวกน้ำพริก มีวัตถุดิบอะไรบ้าง เช่น หอม กระเทียม
 พริก นำไปคั่ว จนขึ้นตอนการปรุงรส อยู่ที่หนู ๆ จะเอี๊ยะกันหรือเปล่า”

บ้านเรามีอาหารท้องถิ่นอยู่หลายอย่าง ทั้งอาหารคาว อาหารหวาน มีหลายเมนูให้
 เลือกทำได้ ยายก็อยากที่จะสอน ต่อให้เด็ก ๆ ไม่เต็มใจอยากจะทำแต่ยายก็ยังเต็มใจ
 ที่อยากจะทำ เพราะไม่อยากให้สูตรอาหารพวกนี้หายไป อย่างหลานยายก็หัดให้ทำ
 สูตรอาหารพวกนี้เอาไว้ อย่างหลานตอนเรียนอยู่โรงเรียนกรรมธรรม์ก็เคยไปแข่งทำน้ำพริก
 เคยไปออกงานกับโรงเรียน ทำพวกขนมไทย แต่โรงเรียนก็ไม่ได้มีการสอนเป็นวิชาที่จริงจัง
 ซึ่งยายอยากให้ช่วยกันสืบสานของพวกนี้เอาไว้ให้นาน ๆ...”

(บทสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านคนที่ 2, ให้สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2567)

3) ด้านประวัติความเป็นมา และศิลปวัฒนธรรม

พบว่า ชาวบ้านไทยวนบ้านดงประโดก-กรรมธรรม์ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีถิ่นอาศัยอยู่
 ทางล้านนา หรือทางภาคเหนือในปัจจุบันของประเทศไทย ต่อมาเกิดการอพยพหนีภัยทางสงคราม
 และภัยธรรมชาติมาอยู่แถบพื้นที่จังหวัดราชบุรี และจังหวัดใกล้เคียงอย่างเช่น นครปฐม และสระบุรี
 ต่อมาชาวไทยวนราชบุรีกลุ่มหนึ่งได้ชักชวนกันอพยพหนีภัยธรรมชาติ คือน้ำท่วม น้ำแล้งอีกครั้ง
 เพื่อหาแหล่งที่ทำกินและแหล่งที่อยู่อาศัยใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก
 มากกว่าเดิม จนกระทั่งเดินทางมาถึงยังจังหวัดพิษณุโลก และได้ทำการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนอยู่แถว
 บริเวณแยกอินโดจีน เกิดเป็นหมู่บ้านดงประโดก และหมู่บ้านกรรมธรรม์ จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

วัฒนธรรมประเพณีส่วนใหญ่ของชาวไทยวนบ้านดงประโดก – กรรมธรรม์ จึงมี
 ความคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมประเพณีของชาวล้านนาหรือทางภาคเหนือของไทยเป็นส่วนใหญ่ เพราะ
 รับเอาอิทธิพลทางวัฒนธรรมประเพณีเหล่านั้นมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันอย่างเป็นนิสัย มีเพียงแต่
 ลักษณะของภาษาพูดที่มีความผิดแปลกแตกต่างไปจากเดิมอยู่บ้าง คือลักษณะของสำเนียงภาษาจะมี
 ความคล้ายคลึงกับภาษาพูดของชาวเหนือ แต่มีความแข็งกระด้างของลักษณะคำพูด พูดใช้คำห้วน
 และปนสำเนียงเหนือแบบชาวจังหวัดราชบุรี จนออกมาเป็นอัตลักษณ์ทางภาษาที่มีเพียงแต่ชาวไทยวน
 กลุ่มจังหวัดพิษณุโลกโดยเฉพาะที่ใช้กัน

นอกจากนี้ วัฒนธรรมประเพณีที่ถือได้ว่าเป็นศิลปวัฒนธรรมที่โดดเด่นของชาวไทยวน
 จังหวัดพิษณุโลกอย่างหนึ่งก็คือ การแห่นาคม้าไม้ ซึ่งเป็นการนำเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา มาผนวก

กับเรื่องราวทางความเชื่อที่คนไทยวนนับถือ มาประยุกต์ใช้กลายเป็นพิธีกรรมทางวัฒนธรรมและ ประเพณีของตนจนมีความเป็นอัตลักษณ์ลักษณะที่งดงาม ซึ่งร่วมกันสืบทอดต่อกันจนกระทั่งถึง ในปัจจุบันนี้ ซึ่งในปัจจุบันวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยวนในพื้นที่ บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ หรือพื้นที่อื่น ๆ ในจังหวัดพาดูโลก เมื่อความเจริญทางสังคมมีมากขึ้น สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็ค่อย ๆ เลือนหายไปกับคนในแต่ละยุคสมัย ซึ่งเป็นสิ่งที่คนในพื้นที่ชุมชนไทยวนอยากให้หน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยใน การสนับสนุน ส่งเสริม เพื่อให้เกิดการอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ เหล่านี้เอาไว้ ดังนี้

“...เดิมไทยวนบ้านเฮา สืบเชื้อสายมาจากชาวนครโยนกเจียงแสนในอดีต ก่อนอพยพ มาอยู่กันที่จังหวัดราชบุรี และต่อมามีชาวบ้านจำนวนหนึ่งได้ชักชวนกันอพยพอีกครั้งเพื่อ หนีภัยธรรมชาติ เดินทางด้วยขบวนเกวียนจนมาถึงจังหวัดพิษณุโลก มาถึงยังบริเวณ คลองร้องโพธิ์ หรืออินโดจีน แล้วจึงพากันตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้ ซึ่งต่อมาเรียก กันว่าหมู่บ้านดงประโดกและ หมู่บ้านกรมธรรม์ ส่วนวัฒนธรรมไทยวนบ้านเฮา เป็นวัฒนธรรมประเพณีที่มีลักษณะคล้ายชาวล้านนาเหนือ มีอัตลักษณ์เด่นทางภาษาพูด แบบชาวนาแต่มีสำเนียงที่ห้วนแข็งกระด้างและเหน่อเป็นเอกลักษณ์พิเศษของไทยวน พิษณุโลก มีวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับเรื่องความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญของ ชุมชนเฮา คือ ประเพณีการแห่นาคม้าไม้ ในงานบวชนาค ซึ่งในปัจจุบันทั้งภาษาและ การแห่นาคม้าไม้ของชาวไทยวนบ้านเฮากำลังจะสูญหายไป ซึ่งตาเองก็อยากให้มี หน่วยงานรัฐเข้ามาสนับสนุน และส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีของบ้านเฮา อี้อคงอยู่ต่อไป ผูกมันไว้กับคนรุ่นใหม่อะอย่างพวกเราให้ช่วยกันรักษา และสืบสานสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ของชุมชนเราต่อไป...”

(บทสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านคนที่ 3, ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2567)

ภาพ 8 สัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน เรื่องความเป็นมาและวัฒนธรรมไทยวน ได้ขออนุญาตตามหลัก PDPA

4) ด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ...พื้นที่หมู่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ แต่เดิมเป็นพื้นที่รกร้างเป็นส่วนมากในแถบอินโดจีน (ปัจจุบัน) ต่อมาเมื่อชาวไทวนอพยพมาถึงบริเวณนี้ก็ไดพากันแผ้วถางพื้นที่รกร้างเพื่อตั้งบ้านเรือนที่อยู่อาศัย และประกอบอาชีพการทำเกษตรเป็นหลัก มีวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของชาวไทวนที่ร่วมกันสืบทอดต่อกันที่ยาวนาน ทำให้เป็นชุมชนแห่งอัตลักษณ์ที่มีความเข้มแข็ง ต่อมาเมื่อยุคสมัยเปลี่ยนแปลงไป พื้นที่ชุมชนไทวนในปัจจุบันเกิดความเจริญมากขึ้น วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนวิถีชีวิตของชุมชนไทวนบ้านดงประโดก - กรมธรรม์ก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไปด้วย ผู้คนในชุมชนเริ่มมีจำนวนมากขึ้น ทำให้บ้านดงประโดกและบ้านกรมธรรม์เกิดการแยกหมู่บ้านออกเป็น 2 หมู่บ้าน คือหมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก และหมู่ที่ 8 บ้านกรมธรรม์ เริ่มมีผู้คนต่างถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ของบ้านกรมธรรม์ เกิดการสร้างหมู่บ้านจัดสรรหลายแห่ง อีกทั้งคนรุ่นใหม่ของชุมชนไทวนเริ่มมีวิถีชีวิตที่ต้องออกไปทำงาน หรือไปเรียนในพื้นที่นอกชุมชนเพิ่มมากขึ้น ทำให้วิถีชีวิตที่มีความผูกพันกับชุมชน หรือการใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนน้อยลงไป วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชาวไทวนชุมชนบ้านดงประโดก - กรมธรรม์จะค่อย ๆ ถูกกลืนไปตามกาลเวลา จะเหลือที่ยังคงสืบทอดไว้ก็มีเพียงแต่คนรุ่นปู่ตายายเท่านั้น ซึ่งอีกไม่นานวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ของชาวไทวนบ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ซึ่งเป็นชุมชนแห่งอัตลักษณ์ที่มีประวัติมาอย่างยาวนานกว่า 101 ปี ก็คงจะเหลือไว้แต่ในเพียงความทรงจำของคนรุ่นหลัง ดังนี้

“...พื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก กับ หมู่ที่ 8 บ้านกรมธรรม์ เดิมที่เป็นพื้นที่เดียวกัน เมื่อประมาณปี 2450 มีการแยกหมู่บ้านเกิดขึ้น เนื่องจากว่า หมู่บ้านหมู่ที่ 3 มีประชากรมากขึ้นจึงได้ทำการขอแยกหมู่บ้านแยกออกไปเป็นหมู่ที่ 8 แต่ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงถึงความเป็นวัฒนธรรมไทวนเดียวกัน เนื่องจากว่าเราเป็นพี่น้องกัน ร่วมกันอพยพมาจากจังหวัดราชบุรีด้วยกัน จึงทำให้ทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นอยู่ ยังคงเป็นแบบเดียวกันแทบแยกจากกันไม่ออก อย่างพ่อแม่อาจจะอยู่ในหมู่ที่ 3 แต่ลูกอาจไปมีที่ดินอยู่ในหมู่ที่ 8 ก็ยังเดินทางไปมาหาสู่กัน ทำให้วัฒนธรรมประเพณีเรากียังคงเชื่อมโยงกันอยู่

แต่ในปัจจุบันก็ยังคงมีคนต่างพื้นที่ที่เข้ามาอยู่ในหมู่ที่ 8 ก็คือหมู่บ้านจัดสรร จึงทำให้หมู่ที่ 8 จึงมีไทวนอยู่ส่วนหนึ่ง และอีกครั้งหนึ่งก็จะเป็นคนกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มาอยู่ในหมู่ที่ 8 บ้านกรมธรรม์

พื้นที่หมู่ที่ 3 ตั้งแต่ครั้งที่อพยพมาครั้งแรก เดิมที่เป็นพื้นที่ว่างเปล่า เราอพยพมาอยู่ที่นี่เราก็ดำรงกรากแล้วเพียวถาง เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำสวน ปลูกผัก เพื่อเป็นการเลี้ยงชีพ ทั้งรุ่นลูกรุ่นหลานเราใช้วิถีชีวิตแบบดั้งเดิมคือการเลี้ยงชีพแบบการทำ

เกษตรเป็นหลัก แต่ด้วยวิถีชีวิตที่มีความเจริญเข้ามามากขึ้นในปัจจุบัน การทำงาน การดำรงชีวิตก็เปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย ยังคงมีการทำเกษตรทำนาบางส่วน แต่ยังคงไว้ซึ่งการปลูกผักไว้กินตามบ้านเรือน เพราะมีตลาด การทำงานก็จะเน้นไปในเรื่องการรับจ้างมากขึ้น และมีอาชีพที่หลากหลาย เช่น รับราชการ ทำงานโรงงาน ทำให้การเป็นอยู่ดีขึ้นจากแต่ก่อนที่มีแต่การทำเกษตรเพียงอย่างเดียว ส่วนด้านวัฒนธรรมประเพณีแต่ก่อนก็ยังคงรักษาไว้ได้เกือบทั้งหมด แต่ในปัจจุบันก็เหลือแค่เพียงบางส่วน ด้วยภาวะของคนที่ต้องออกไปทำงานแต่เช้า อยู่บ้านน้อยลง วัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ก็เลยยังคงเหลืออยู่แต่เฉพาะรุ่นปู่ย่าตายายที่สืบทอดอยู่ รุ่นปัจจุบันก็จะน้อยลงไป คนรุ่นใหม่ ๆ ก็จะไม่ค่อยมีเวลาให้กับชุมชนมากนัก...”

(บทสัมภาษณ์ปราชญ์ชาวบ้านคนที่ 4, ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2567)

ภาพ 9 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน เรื่อง บริบทสังคมชุมชนไทยวน ได้ขออนุญาตตามหลัก PDPA

2. สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้/หัวข้อสัมภาษณ์

1) สื่อทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย

2.1.1) โบบายดอกเข็ม เป็นชิ้นงานฝีมือที่ถักทอด้วยเส้นใยให้มีลวดลายและสีสันสวยงามใช้ในการประกอบงานบุญประเพณีต่าง ๆ ทางศาสนา ซึ่งลวดลายสีสรรที่แตกต่างกันตามลักษณะของผู้ทำที่ต้องการจะสื่อความหมาย ซึ่งแต่ละสีก็จะมีมีความหมายที่แตกต่างกัน เช่น สีเขียวหมายถึงความอุดมสมบูรณ์ สีฟ้าหมายถึงความสดใส สีเหลือง หมายถึงความมั่งคั่ง และสีแดงหมายถึง

ความกล้าหาญ เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์ในการทำดอกเข็ม จะประกอบไปด้วย ด้ายหลากสี เข็มเย็บผ้า ไม้จิ้มฟัน และกรรไกร

ภาพ 10 วัสดุอุปกรณ์ในการทำโมบายดอกเข็ม

ภาพ 11 โมบายดอกเข็มที่เสร็จสมบูรณ์

1.2) ม้าไม้จำลอง เป็นชิ้นงานศิลปะที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนไทยวน เป็นชิ้นงานที่จะทำขึ้นในพิธีอันเป็นมงคลอย่างการอุปสมบทเท่านั้น โดยเป็นการจำลองเหตุการณ์ พระพุทธเจ้าออกผนวช โดยได้ทรงม้ากัณฐกะไปออกผนวชที่ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา ซึ่งต่อมา ก็มีการดัดแปลงรูปทรงของม้าเป็นรูปสัตว์มงคลต่าง ๆ เพื่อความสวยงาม

ภาพ 12 สี่ม้าไม้จำลองขนาดเล็ก

ภาพ 13 สี่ม้าไม้ขนาดปกติ

1.3) น้ำพริกผัด เป็นหนึ่งในเมนูอาหารที่ชาวไทยวนบ้านดงประโดก - กรมธรรม์ มักนิยมปรุงขึ้นเพื่อรับประทาน เป็นเมนูอาหารน้ำพริกที่รับประทานคู่กันกับผักสด เป็นอาหารพื้นบ้าน ที่หาวัตถุดิบในการทำได้ง่าย ขั้นตอนการปรุงไม่ซับซ้อน

ภาพ 14 ตัวอย่างน้ำพริกผัดที่ปรุงเสร็จแล้ว

ภาพ 15 วัตถุดิบในการทำน้ำพริกผัด

2) แหล่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย

2.1) **ชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก** โดยชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก ตั้งอยู่ในพื้นที่ หมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2560 เป็นชมรมที่ ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่ม ชนชาติพันธุ์ไทยวนในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก โดยมีผู้จัดตั้งชมรมเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านวัฒนธรรม ประเพณีและความเชื่อของชาวไทยวน

ภาพ 16 ชมรมไทยวนจังหวัดพิษณุโลก พื้นที่บ้านดงประโดก

2.2) **ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก** โดยที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนไทยวนบ้านดงประโดก โดยมีกลุ่ม ทีมงานแม่บ้านไทยวน บ้านดงประโดก เป็นกลุ่มที่คอยส่งเสริมการประกอบอาหารของชุมชน และ เผยแพร่การประกอบอาหารให้กับผู้ที่สนใจทั่วไปได้มาทำการศึกษาเรียนรู้ โดยเฉพาะอาหารพื้นถิ่น ของชุมชน อาทิ แกงนางหวาน น้ำพริก และขนม เป็นต้น

ภาพ 17 ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก

3. วิธีการที่ถ่ายทอด

1) **บรรยาย** ได้แก่ การบรรยายให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนในจังหวัดพิษณุโลก และวัฒนธรรมสำคัญของชุมชน เช่น การแห่นาคม้าไม้ โดยมีปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลกมาเป็นผู้ให้ความรู้ระหว่างการบรรยาย แต่ไม่มีเอกสารข้อมูลความรู้ประกอบการอธิบาย แต่มีการเปิดวิดีโอที่แสดงเรื่องราวทางวัฒนธรรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก ให้นักเรียนได้รับชม และมีม้าไม้ขนาดจำลองมาให้แก่นักเรียนได้ดูระหว่างการบรรยายถึงเรื่องวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้ระหว่างการบรรยายทางปราชญ์ชุมชนได้เปิดโอกาสให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการถามคำถาม และแสดงความคิดเห็นต่อประวัติศาสตร์ชุมชน หลังการบรรยายจบ โดยมีปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้คอยตอบคำถามในประเด็นต่าง ๆ เช่น นักเรียนถามว่า ในอดีตชาวไทยวนมีความเป็นอยู่กันอย่างไร ปราชญ์ชุมชนตอบว่ามีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย อยู่กันเป็นสังคมแบบช่วยเหลือกันและกัน เป็นสังคมที่อบอุ่น ยึดถือวิถีชีวิตแบบการทำเกษตรเป็นหลัก มีอะไรก็แบ่งปันกัน แตกต่างจากสมัยนี้ที่มีความเจริญเข้ามามากขึ้น เป็นสังคมแบบสังคมเมืองมากขึ้น

ภาพ 18 ปราชญ์ชุมชนให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาชุมชนไทยวน จังหวัดพิษณุโลก

2) **สาธิต** เป็นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีวิทยากรผู้ให้ความรู้ซึ่งเป็นปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถทางวัฒนธรรมประเพณีไทยวน มาเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ผ่านวิธีการสาธิตการทำผลงานทางวัฒนธรรม ได้แก่

2.1) การสาธิตการประกอบชิ้นส่วนทำผ้าไม้ โดยปราชญ์ชาวบ้านได้นำนักเรียนไปชมผ้าไม้ที่เป็นขนาดเท่าของจริง โดยมีวิทยากรประจำฐานจะเป็นผู้อธิบายถึงความเป็นไปเป็นมาของผ้าไม้ไทยวนว่าเป็นอย่างไร และอธิบายถึงชิ้นส่วนต่าง ๆ ที่เป็นจุดสำคัญของผ้าไม้ จากนั้นปราชญ์ชาวบ้านจะทำการสาธิตการนำกระดาษมาฉลุลายไทย และนำมาตากาวเพื่อปะติดกับชิ้นส่วนฉัตรของตัวผ้าไม้ และส่วนต่าง ๆ ของผ้า จากนั้นจะให้นักเรียนแต่ละคนได้ฝึกฝนลองตัดฉลุลวดลายกระดาษ และลองติดลวดลายผ้าไม้ด้วยตนเอง

ภาพ 19 วิทยากรสาธิตเกี่ยวกับการทำลวดลายผ้าไม้ด้วยกระดาษฉลุลวดลาย

2.2) การสาธิตการปรุงอาหารเมนูน้ำพริกผัด มีปราชญ์ชาวบ้านและทีมงานเป็นผู้ให้ความรู้ประจำฐานเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านอาหารพื้นถิ่นไทยวนพิษณุโลกให้กับนักเรียน โดยในส่วนของ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้มีการแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่มจำนวนเท่า ๆ กัน โดยแต่ละกลุ่มจะมีวิทยากรประจำกลุ่มของตนเองในการเป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านอาหารเมนูน้ำพริกผัดวิทยากรจะอธิบายตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมวัตถุดิบ และการเตรียมอุปกรณ์สำหรับใช้น้ำพริกผัดว่าต้องเตรียมอะไรบ้าง ซึ่งประกอบไปด้วย พริกแห้งคั่ว, กระเทียม, เกลือ, น้ำมันพืช, หมูบด, หอมแดง, ซีอิ๊วขาว, น้ำตาลทราย จากนั้นวิทยากรจะสาธิตวิธีการปรุงน้ำพริกผัดให้กับนักเรียนดู โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1) นำพริก กระเทียม และหอมแดงไปตำให้พอละเอียด

ขั้นตอนที่ 2) ตั้งกระทะโดยใช้ไฟปานกลางแล้วจึงเทน้ำมันลงไปเล็กน้อย รอจนน้ำมันร้อนได้ที่จึงใส่เครื่องเทศที่โขลกลงไปแล้วคั่วพอหอม

ขั้นตอนที่ 3) จากนั้นใส่หมูสับลงไปแล้วทำการผัดคลุกเคล้าให้เนื้อผสมกับเครื่องเทศจนเข้ากัน

ขั้นตอนที่ 4) ปรับรสโดยมีรสเค็มและหวานติดปลายเล็กน้อย

ขั้นตอนที่ 5) จัดใส่จานพร้อมเสิร์ฟ

จากนั้น วิทยากรจะให้นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันทำน้ำพริกผัดด้วยตนเอง โดยนักเรียนสามารถใส่ความคิดสร้างสรรค์ด้านการตกแต่งเมนูอาหารหรือการจัดจานของตนเองให้สวยงามได้ตามความสนใจ และอาจมีการปรับปรุงรสชาติน้ำพริกผัดได้เล็กน้อย เช่น ลดความเผ็ด ลดความหวาน หรือลดความเค็ม ตามความเหมาะสมของตนเองได้

ภาพ 20 วิทยากรประจำฐานการเรียนรู้กำลังสาธิตการทำเมนูน้ำพริกผัดให้นักเรียนดู

2.3) การสาธิตการทำโมบายพวงดอกเข็ม โดยขั้นตอนการสาธิตการทำจะมีวิทยากรประจำฐานการเรียนรู้เป็นผู้ถ่ายทอดประวัติเรื่องราวความเป็นมาของศิลปวัฒนธรรม แล้วจึงแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่มเท่า ๆ กัน จากนั้นจะมีวิทยากรประจำกลุ่มเป็นผู้คอยถ่ายทอดและสาธิตวิธีการทำดอกเข็มให้กับนักเรียนดู โดยมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1) เริ่มจากการนำวัสดุอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ในการทำดอกเข็มมาให้กับนักเรียนดู และอธิบายว่าแต่ละชิ้นคืออะไรบ้าง

ขั้นตอนที่ 2) วิทยากรสาธิตการทำดอกเข็มให้กับนักเรียนได้ดูทีละขั้นตอน และให้นักเรียนทำตามไปทีละขั้นตอนตามวิทยากร ตั้งแต่การเลือกรูปทรงของไม้จิ้มฟันให้มีรูปทรงที่ขนาดตรง ไม่คดงอหรือชำรุดง่าย

ขั้นตอนที่ 3) นำเชือกหรือด้ายมาผูกกับแกนด้านใดด้านหนึ่งของไม้จิ้มฟัน แล้วจึงเริ่มพันด้ายไปยังแกนอื่น ๆ ของไม้จิ้มฟันโดยสลับแกนไปเรื่อย ๆ จนครบ โดยในขณะที่พันด้ายจะต้องดึงเชือกให้ตึงตลอดเวลาเพื่อไม่ให้เกิดการหย่อน เกิดเป็นรูปทรงที่สวยงาม และช่วงที่พันได้ระยะหนึ่งของไม้จิ้มฟัน จะทำการสลับสีของด้ายเป็นสีอื่นตามความสนใจ เพื่อให้เกิดลวดลายของสีที่แตกต่างกัน

ขั้นตอนที่ 4) การติดกระดิ่ง หรือเชือกมัดที่ดอกเข็มเพื่อทำเป็นโมบาย หรือเครื่องประดับติดชุดเพื่อความสวยงาม

ภาพ 21 วิทยาการทำการสาธิตการทำดอกเข็ม

4. การวัดผลและการประเมินผล

1) ประเมินจากชิ้นงาน

1.1) การประเมินโมบายดอกเข็ม ซึ่งดอกเข็มจะต้องมีลักษณะได้สัดส่วนถูกต้อง ไม่เบี้ยว ซึ่งสัดส่วนที่ถูกต้องจะเป็นแบบสี่เหลี่ยมจัตุรัสด้านเท่า และเส้นด้ายที่พันแกนจะต้องมีความตึงแข็งแรง ไม่หย่อน หรือหลุดจากแกนยึด

“...ในการทำโมบายดอกเข็ม หรือการทำชิ้นส่วนดอกเข็ม นักเรียนแต่ละคนจะต้องทำดอกเข็มให้ออกมาอยู่ในรูปทรงที่เหมือนกันกับต้นแบบ หรือคล้ายกับต้นแบบมากที่สุด โดยชิ้นงานจะต้องมีลักษณะที่แข็งแรง ไม่หักงอ หรือผิดรูปทรงจากความเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส เชือกหรือด้ายที่ใช้ทำดอกเข็ม จะต้องพันกับแกนได้ดีจะต้องมีความตึงไม่หย่อนคล้อย หรือหลุดจากตัวแกนไม่จึงจะถือว่าเป็นชิ้นงานที่มีความสมบูรณ์และถูกต้องผ่านเกณฑ์...”

(คนที่ 1 ปราชญ์ชาวบ้าน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2567)

1.2) การประเมินน้ำพริกผัด วัดจากการที่ผู้เรียนสามารถปรุงรสชาตออกมาได้ใกล้เคียงตามสูตรอาหารที่มีให้ และนักเรียนสามารถอธิบายการเตรียมวัตถุดิบและขั้นตอนการทำน้ำพริกผัดได้อย่างชัดเจน

“...การทำน้ำพริกผัด เป็นอะไรที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนและใส่ใจในการทำ ต้องใส่ใจในรายละเอียดในขั้นตอนการทำ การวัดและการประเมนผลเริ่มจากการที่เด็ก ๆ เลือกนำวัตถุดิบและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จะต้องใช้ทำน้ำพริกได้อย่างถูกต้อง กระบวนการทำ น้ำพริกผัด สามารถทำตามขั้นตอนที่วิทยากรสาธิตให้ดูเป็นตัวอย่างได้อย่างถูกต้อง สีสันของ น้ำพริกและรสชาติของน้ำพริกจะต้องมีความใกล้เคียงกับเมนูต้นฉบับของสูตรน้ำพริกผัดของ ไทยวนจึงจะถือว่าผ่าน...”

(คนที่ 2 ปราชญ์ชาวบ้าน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2567)

1.3) การประเมนน้ำไม้ การทดลองประกอบชิ้นส่วนน้ำไม้ ถ้าสามารถประกอบชิ้นส่วน น้ำไม้ได้บ้างบางส่วน และสามารถบอกชื่อชิ้นส่วนของแต่ละชิ้นในการตกแต่งน้ำไม้ได้ก็ถือว่าผ่าน เพราะการฝึกทำน้ำไม้เป็นเรื่องที่ยากและมีพิธีการค่อนข้างเยอะ และต้องอาศัยเวลากับความชำนาญ ทางทักษะงานไม้จึงจะสามารถทำออกมาได้อย่างสมบูรณ์

“...การประเมนผลว่าเด็ก ๆ ผ่านเกณฑ์หรือไม่ผ่านเกณฑ์จะดูจากการที่เด็ก ๆ ทั้งหมดช่วยกันประกอบลดรายละเอียดของน้ำไม้ได้ครบถ้วนทุกตำแหน่งตามที่วิทยากรได้อธิบายไว้ หรือไม่ และเด็ก ๆ สามารถบอกได้ว่าชิ้นส่วนต่าง ๆ ที่ติดลดรายละเอียดคือชิ้นส่วนใดของน้ำไม้ เช่น ส่วนขา ส่วนอก ส่วนฉัตร เป็นต้น ซึ่งถ้าสามารถบอกและติดลดรายละเอียดได้ครบถ้วนก็ถือว่า ผ่านเกณฑ์...”

(คนที่ 3 ปราชญ์ชาวบ้าน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2567)

2) ประเมินจากการสัมภาษณ์

“...ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน จากฐานกิจกรรมผู้เฒ่าเล่าเรื่อง ในกิจกรรมนี้ การวัดและการประเมนผล มีเกณฑ์ที่นักเรียนจะต้องอธิบาย ดังนี้ เดิมไทยวนพิษณุโลก เป็นคนที่อพยพมาจากจังหวัดอะไร เพราะเหตุใดจึงอพยพ อพยพมาด้วยวิธีการใด และมาถึงยังจังหวัดพิษณุโลกเมื่อใด ถ้านักเรียนสามารถช่วยกันอธิบายได้ถือว่าผ่านเกณฑ์...”

(คนที่ 3 ปราชญ์ชาวบ้าน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2567)

5. ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด

จากการจัดการเรียนรู้ทั้ง 4 กิจกรรมการเรียนรู้ ปัญหาที่ผู้วิจัยพบระหว่างการจัดกิจกรรม มีดังนี้

- 1) เยาวชนหญิงส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจและความร่วมมือกับการทำกิจกรรม
- 2) กิจกรรมที่ถ่ายทอดด้วยวิธีการบรรยาย เยาวชนจะให้ความสนใจน้อยกว่ากิจกรรมที่ลงมือปฏิบัติ

“...การทำกิจกรรมจะมีนักเรียนเพียงบางส่วนที่ตั้งใจทำกิจกรรมมีการแสดงออกถึงความกระตือรือร้นที่อยากจะทำกิจกรรมเท่านั้น ซึ่งไม่ใช่แค่เด็กกลุ่มเยาวชนกลุ่มนี้เพียงเท่านั้นที่เป็นแบบนี้ แม้แต่เด็กมหาลัยที่มาดูงานที่ไทยวนตั้มน้อย ๆ เองก็ด้วย มีน้อยคนที่เวลามาแล้วจะตั้งใจศึกษาเรียนรู้ข้อมูล ซึ่งป้ามองว่าเด็กรุ่นใหม่เดี๋ยวนี้ไม่ค่อยให้ความสนใจกับวัฒนธรรมประเพณีของตัวเองกันสักเท่าไร เพราะอาจมองว่าเป็นสิ่งที่ไม่ทันสมัย ยิ่งในปัจจุบันที่เด็กหรือเยาวชนเหล่านี้เติบโตมากับโลกที่มีแต่เทคโนโลยีก็ยิ่งทำให้เขาสนใจกับความเป็นวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของตัวเองน้อยลง วัฒนธรรมประเพณีและศิลปะของชุมชนไทยวนก็มีผู้สืบทอดและสืบสานต่อในจำนวนที่น้อยลงไปมาก ซึ่งนับวันยิ่งเป็นสิ่งที่สูญหายไปตามกาลเวลา โดยเฉพาะวัฒนธรรมทางภาษาพูด ซึ่งเป็นสิ่งที่กำลังเริ่มจะสูญหายไป เดี่ยวนี้เด็กรุ่นใหม่จะไม่ค่อยพูดภาษาถิ่น “ภาษาที่เฮารู้กันอยู่เนี่ย” เพราะบางคนเขาก็บอกว่ามันเป็นสิ่งที่น่าอาย ถ้าจะต้องรู้ภาษาถิ่น ซึ่งตัวป้าเองก็อยากให้เขารักษาภาษาถิ่นไว้...”

(คนที่ 1 ปราชญ์ชาวบ้าน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2567)

“...การทำอาหารเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ถ้าเด็กสนใจที่อยากจะเรียนรู้ป้าก็จะตั้งใจสอนอย่างเต็มที่ แต่ถ้าเด็กไม่อยากรู้ หรือเหมือนถูกบังคับมาให้เรียนรู้ อันนี้ก็เป็นเรื่องที่ลำบากใจเหมือนกันที่จะสอน เพราะการทำอาหารต้องเป็นอะไรที่ใจรักนะ เคล็ดลับของการทำอาหารไม่มีอะไรมาก อยู่ที่ความใส่ใจในการทำ อย่างน้ำพริก วัตถุดิบแต่ละอย่างเราก็ต้องคั่วนะ อย่างพริกหอม กระเทียม พริก เพราะจะได้มีกลิ่นที่หอม แต่ตอนคั่วต้องใส่ใจ เพราะถ้าทำไม่ดีก็จะไหม้ได้และจะทำให้มีกลิ่นเหม็น และรสขม กิจกรรมพวกนี้เป็นอะไรที่ต้องทำต่อเนื่อง ยายอยากให้เด็ก ๆ มาเรียนรู้กันมาก ๆ ถึงวัฒนธรรมอาหารบ้านเรา ฝึกฝีมือกันไปต่อเนื่อง อยากให้เป็นการสืบสานวัฒนธรรมอาหารบ้านเรา เป็นการใช้เวลาว่างทำกิจกรรมที่มีประโยชน์ สามารถทำเป็นอาชีพเพื่อหาเงินได้ ยายยินดีที่จะมาสอนให้ ขอแค่ให้เด็ก ๆ ตั้งใจที่อยากจะเรียนรู้มันจริง ๆ ...”

(คนที่ 2 ปราชญ์ชาวบ้าน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2567)

“...เยาวชนเด็กรุ่นใหม่ไม่ค่อยสนใจที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมชุมชนเท่าไร ไม่ได้รู้สึกถึงความสำคัญในการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวนในตัวเองแล้ว เด็กทุกวันนี้อยู่แต่กับโทรศัพท์ แม้กระทั่งการพบปะพูดคุยกับคนในชุมชนเองก็น้อยลงไป ส่วนใหญ่อยู่แต่ที่บ้าน แม้กระทั่งหลานตาที่เป็น เค้ารู้จักแต่คนในครอบครัวตัวเอง คนในชุมชนไม่รู้จักใคร ลูก ๆ หลาน ๆ ที่เป็นเด็กในชุมชนเวลามีงานในหมู่บ้านที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนชาวไทยวน เขาก็มีแค่เด็กส่วนน้อยที่จะให้ความสนใจ และความร่วมมือในการทำกิจกรรมด้วยความตั้งใจ โดยเฉพาะการทำมาไม้ไม้ไม่ต้องพูดถึงเลย เดียวนี้หาคนทำยากมาก เพราะคนที่ทำเป็นเหลือน้อยลงไปทุกทีแล้ว เด็กรุ่นใหม่ก็พอทำได้ แต่ถ้าจะเอาให้ถูกต้องตามโบราณก็แทบไม่มีใครทำเป็นแล้ว ตอนนี้อย่างจะทำเป็นก็มีแค่ที่ประโดกกับกรรมธรรม์แค่ 2 ที่แล้ว หมู่บ้านอื่นที่เป็นไทยวนในพิษณุโลกด้วยกันก็ไม่มีใครทำแล้ว เพราะคนทำเป็นส่วนมากก็อายุ 70 80 กันหมด ซึ่งส่วนใหญ่ก็ตายหมดแล้ว เด็กรุ่นใหม่ยังไม่สนใจที่จะสืบสานต่อกันแล้ว ถ้าเป็นไปได้ก็อยากให้หน่วยงานภาครัฐ เข้ามาสนับสนุนวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบ้านเรา อยากให้อาณาเขตไทยวนบ้านเฮายังคงอยู่ต่อไปได้นาน ๆ อยากให้มีหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับไทยวน เอาเด็กเอาเยาวชนมาฝึกหัดวัฒนธรรมประเพณี และศิลปะบ้านเฮาสืบสานสิ่งเหล่านี้เอาไว้ โดยเฉพาะภาษาบ้านเฮาที่นับวันหาคนพูดได้น้อย ยิ่งในเด็กรุ่นใหม่ไม่มีเลย อยากให้อาณาเขตช่วยกันรักษาตรงนี้เอาไว้ อัตลักษณ์ไทยวนบ้านเฮา...”

(คนที่ 3 ปราษญ์ชาวบ้าน, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2567)

ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาความเป็น นวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก

สถานที่ที่ใช้ในการจัดกิจกรรม

การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาความเป็น นวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้ใช้แหล่งเรียนรู้ภายในชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ 2 แหล่งประกอบไปด้วย 2 สถานที่สำคัญในการใช้จัดกิจกรรม ดังนี้

1) ชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก

ชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก ตำบลสมอแข อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2560 เป็นชมรมที่ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์

เพื่อการอนุรักษ์ สืบสาน และเผยแพร่วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชนชาติพันธุ์ไทยวนในพื้นที่จังหวัด พิษณุโลก โดยมีผู้จัดตั้งชมรมเป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อของชาวไทยวน

ภาพ 22 แสดงสถานที่ชมรมไทยวนจังหวัดพิษณุโลกที่ใช้จัดการเรียนรู้

2) ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก

ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก เป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนไทยวนบ้านดงประโดก โดยมีกลุ่มทีมงานแม่บ้านไทยวน บ้านดงประโดก เป็นกลุ่มที่คอย ส่งเสริมการประกอบอาหารของชุมชน และเผยแพร่การประกอบอาหารให้กับผู้ที่สนใจทั่วไปได้มา ทำการศึกษาเรียนรู้ โดยเฉพาะอาหารพื้นถิ่นของชุมชน อาทิ แกงนางหวาน น้ำพริก และขนม เป็นต้น

ภาพ 23 แสดงสถานที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 3 บ้านดงประโดก

กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่ใช้ในการพัฒนาความเป็น นวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก แบ่งออกเป็น 4 กิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

ฐานที่ 1 กิจกรรม “ผู้เฒ่า เล่าเรื่อง”

สรุปการดำเนินการจัดกิจกรรมออกเป็นประเด็นในด้านต่าง ๆ ของการจัดกิจกรรมได้ ดังนี้

1) เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด

ประวัติความเป็นมาของชุมชนไทยวน จังหวัดพิษณุโลก พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์

2) สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

2.1) สื่อ ประกอบด้วย วิทยุทัศนวิสัยชุมชนไทยวน จังหวัดพิษณุโลก, แผนที่เดินดิน, ประวัติศาสตร์ชุมชน, หนังสือประวัติหมู่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์

2.2) แหล่งเรียนรู้ ชุมชนไทยวน จังหวัดพิษณุโลก

3) วิธีการที่ถ่ายทอด

ใช้วิธีการถ่ายทอดแบบบรรยายเป็นถ้อยคำ เรื่องเล่าตำนาน ประวัติความเป็นมาของชุมชน

4) การวัดผล การประเมินผล

วัดผล ประเมินผลจากการถามตอบด้วยคำถาม จากการสะท้อนคิด และการแสดงความคิดเห็นของกลุ่มแกนนำเยาวชน มีความกล้าคิดกล้าแสดงออก กล้าตั้งคำถาม และมีการค้นหาคำตอบในประเด็นที่สงสัย ซึ่งแสดงออกถึงความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรม

5) ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด

เยาวชนบางส่วนนั่งคุยกันไม่สนใจศึกษาเรียนรู้จากการทำกิจกรรม ส่งผลให้ช่วงสุดท้ายของกิจกรรมที่มีการแสดงความคิดเห็นกับปราชญ์ชุมชนทำให้ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นหรือเชื่อมโยงองค์ความรู้ได้ เช่น เยาวชนส่วนใหญ่สะท้อนคิดร่วมกันว่า เคยได้ยินคำบอกเล่าของปู่ย่า ตาทวดของตัวเองแล้วว่า สมัยก่อนหมู่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์มีป่าไม้จำนวนมาก มีความอุดมสมบูรณ์ หลังจากอพยพมาเจอที่ดินบริเวณแถบนี้จึงได้พากันตั้งชุมชนบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัย และเมื่อได้ฟังบรรยายจากปราชญ์ชุมชนที่เล่าว่าบริเวณหมู่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์เป็นพื้นที่สูง น้ำท่วมไม่ถึง ชาวบ้านจึงพากันตั้งบ้านเรือนเพื่อหนีภัยธรรมชาติ จึงได้เชื่อมโยงความรู้เดิมที่ตนรับรู้จากปู่ย่าตาทวดของตนกับข้อมูลที่ได้รับจากปราชญ์ชุมชน จึงเชื่อมโยงองค์ความรู้ได้ว่าทั้งสองข้อมูล มีความสอดคล้องกันและน่าเชื่อถือ เพราะพื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ และมีลักษณะเป็นพื้นที่สูงน้ำไม่ท่วม จึงทำให้เหมาะแก่การตั้งบ้านเรือน และกลายมาเป็นชุมชนชาวไทยวน บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ มาจนถึงปัจจุบัน เป็นต้น

จากการจัดกิจกรรม สามารถสรุปผลที่เกิดจากการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ว่า กลุ่มเยาวชนเข้าร่วมรับฟังบรรยายถึงประวัติความเป็นมาของชาติพันธุ์ไทยวน และการตั้งถิ่นฐานของชาติพันธุ์ไทยวนในจังหวัดพิษณุโลก จากปราชญ์ชุมชน โดยมีเครื่องมือที่ประกอบการบรรยายคือวีดิทัศน์ชุมชนไทยวน เครื่องมือศึกษาชุมชน แผนที่เดินดิน และประวัติศาสตร์ชุมชน ตลอดจนการฟังบรรยาย เยาวชนส่วนใหญ่สามารถแสดงความคิดเห็นได้ตอบกับปราชญ์ชุมชนได้ โดยมีการแสดงความคิดเห็นที่เชื่อมโยงองค์ความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้ แต่ก็มีเยาวชนบางส่วนที่ไม่ได้ให้ความสนใจกับการทำกิจกรรมเท่าที่ควร

ฐานที่ 2 กิจกรรม “อัตลักษณ์ประเพณี การแห่นาคม้าไม้”

สรุปการดำเนินการจัดกิจกรรมออกเป็นประเด็นในด้านต่าง ๆ ของการจัดกิจกรรมได้ ดังนี้

1) เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด

ประวัติความเป็นมาของประเพณีการแห่นาคม้าไม้ และขั้นตอนการประดับตกแต่งตัวม้าไม้

2) สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

2.1) สื่อ ประกอบด้วย ม้าไม้จำลอง, กระดาษฉลุลดลาย

2.2) แหล่งเรียนรู้ ชุมชนไทยวน จังหวัดพิษณุโลก

3) วิธีการที่ถ่ายทอด

ใช้วิธีการถ่ายทอดแบบบรรยายเป็นถ้อยคำ และการสาธิต

4) การวัดผล การประเมินผล

วัดผล ประเมินผลจากชิ้นงาน เยาวชนสามารถประกอบชิ้นส่วนของม้าไม้ และสามารถประดับตกแต่งลดลายของม้าไม้ในแต่ละตำแหน่งได้อย่างถูกต้อง

5) ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด

การทำกิจกรรมนี้นักเรียนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นนักเรียนหญิงไม่ค่อยให้ความสนใจกับการทำม้าไม้จำลอง มีเพียงเด็กผู้ชายให้ความสนใจเป็นพิเศษมากกว่า ซึ่งอาจเป็นเพราะประเพณีแห่นาคม้าไม้เป็นประเพณีที่จำกัดถึงสิทธิให้เพียงแต่เพศชายเพียงเท่านั้นเป็นผู้ประกอบพิธีและร่วมพิธีกรรมที่สำคัญนี้เพียงเท่านั้น และเป็นกิจกรรมที่ยาก มีความซับซ้อนและรายละเอียดค่อนข้างมากในการทำม้าไม้แต่ละขั้นตอน จึงอาจส่งผลทำให้ผลของการจัดกิจกรรมนี้มีจำนวนเยาวชนน้อยรายที่ให้ความสนใจกับการทำกิจกรรม

จากการจัดกิจกรรม สามารถสรุปผลที่เกิดจากการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ว่า เป็นการจัดกิจกรรมที่ให้ปราชญ์ชุมชนชาวไทยวน มาเป็นผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของประเพณีการแห่นาคม้าไม้ของชาวไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ว่าเป็นประเพณีที่มีความสำคัญทางศาสนาพุทธของชาวไทยวน อันมี

พิธีกรรมของการแห่นาคที่ใช้ผ้าไหมหรือคาบแห่นาคใช้เป็นสื่อกลางของการแสดงออกทางพฤติกรรมทางศาสนาของชาวไทยวน โดยลักษณะของการแห่นาคผ้าไหมของชาวไทยวนมีความเป็นอัตลักษณ์ทางประเพณีที่สำคัญ เป็นการแสดงออกถึงประเพณีที่มีความงดงามทางศิลปะ และทอดแทรกไปด้วยกุศโลบายที่ให้ชาวบ้านในชุมชนมาร่วมประกอบพิธีกรรมงานบุญกันอย่างสามัคคี มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันเป็นการแสดงออกถึงการเป็นหนึ่งเดียวกันของประชาชนในพื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ด้วยนั่นเอง

กิจกรรมแห่นาคผ้าไหมของชาวไทยวน เป็นกิจกรรมที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อให้ชาวไทยที่มีอายุถึงเกณฑ์บวช ได้ทำการบวชนาคเพื่อเป็นพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งกิจกรรมตามประเพณีนี้จะเริ่มขึ้นในช่วงมกราคม-เดือนเมษายนของทุกปีเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้ชาวไทยที่มีอายุระหว่างอายุ 20-21 ปีขึ้นไปได้ทำการบรรพชาอุปสมบทเพื่อทดแทนคุณบิดามารดา หรือผู้มีพระคุณที่ตนนับถือ อันเป็นการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชาวไทยพุทธ แต่ชาวไทยวนได้มีการดัดแปลงนำการเล่นเพื่อความบันเทิงและทอดแทรกคติธรรมมาใช้ด้วย โดยผ่านการละเล่นประเพณีการแห่นาคผ้าไหมของชาวไทยวน บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ผลที่เกิดจากการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ ประชาชนชุมชนให้ความรู้ประวัติความเป็นมาของการก่อกำเนิดอัตลักษณ์ประเพณีการแห่นาคผ้าไหมของชาวไทยวนพิษณุโลก ว่ามีความสำคัญอย่างไรต่อชาวไทยวน เป็นประเพณีที่แสดงออกถึงการเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในกลุ่มชาติพันธุ์ ที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ช่วยเหลือและมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน อันเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของชุมชน ภายในกิจกรรมเยาวชนได้เรียนรู้ถึงประวัติความเป็นมาและความสำคัญของประเพณี ได้เรียนรู้ถึงรายละเอียดขั้นตอนการทำผ้าไหมที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม โดยเฉพาะด้านการตกแต่งผ้าไหม ซึ่งถือเป็นขั้นตอนสุดท้ายที่มีความสำคัญ เพราะเป็นขั้นตอนที่ทุกคนสามารถมีส่วนร่วมกับการทำผ้าไหมได้ โดยเฉพาะเพศหญิง โดยวิทยากรได้ทำการสาธิตวิธีการทำผ้าไหมจำลองให้กับเยาวชนได้ศึกษา และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทดลองทำการประกอบชิ้นส่วนของการทำงานผ้าไหมจำลองด้วยตนเองด้วย

ฐานที่ 3 กิจกรรม “สืบสานงานศิลป์ ศิลปะการทำพวงดอกเข็ม”

1) เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด

ประวัติความเป็นมาของการทำพวงดอกเข็ม และขั้นตอนการทำดอกเข็ม การทำโมบายพวงดอกเข็มของชาวไทยวน เป็นกิจกรรมที่ทำขึ้นเพื่อต้องการทำบุญกุศลให้เกิดแก่ตนเอง แก่ครอบครัว หรือแก่บุคคลที่เราต้องการอุทิศบุญกุศลให้ ซึ่งในการนำโมบายพวงดอกเข็มของชาวไทยวนเพื่อนำไปถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ เนื่องในงานบุญประเพณีทางศาสนาของชุมชนในวันสำคัญต่าง ๆ นั้นนอกจากการทำเพื่อการกุศลแล้ว การทำโมบายพวงดอกเข็มยังถือได้ว่าเป็นกิจกรรมยามว่าง

ที่มีส่วนในการส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ทำเป็นอย่างมาก เช่น เป็นการสร้างความสามัคคีระหว่างคนในชุมชน และสามารถสร้างเป็นผลผลิตทางเศรษฐกิจ เป็นอาชีพเสริมให้กับคนในชุมชนได้อีกด้วย

2) สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

2.1) สื่อ ประกอบด้วย โมบายดอกเข็ม

2.2) แหล่งเรียนรู้ ชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก

3) วิธีการถ่ายทอด

การสาธิต การทำดอกเข็ม

4) การวัดผล การประเมินผล

เยาวชน สามารถทำดอกเข็มได้ มีความถูกต้อง สวยงาม สามารถนำเสนอการต่อยอดทางวัฒนธรรม ออกแบบเป็นเครื่องประดับกับเครื่องแต่งกายที่ผสมผสานวัฒนธรรมเดิมและสมัยใหม่

5) ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด

จากการจัดกิจกรรม สามารถสรุปผลที่เกิดจากการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ได้ว่า วัฒนธรรมทางศิลปะการทำพวงดอกเข็ม เป็นงานศิลปะที่ถูกทำขึ้นเพื่อใช้ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามความเชื่อของชาวไทยวน โดยพวงดอกเข็ม เป็นลักษณะโมบายที่ทำมาจากด้าย แล้วปลายสายของโมบายจะพันเข็มกับมัดได้ไว้ที่ปลาย เพื่อที่ในครั้งอดีต พระสงฆ์จะได้สามารถนำด้ายกับเข็มเหล่านี้ไปใช้ในการเย็บสิ่งของต่าง ๆ อาทิ สบง จีวร เครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนถึง เป็นต้น โดยกิจกรรมนี้จะมีวิทยากรผู้ให้บรรยายคือตัวแทนจากชมรมไทยวนจังหวัดพิษณุโลก คอยให้คำบรรยายและอธิบายประวัติความเป็นมาความสำคัญของการทำโมบายพวงดอกเข็ม และสอนเยาวชนในการทำดอกเข็มทีละขั้นตอนอย่างละเอียด

ผลที่เกิดจากการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ นักเรียนค่อนข้างที่จะให้ความสนใจกับการเรียนรู้ในฐานกิจกรรมนี้เป็นพิเศษ นักเรียนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้มีความตั้งใจในการทำดอกเข็มด้วยตนเอง โดยมีวิทยากรคอยให้คำแนะนำและอธิบายรายละเอียดขั้นตอนการทำตลอดจนเทคนิคการทำดอกเข็มให้มีความสวยงาม และแข็งแรง

ตลอดระยะเวลาของการทำกิจกรรมการทำโมบายพวงดอกเข็ม เยาวชนเลือกที่จะทำดอกเข็มคนละหลายดอกโดยให้เหตุผลว่าต้องการทำเพื่อไปฝากให้กับคนในครอบครัวของตนเอง โดยดอกเข็มที่นักเรียนแต่ละคนได้ลงมือทำจะมีความแตกต่างกันของสีสันทที่เยาวชนเลือกใช้ ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ผ่านการลงมือทำโดยให้เยาวชนเป็นผู้ออกแบบผลงานด้วยตนเองตามความชอบ

ฐานที่ 4 กิจกรรม “ไถยวน ชวนชิมน้ำพริกผัด”

1) เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด

ขั้นตอนการปรุงน้ำพริกผัด

2) สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้

2.1) สื่อ ประกอบด้วย น้ำพริกผัด

2.2) แหล่งเรียนรู้ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านดงประโดก

3) วิธีการที่ถ่ายทอด

การสาธิต การปรุงน้ำพริกผัด การจัดการเรียนรู้จะมีตัวแทนจากกลุ่มชมรมแม่บ้านบ้านดงประโดกมาคอยเป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการทำน้ำพริกผัด ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมวัตถุดิบ และขั้นตอนการปรุง ซึ่งกิจกรรมนี้จะให้นักเรียนทำการแบ่งกันออกเป็น 2 กลุ่ม และนักเรียนแต่ละกลุ่มจะทำการศึกษารายละเอียดขั้นตอนการปรุงน้ำพริกจากวิทยากรประจำกลุ่มของตนเอง จากนั้นให้นักเรียนแต่ละกลุ่มช่วยกันลงมือปรุงน้ำพริกผัดด้วยตนเอง ซึ่งจะมีวิทยากรคอยดูแลพร้อมทั้งคอยให้คำแนะนำ

4) การวัดผล การประเมินผล

เยาวชน สามารถปรุงน้ำพริกผัดตามขั้นตอนได้ถูกต้อง สามารถนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ในการพัฒนาทางวัฒนธรรมอย่างสร้างสรรค์ แสดงออกถึงความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรม

5) ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด

เยาวชนบางส่วนที่ไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับการทำกิจกรรม นั่งเฉย ยืนดูเพียงอย่างเดียว ตลอดการทำกิจกรรม ส่วนใหญ่เป็นเด็กผู้หญิง ซึ่งจากการสอบถามพบว่า เด็กผู้หญิงไม่ชอบเมนูน้ำพริกผัดเพราะมีรสชาติที่เผ็ด ประกอบกับการไม่เคยทำอาหารมาก่อนจึงรู้สึกว่าการทำกิจกรรมนี้ไม่เหมาะกับตนเอง และขั้นตอนการผัดยังมีกลิ่นฉุน แต่กับกลุ่มเด็กชายค่อนข้างที่จะใส่ใจกับการทำกิจกรรมเป็นอย่างดี ตั้งใจที่จะเรียนรู้และตั้งใจทดลองทำน้ำพริกผัดจนออกมาสำเร็จ ทั้งอาสาสมัครตัวเองในการชิมอาหาร การเตรียมวัตถุดิบ และการปรุงอาหาร แต่ก็มีผลที่เกิดจากการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ ตลอดการทำกิจกรรม นักเรียนสามารถดัดแปลงสูตรการทำในเรื่องของรสชาติได้ตามความชอบของนักเรียน โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนเสนอความคิดเห็น ทดลองทำ ตามความสนใจของนักเรียน เช่น น้ำพริกผัดรสชาติปกติจะมีรสเผ็ดนำ และหวานเล็กน้อย นักเรียนออกแบบรสชาติใหม่ว่าต้องการให้มีรสชาติที่เผ็ดน้อยลง สีสหวานมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการทดลองนำเครื่องเทศ อาทิ ตะไคร้สับละเอียด และใบมะกรูดซอย เป็นต้น ลงไปผัดด้วยเพื่อให้มีกลิ่นหอมเพิ่มขึ้นมา ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ เป็นการคิดค้นและดัดแปลงสูตรอาหารให้มีการพัฒนาและเหมาะกับคนยุคใหม่มากยิ่งขึ้น

การวัดประเมินผล

แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ประกอบด้วย

ขั้นตอนที่ 1 ขั้นสะท้อนคิด

มีการประชุมและร่วมกันอภิปรายหลังจากการลงพื้นที่ชุมชนในการดำเนินกิจกรรม โดยใช้เกณฑ์การประเมินความเป็นนวัตกรรม 5 ประเด็น ดังนี้

- 1) การเชื่อมโยง สามารถคิดเชื่อมโยงความรู้อันเดิมกับความรู้ใหม่ได้อย่างสร้างสรรค์ มีเหตุผล
- 2) การตั้งคำถาม สามารถเรียนรู้ที่จะตั้งคำถามอย่างสร้างสรรค์ กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น และนำเสนอความคิดเห็นได้อย่างสร้างสรรค์
- 3) การสังเกต การรู้จักสังเกตพิจารณาปรากฏการณ์ พฤติกรรม ตลอดจนความเชื่อทางวัฒนธรรม และผลของการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเก็บข้อมูล และวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นให้เกิดความเข้าใจ
- 4) การทดลอง มีความพยายามในการหาแนวคิดและแนวปฏิบัติใหม่ ๆ ด้วยการสร้างเป็นแนวคิด และต้นแบบของการเรียนรู้ เป็นผลงานหรือนวัตกรรมต่าง ๆ
- 5) การสร้างเครือข่าย มีความทุ่มเทเสียสละ มีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายให้มีความเข้มแข็ง มีมุมมองที่หลากหลาย สามารถรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นได้อย่างมีเหตุผล

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นนำผลสู่ชุมชน

มีการนำเสนอความคิดเห็น และนวัตกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ในรูปแบบของการประชาสัมพันธ์ข้อมูลให้กับผู้นำชุมชน ประชาชน และตัวแทนกลุ่มชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก ที่เข้าร่วมการรับฟังและให้คำแนะนำในการสะท้อนคิดของกลุ่มแกนนำเยาวชนไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยมีรายละเอียดขั้นตอนการนำเสนอ ดังนี้

- 1) จัดแสดงผลผลิต หรือชิ้นงานที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมทั้ง 4 กิจกรรม โดยการตั้งบูธแสดงผลงาน
- 2) นำเสนอข้อมูลที่เกิดจากการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ให้กับผู้นำ ตลอดจนตัวแทนชาวบ้านบ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ให้ทราบถึงผลที่เกิดจากการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชุมชน เพื่อต้องการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชุมชนไว้สืบไป ตลอดจนสามารถเป็นแกนนำทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชนชาติพันธุ์ไทยวน จังหวัดพิษณุโลกได้ในโอกาสต่อไป

บทสัมภาษณ์เยาวชนแกนนำ

“...ชอบกิจกรรมฐานที่ทำพวงดอกเข็ม เพราะว่าทำให้เรามีสมาธิในการทำ แล้วก็ สามารถนำไปขายได้ด้วย ส่วนกิจกรรมฐานที่ไม่ชอบก็คือฐานการทำม้าไม้ เพราะว่ามัน ทำยาก แล้วก็อุปกรณ์เยอะ ที่ไม่ชอบไม่เกี่ยวกับว่าเป็นกิจกรรมของผู้ชาย เพราะผู้หญิง ก็ทำได้ แต่แค่ว่าหนูไม่ค่อยชอบ รู้สึกสนุกที่ได้มาทำกิจกรรม ได้เจอเพื่อน ได้มาเรียนรู้อะไร ใหม่ ๆ มีหลายฐานที่หนูชอบอย่างทำพวงดอกเข็ม และการทำอาหาร มันทำให้รู้สึกสนุก ที่ได้ลองทำ และหนูคิดว่าเป็นอะไรที่นำไปต่อยอดได้ ทำขายได้ด้วย เป็นรายได้ และ เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมบ้านเราได้ด้วย...”

(คนที่ 1 เยาวชนแกนนำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 17 กันยายน 2567)

“...ชอบฐานที่ 3 ชอบม้า ชอบพวกแห่ม้าเพราะว่ามันสนุกดี ไม่เคยแห่ แต่เคยแต่ดู แห่แห่กัน เคยช่วยทำเป็นบางอย่าง ชอบขั้นตอนพันผ้าม้าไม้ ตอนเด็ก ๆ เคยดูพวกตา แห่ทำกันผมก็ชอบไปดู ชอบไปตามงานบวชเวลาแห่แห่มา ดูเท่และสนุก พอโตขึ้นก็ อยากลองทำ เริ่มช่วยพวกตาทำเป็นบางอย่าง...”

(คนที่ 2 เยาวชนแกนนำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2567)

“...ชอบฐานดำน้ำพริก ชอบเพราะว่าได้ฝึกการทำน้ำพริก สามารถนำมาทำเป็น อาชีพได้ด้วย แล้วก็เวลาเอาไปฝากพ่อแม่เค้าก็บอกว่าอร่อยครับ ฐานที่ไม่ชอบคือแห่ม้า เพราะว่ายาก...”

(คนที่ 3 เยาวชนแกนนำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2567)

“...ชอบทำน้ำพริกครับ ชอบเพราะมันสนุกครับ แล้วก็ชอบเพราะได้นำของกิน ไปฝากพ่อแม่ แล้วเค้าบอกว่าอร่อย และคิดว่าทำขายได้ครับ กิจกรรมฐานที่ไม่ชอบคือ ทำม้าไม้ เพราะตกแต่งยาก เคยเห็นเค้าเล่นกันและคิดว่าตัวเองไม่อยากแห่ม้า เพราะน่าหวาดเสียว...”

(คนที่ 4 เยาวชนแกนนำ, ผู้ให้สัมภาษณ์, 5 ตุลาคม 2567)

จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ สามารถสรุปผลการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรม ไทยวน ของกลุ่มเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัด พิชณุโลก ได้ว่า กลุ่มเยาวชนแกนนำโดยภาพรวมส่วนใหญ่สามารถคิดเชื่อมโยงองค์ความรู้เดิม กับความรู้ใหม่ที่ได้รับจากเรียนรู้จากปราชญ์ชุมชนเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนได้อย่าง

มีเหตุผล สามารถเชื่อมโยงหาสาเหตุของการอพยพย้ายถิ่นฐาน และการเปลี่ยนแปลงไปของสภาพ
บริบทสังคมชุมชนไทยวนได้อย่างมีวิจารณ์ญาณ มีการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญา
ต่าง ๆ ของชุมชนได้อย่างเข้าใจ และเห็นคุณค่าความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญา
ต่าง ๆ เหล่านั้น ตลอดจนสามารถนำองค์ความรู้ทางเทคโนโลยีที่เป็นองค์ความรู้สมัยใหม่มาใช้
อย่างสร้างสรรค์ ในการนำเสนอแนวคิดการต่อยอดพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชน ให้มีความสอดคล้อง
กับยุคสมัยใหม่ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มเยาวชนกลุ่มแรกของชุมชนที่ได้มีการ
สืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนภูมิปัญญาที่สำคัญของชาวไทยวน พื้นที่
บ้านดงประโดก ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก อย่างเป็นรูปแบบ เพื่อเป็นต้นแบบ
ในการพัฒนาเยาวชนในชุมชนให้สามารถร่วมกันมีส่วนร่วมในการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรม
ประเพณี และภูมิปัญญาของชุมชนที่สำคัญสืบไป

การต่อยอดเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน

การสืบสานองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน เป็นการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ให้คงอยู่ ตลอดจน
เป็นกระบวนการในการพัฒนาต่อยอดสู่อนาคตเพื่อการพัฒนาทางวัฒนธรรมที่ดีขึ้น ต่อยอดการพัฒนา
กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก พัฒนาสู่หลักสูตรชุมชนในการศึกษา
วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนอย่างยั่งยืน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในชุมชน
ในการอนุรักษ์สืบสานองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมไทยวนของชุมชน และสามารถมีส่วนร่วมกับชุมชน
อื่น ๆ ที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างได้

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยเรื่อง กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรม ไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยทำการสรุปผลการวิจัย อภิปรายผลและข้อเสนอแนะวิจัยในรูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นหลักในการศึกษา

สรุปผลการวิจัย

จากการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ ดังนี้

1. ผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยได้ว่า จากการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า

1.1 เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด เป็นเนื้อหาเกี่ยวกับการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนทั้ง 4 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านวัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ 2) ด้านวัฒนธรรมอาหาร 3) ด้านประวัติความเป็นมาและศิลปวัฒนธรรม และ 4) ด้านสังคมและวัฒนธรรมชุมชน

1.2 สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย

1.2.1) สื่อทางวัฒนธรรม ได้แก่ โหมบายดอกเข็ม ม้าไม้จำลอง และน้ำพริกผัด

1.2.2) แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก และที่ทำการผู้ใหญ่บ้านดงประโดก

1.3 วิธีการที่ถ่ายทอด ประกอบด้วย การบรรยาย และการสาธิต ได้แก่ สาธิตการประกอบชิ้นส่วนม้าไม้ การสาธิตการปรุงอาหารเมนูน้ำพริกผัด และการสาธิตการทำโหมบายดอกเข็ม

1.4 การวัดผล การประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินจากการสัมภาษณ์ การประเมินจากชิ้นงาน ได้แก่ การประเมินจากชิ้นงานโหมบายดอกเข็ม การประเมินน้ำพริกผัด และการประเมินม้าไม้

1.5 ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด ประกอบด้วย

1.5.1 เยาวชนหญิงส่วนใหญ่ไม่ค่อยให้ความสนใจและความร่วมมือกับการทำกิจกรรม

1.5.2 กิจกรรมที่ถ่ายทอดด้วยวิธีการบรรยาย เยาวชนจะให้ความสนใจน้อยกว่ากิจกรรมที่ได้ลงมือปฏิบัติ

2. ผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างรูปแบบกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวนแก่เยาวชนในพื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยจากพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน ตามกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 4 กิจกรรม และองค์ประกอบด้านต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

2.1 กิจกรรมที่ 1 ผู้เล่า เล่าเรื่อง

ผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชนไทยวนคือปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้โดยใช้วิธีการถ่ายทอดแบบบรรยาย ซึ่งมีแนวความคิดในการถ่ายทอดเพื่อให้เกิดการสืบสานองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ชุมชนแก่เยาวชนในชุมชนบ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ให้คงอยู่ต่อไปอย่างต่อเนื่องกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป ผลจากการจัดกิจกรรม มีดังนี้

2.1.1 เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาของชุมชนไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

2.1.2 สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย วัสดุทัศน แผนที่ดินดินประวัติศาสตร์ชุมชน หนังสือประวัติชุมชน

2.1.3 วิธีการที่ถ่ายทอด ประกอบด้วย การบรรยาย

2.1.4 การวัดผล การประเมินผล ประกอบด้วย ประเมินผลจากการสะท้อนคิด การสัมภาษณ์

2.1.5 ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด ประกอบด้วย เยาวชนบางส่วนพูดคุยกัน ไม่ให้ความสนใจกับการทำกิจกรรม

2.2 กิจกรรมที่ 2 อัตลักษณ์ประเพณี การแห่นาคม้าไม้

ผลจากการดำเนินการจัดกิจกรรม ดังนี้

2.2.1 เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาการแห่นาคม้าไม้ และขั้นตอนการทำม้าไม้

2.2.2 สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย

1) สื่อ ได้แก่ ม้าไม้จำลอง

2) แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ชมรมไทรยวน จังหวัดพิษณุโลก

2.2.3 วิธีการที่ถ่ายทอด ประกอบด้วย การบรรยาย และการสาธิต

2.2.4 การวัดผล การประเมินผล ประกอบด้วย ประเมินผลจากชิ้นงาน

2.2.5 ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด ประกอบด้วย เยาวชนหญิงส่วนใหญ่ ไม่ให้ความร่วมมือกับการทำกิจกรรม

2.3 กิจกรรมที่ 3 สืบสานงานศิลป์ ศิลปะการทำพวงดอกเข็ม

2.3.1 เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด ได้แก่ ความเป็นมาของการทำบายพวงดอกเข็ม และขั้นตอนการทำดอกเข็ม

2.3.2 สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย

1) สื่อ ได้แก่ บายพวงดอกเข็ม

2) แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ชมรมไทรยวน จังหวัดพิษณุโลก

2.3.3 วิธีการที่ถ่ายทอด ประกอบด้วย การสาธิต

2.3.4 การวัดผล การประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินผลจากชิ้นงาน

2.3.5 ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด -

2.4 กิจกรรมที่ 4 ไทรยวน ชวนชิมน้ำพริกผัด

2.4.1 เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอด ประกอบด้วย ขั้นตอนการปรุงน้ำพริกผัด

2.4.2 สื่อ/ทรัพยากรการเรียนรู้/แหล่งเรียนรู้ ประกอบด้วย

1) สื่อ ได้แก่ น้ำพริกผัด

2) แหล่งเรียนรู้ ได้แก่ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้านดงประโดก

2.4.3 วิธีการที่ถ่ายทอด ประกอบด้วย การสาธิต

2.4.4 การวัดผล การประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินผลจากชิ้นงาน

2.4.5 ปัญหาที่พบในการถ่ายทอด ประกอบด้วย เยาวชนหญิงส่วนใหญ่ ให้ความสนใจกับการทำกิจกรรมค่อนข้างน้อยในส่วน of ขั้นตอนการปรุงน้ำพริก

2.5 การต่อยอดเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน

การสืบสานองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน เป็นการรักษาไว้ซึ่งอัตลักษณ์ให้คงอยู่และเป็นกระบวนการในการพัฒนาต่อยอดสู่อนาคต เนื่องจากมีเหตุผล 2 ประการ ดังนี้

ประการที่ 1 เพื่อพัฒนากิจกรรมการจัดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก ในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ตลอดจนการนำไปสู่การ จัดทำเป็นหลักสูตรชุมชนในการศึกษาวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนอย่างยั่งยืน

ประการที่ 2 เพื่อผู้รับการถ่ายทอดสามารถมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการอนุรักษ์สืบสานองค์ความรู้ ร่วมถ่ายทอดองค์ความรู้ และพัฒนาสู่การสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรมไทยวนกับชุมชนอื่นๆ ที่มีวัฒนธรรมประเพณีที่แตกต่างได้

อภิปรายผล

1. อภิปรายผลการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

จากผลการศึกษาข้อมูลสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า

1) การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน

การจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน เริ่มจากสิ่งใกล้ตัวของเยาวชนแต่ละคน ผ่านการวิเคราะห์ปัจจัยและองค์ประกอบในด้านต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อการสืบสานทางวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาของชาวไทยวน จังหวัดพิษณุโลก โดยเฉพาะการถ่ายทอดองค์ความรู้ภายใต้แนวคิดของผู้ถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมไทยวน ผู้รับการถ่ายทอดความรู้ผ่านวิธีการถ่ายทอดที่หลากหลาย โดยเริ่มจากกระบวนการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นสู่รุ่น และการเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ ที่นำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนร่วม นำไปสู่แนวคิดการต่อยอดเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางวัฒนธรรมให้เท่าทันต่อยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไปมากขึ้น สอดคล้องกับสายใจ คุณมาศ (2560) กล่าวถึง กระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมพื้นบ้านหรือวัฒนธรรมท้องถิ่นมีลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งที่พบคือ การถ่ายทอดกันแบบปากต่อปากทั้งจากคนรุ่นเดียวกันและจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งการถ่ายทอดส่วนใหญ่จะไม่มีารจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร เมื่อเวลาผ่านไปจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งจึงเกิดความคลาดเคลื่อน ทำให้ความสมบูรณ์ของเนื้อหาลดลงส่งผลให้วัฒนธรรมเหล่านั้นหายไปตามสังคัมเมื่อเวลาช่วงเวลาระยะหนึ่ง

ปัจจุบันบริบททางสังคมโลกเกิดการพัฒนายอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้วัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นเกิดการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น โดยเฉพาะชุมชนไทยวนบ้านดงประโดก-กรมธรรม์เองด้วยเช่นกัน ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมประเพณีตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงไป จนในปัจจุบันเหลือเพียงวัฒนธรรมประเพณีหลักไม่กี่วัฒนธรรม ดังนั้นวัฒนธรรมประเพณีต่าง ๆ ที่สำคัญของท้องถิ่นจึงต้องมีการปรับประยุกต์ให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เป็นปัจจุบันมากยิ่งขึ้น เพื่อส่งเสริมให้วัฒนธรรมประเพณีเหล่านั้นสามารถคงอยู่ต่อไปได้ จากการศึกษาพบว่า บริบทสังคมชุมชนไทยวนบ้านดงประโดก-กรมธรรม์ เป็นชุมชนที่เกิดการพัฒนาทางสังคมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิด

การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนไปอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นต้องเกิดการส่งเสริม การอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชุมชนเอาไว้ในรูปแบบของการจัดการศึกษา เพื่อการสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีให้แก่เยาวชนในชุมชน โดยอาศัยกระบวนการจัดการ เรียนรู้ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงกับการจัดการศึกษาสมัยใหม่ที่เน้นผู้เรียน ได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ (2556) กล่าวว่า ในยุคที่สังคม เป็นยุคที่เรียกว่าไร้พรมแดน ประเทศต่าง ๆ หลีกเลียงไม่พ้นที่จะต้องเผชิญกับปัญหาของกระแส โลกาภิวัตน์ ซึ่งทำให้เกิดการจัดการศึกษาสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ที่ทุกคนมีโอกาสในการเรียนรู้ได้ อย่างกว้างขวาง และหลากหลายมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องและตลอดชีวิต

วิธีการจัดการเรียนรู้เพื่อการสืบสานทางวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเป็นการจัดการศึกษา ที่ต้องเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลายแก่ผู้เรียน และให้ผู้เรียน ชุมชน ตลอดจนผู้มีความรู้ ที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการบูรณาการองค์ความรู้เข้าด้วยกัน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา องค์ความรู้ทางวัฒนธรรมที่แปลกใหม่อย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนไทยวน บ้านดงประโดก- กรมธรรม์ ที่ต้องอาศัยกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยการนำผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน และเยาวชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนร่วมกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ ตรงตามความต้องการของผู้เรียนและชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ วณิชชา แม่นยำ (2563) กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจในการ จัดการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เข้าใจชุมชน ความต้องการหรือธรรมชาติของชุมชนนั้น ๆ และสร้างความรู้โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้สัมผัสกับชุมชนที่แท้จริง ได้ร่วมมือ กับชุมชน ใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งตัวผู้เรียนและชุมชน สอดคล้องกับ สมคิด แก้วทิพย์ (2566) การเรียนรู้ที่ใช้ชุมชนเป็นฐาน เกิดขึ้นจากความเชื่อมั่นพลังอัน ไร้ขีดจำกัดของชุมชนว่าสร้างสรรค์ความเปลี่ยนแปลงจากฐานรากได้ สามารถเป็นพื้นที่ส่งเสริมให้ เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2) ปัญหาการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน

ปัญหาการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน จากการสัมภาษณ์ปราชญ์ชุมชน พบว่า การจัดการเรียนรู้ภายในชุมชนที่เกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ ทางวัฒนธรรมประเพณีไทยวน ไม่มีรูปแบบของการจัดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ไม่มีหลักสูตร ท้องถิ่นไทยวน ไม่มีคู่มือ ตำรา หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้เพื่อการสืบสานทาง วัฒนธรรมไทยวน ไม่มีการรวมกลุ่มกันของกลุ่มเยาวชนในการร่วมกันอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรม ประเพณีที่สำคัญของชุมชน และขาดการสนับสนุนส่งเสริมจากภาครัฐอย่างต่อเนื่องในการอนุรักษ์และ สืบสานวัฒนธรรมประเพณีไทยวน ดังนั้นการจัดการเรียนรู้เพื่อการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีจึงควร เป็นไปในลักษณะของการจัดการศึกษาในรูปแบบของการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อเป็นการเปิดโอกาส

ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามความสนใจ และได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ในสถานที่จริง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยแหล่งการเรียนรู้จากชุมชน การอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนและชุมชนเกิดการเรียนรู้และการพัฒนาร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ วณิชชา แม่นยำ (2561) กล่าวว่า การเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เข้าใจชุมชน ความต้องการหรือธรรมชาติของชุมชน และสร้างความรู้โดยผ่านกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้สัมผัสกับชุมชนที่แท้จริง ได้ร่วมมือกับชุมชน ใช้ทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนนั้น ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งตัวผู้เรียนและชุมชน

2. อภิปรายผลการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

1) การศึกษาบริบทของกิจกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

ชุมชนไทยวนบ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ปัจจุบันเป็นชุมชนที่มีความเจริญทางสังคม ในลักษณะแบบสังคมเมือง การดำรงชีวิตจากแต่เดิมที่ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เริ่มมีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย และเกิดการออกไปทำงานภายนอกชุมชนมากขึ้น ประกอบกับการที่พื้นที่ของชุมชนบ้านดงประโดก-กรมธรรม์ในปัจจุบันตั้งอยู่บนพื้นที่เขตอินโดจีน จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งถือได้ว่าเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญด้านการคมนาคมขนส่งที่สำคัญของจังหวัด ทำให้บริเวณชุมชนเกิดการพัฒนารวดเร็ว เกิดการขยายตัวทางธุรกิจประเภทต่าง ๆ ขึ้นอย่างต่อเนื่อง ดึงดูดการเข้ามาอยู่อาศัยของผู้คนจากต่างถิ่นมากขึ้น ทำให้บริบททางสังคมภายในชุมชนไทยวนเริ่มเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยอย่างต่อเนื่องและรวดเร็ว กลายเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนกับวัฒนธรรมอื่นอย่างหลากหลาย นอกจากนี้เยาวชนในชุมชนยังออกไปศึกษาต่อในพื้นที่ต่างชุมชนมากขึ้น ส่งผลให้เกิดความผูกพันกับวิถีชีวิตของชุมชนไทยวนน้อยลง จากปัจจัยที่ได้กล่าวมา ส่งผลทำให้เกิดปัญหาด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนที่กำลังเลือนหายไปอย่างต่อเนื่อง เช่น ประเพณีการแห่นาคม้าไม้ การทำโหมบายพวงดอกเข็ม วัฒนธรรมอาหาร วัฒนธรรมทางภาษา ตลอดจนการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์

จากการศึกษา พบว่า วิธีการจัดการปัญหาเรื่องการเลือนหายไปของวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนไทยวน คือ การจัดการเรียนรู้เพื่อการส่งเสริมการพัฒนาชุมชนให้เกิดการตื่นตัวและตระหนักถึงความสำคัญในการร่วมกันสืบสานและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของชุมชน โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนในชุมชนที่ซึ่งถือได้ว่าเป็นกลุ่มที่ต้องเติบโตขึ้นมาเป็นกำลังหลักในการพัฒนา

ชุมชน และประเทศชาติต่อไปในอนาคต สอดคล้องกับ นฤมล พรประสพสุข (2557) กล่าวว่า เยาวชน คือ คนหนุ่มสาวที่มีพลังอันสำคัญที่จะสามารถช่วยกันเสริมสร้างกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต ดังนั้น เยาวชนที่สมควรตระหนักในคุณค่าของตนเอง และร่วมแรงร่วมใจ สามัคคี และเสียสละเพื่อส่วนรวม

2) การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

2.1) การพัฒนารูปแบบของการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความเป็นนวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวนของเยาวชนในชุมชน โดยใช้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามอรรถาธิบาย เรื่อง การพัฒนาความเป็นนวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยนำผลจากการศึกษาสภาพปัจจุบันและของการจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ที่สำคัญ มาพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ซึ่งมีองค์ประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 4 กิจกรรมตามวัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน ประกอบไปด้วย กิจกรรมที่ 1 ด้านประวัติศาสตร์ กิจกรรมที่ 2 ด้านความเชื่อ กิจกรรมที่ 3 ด้านศิลปะ และกิจกรรมที่ 4 ด้านอาหาร เพื่อการสร้างนวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวน ของแกนนำเยาวชนในชุมชนที่มีองค์ความรู้และทักษะในการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ การพัฒนาทางวัฒนธรรม การเชื่อมโยงองค์ความรู้ในการสืบสานอนุรักษ์ และต่อยอดทางวัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาตนเอง และชุมชนต่อไป ผ่านการออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม และเป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีลักษณะที่เป็นระบบระเบียบตามหลักแนวคิด ทฤษฎี มีเทคนิควิธีการจัดการเรียนรู้ วิธีสอน กระบวนการสอนที่ชัดเจน สอดคล้องกับ นฤมล พรประสพสุข (2557) เยาวชนมักมีบทบาทสำคัญในสังคม เพราะเป็นกลุ่มที่มีพลังและความคิดสร้างสรรค์ สามารถมีส่วนร่วมในการเปลี่ยนแปลงสังคมได้ นอกจากนี้ ยังเป็นช่วงเวลาที่เยาวชนเรียนรู้และพัฒนาทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิตและการทำงานในอนาคต

2.2) นำรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความเป็นนวัตกรทางวัฒนธรรมไทยวนไปใช้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการจัดการศึกษาตามรูปแบบการศึกษาตามอรรถาธิบาย โดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 ขั้นเตรียมการ เป็นการใช้อุปกรณ์ในการศึกษาชุมชน ขั้นตอนที่ 2 ขั้นปฏิบัติการ ใช้การลงศึกษาชุมชนโดยมีเครื่องมือในการศึกษาชุมชน ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการสะท้อนคิด เป็นการเปิดโอกาสให้ร่วมกันอภิปรายผล หลังการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนและทำกิจกรรมการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 4

ชั้นนำผลสู่ชุมชน เป็นขั้นตอนที่ใช้ในการนำเสนอข้อมูล และผลงานที่เกิดจากการเรียนรู้จากการลงพื้นที่ศึกษาชุมชนและการทำกิจกรรมต่าง ๆ ภายในชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานของ Owons & wang (1906) กล่าวถึง ขั้นตอนการเรียนรู้จัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ดังนี้ 1) ขั้นการวางแผน เป็นการกำหนดกรอบที่ชัดเจนและกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ร่วมกัน 2) ขั้นดำเนินการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนจะดำเนินการด้วยตนเองเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ 3) ขั้นการสะท้อน เป็นขั้นตอนการสรุปสิ่งที่ได้เรียนรู้ และ 4) เผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะ เป็นขั้นที่ผู้เรียนเผยแพร่ผลงานสู่สาธารณะและชุมชนรับทราบ เพื่อการพัฒนาในอนาคตต่อไป

2.3) ผลการใช้กิจกรรมการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก พบว่า จากการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 4 กิจกรรม โดยใช้การวัดการประเมินผลจากการสัมภาษณ์และการตรวจชิ้นงาน พบว่า กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการที่ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติ เยาวชนจะเกิดความสนใจในการเรียนรู้และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้นอกเหนือจากกิจกรรมที่รับฟังการบรรยายเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ยังพบว่าเยาวชนชายจะให้ความสนใจและให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าเยาวชนหญิง โดยเยาวชนหญิงส่วนใหญ่จะชอบการทำกิจกรรมที่มีความซับซ้อนน้อยและใช้สมาธิ หรือใช้ความคิดมากกว่า เช่นกิจกรรมผู้เฒ่าเล่าเรื่อง และกิจกรรมทำพวงดอกเข็ม เพราะได้ฝึกสมาธิและฝึกการวิเคราะห์ ส่วนกิจกรรมที่เยาวชนหญิงไม่สนใจเลยคือกิจกรรมการทำผ้าไหมเนื่องจากเป็นกิจกรรมที่มีความเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีของเพศชายเท่านั้นที่มีสิทธิ์ในการประกอบพิธีกรรมการแห่นาคผ้าไหม ส่วนกิจกรรมการปรุงน้ำพริกผัด เยาวชนหญิงส่วนใหญ่ชอบการชิมรสชาติอาหารมากกว่าการทำ เพราะอากาศที่ร้อนประกอบกับการมีกลิ่นของอาหารขณะทำจึงไม่ชอบ นอกจากนี้ยังพบว่า โดยภาพรวมเยาวชนทั้งชายและหญิง สามารถคิดเชื่อมโยงองค์ความรู้เก่าและความรู้ใหม่ได้ มีความกล้าในการตั้งคำถามในประเด็นที่ตนสงสัย มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณอย่างเป็นเหตุเป็นผล สามารถนำเสนอแนวคิดในการพัฒนาทางวัฒนธรรมได้ กล้าคิดสิ่งที่แปลกใหม่อย่างสร้างสรรค์ สร้างและออกแบบผลผลิตทางการประยุกต์ทางวัฒนธรรมไทยวนได้ โดยส่วนใหญ่เป็นการเสนอแนวคิดและออกแบบเชิงธุรกิจ การสร้างรายได้ สร้างอาชีพ ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเยาวชนแกนนำกับชุมชนได้ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าการจัดการศึกษาตามความสนใจหรือความถนัดของผู้เรียนนั้นเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเป็นการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม และสามารถส่งเสริมให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถต่อยอดในการนำเสนอความคิดเห็น การคิดเชิงบูรณานการ และการต่อยอดทางวัฒนธรรมได้ สอดคล้องกับ อุดม เขยทิวส์ (2551) กล่าวว่า การศึกษาตามอัธยาศัย

เป็นการศึกษาหรือการทำกิจกรรมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตประจำวันของบุคคลที่สามารถเลือกเรียนรู้ได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต ตามความสนใจ ตามความต้องการ และโอกาสความพร้อม รวมไปถึงตามศักยภาพในการเรียนรู้ของแต่ละบุคคล นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวันยังพบว่า เยาวชนส่วนใหญ่ทั้งเพศชายและเพศหญิง สามารถนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ในการต่อยอดทางวัฒนธรรมได้อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะแนวความคิดในเชิงธุรกิจ เพื่อการสร้างรายได้ สร้างอาชีพให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชน เป็นการเชื่อมโยงผู้เรียนและชุมชนให้เกิดการส่งเสริมกันอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ กุลธร เลิศสุริยะกุล (2542) ที่กล่าวว่า เป็นกระบวนการเรียนรู้ตามความสมัครใจ ความพอใจ และความต้องการตามความเหมาะสมของบุคคลหรือกลุ่มดำเนินไปอย่างไม่เป็นทางการ มีความหลากหลาย ยืดหยุ่น และมีเสรีภาพ

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานต่าง ๆ เช่น กองการศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลสมอแข โรงเรียนในเขตชุมชนตำบลสมอแข สามารถนำความรู้ที่ได้ไปปรับใช้หรือต่อยอดการจัดการเรียนรู้เพื่อการสืบสานทางวัฒนธรรมไทยวัน จังหวัดพิษณุโลก ให้เป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. ภาครัฐหรือบุคคลต่าง ๆ ที่มีความสนใจสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปรับใช้ในการต่อยอดเพื่อการยกระดับผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมชุมชนให้เป็นสินค้าในเชิงธุรกิจ นำไปสู่การสร้างรายได้สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนไทยวัน จังหวัดพิษณุโลกต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

1. ครูผู้สอนควรมีการนำเทคนิคการจัดการเรียนรู้ที่เป็นนวัตกรรมสมัยใหม่เข้ามามีส่วนร่วมด้วยเพื่อสร้างความสนใจของผู้เรียน และเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่น่าสนใจและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
2. ครู หน่วยงานการศึกษาในชุมชนที่สนใจนำไปพัฒนาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นไทยวันศึกษา โดยมีหน่วยงานในชุมชนเข้ามีส่วนร่วมในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2538). *ผู้นำท้องถิ่นผู้กำหนดเส้นทางการพัฒนาชุมชนด้วยตนเองในการศึกษาตลอดชีวิต*. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2538). *การศึกษาตามอัธยาศัย*. กรุงเทพมหานคร.
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2544). *การศึกษาตามอัธยาศัย“แนวความคิดและประสบการณ์”*. ศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ: บริษัทแปลนพลับลิชชิ่งจำกัด.
- กรมศิลปากร. (2542). *วัฒนธรรม อารยธรรม ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี*. กรุงเทพฯ: มีติเน็ตเวิร์ก.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*.
- กุลธรเลิศสุริยะกุล. (2542). *การศึกษาตามอัธยาศัยระบบการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. วารสารการศึกษานอกโรงเรียน. 2(2).
- งามพิศ สัตย์สวณ. (2543). *หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จิตร ภูมิศักดิ์. (2533). *ความเป็นมาของคนสยาม ไทยลาวและขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำรา.
- จินดารัตน์ โพธิ์นอก. (7 ธันวาคม 2561). *การจัดการศึกษาฐานชุมชน*. เดลินิวส์
- จิตติมา วรณศิริ. (2563). *นวัตกรรมสู่การพัฒนาสถานศึกษา*. พิษณุโลก: รัตนสุวรรณการพิมพ์.
- จีระ งอกศิลป์ และคณะ. (2550). *คู่มือเตรียมสอบผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ชุดที่ 3*. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.
- ชมรมฮักตัวเมือง สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2561). *ล้านนาคำเมือง*. มติชน.
- ชัยยศ อิ่มสุวรรณ์. (2544). *การศึกษาตามอัธยาศัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัย กรมการศึกษานอกโรงเรียน.
- ฐาปณีย์ เครือระยา. (2563). *ลัวะ*. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมและล้านนาสร้างสรรค์. สืบค้นเมื่อ 10 มกราคม 2568, จาก <https://accl.cmu.ac.th/Knowledge/details/1255>.
- ฐิรุฒิ เสนาคำ. (2547). *แนวคิดคนพลัดถิ่นกับการศึกษาชาติพันธุ์ในว่าด้วยแนวคิดการศึกษาชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ดิษยุทธิ์ บัวจุม และคณะ. (2014). *การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อสร้างความสนใจและทักษะในอาชีพท้องถิ่นของนักเรียนโรงเรียนบ้านพะนางวิทยา*. *Journal of Behavioral Science*. 2(20).

- ดิษยุทธิ์ บัวจุม. (2556). การพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อสร้างความสนใจและทักษะในอาชีพท้องถิ่นของนักเรียนโรงเรียนบ้านพะแนงวิทยา. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ธเนศวร์ เจริญเมือง. (2554). คนเมือง ประวัติศาสตร์ล้านนาสมัยใหม่ พ.ศ. 2317-2553 (พิมพ์ครั้งที่ 2). สถาบันพัฒนาเมืองเชียงใหม่. โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นราธิป ปัทมกัน, ชินศักดิ์ ตันทิกุล. (2560). ภูมิหลังการเคลื่อนย้ายประชากรชาวยวนเชียงแสนและการตั้งถิ่นฐานในบริเวณตอนกลางของประเทศไทย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. 8(1).
- นิติ ภาวครพันธ์ุ. (2558). ชวนถก ขาดิและขาดิพันธุ์. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- นฤมล ศิริวิพุกษ์ และ นันทนา เลิศประสบสุข. (2561). พฤติกรรมการป้องกันยาเสพติดของประชาชนในตำบลตลาดกระทุ่มแบน. วารสารศิลปการศึกษาศาสตร์วิจัย. 10(1).
- บุญสืบ โสโสม. (2553). การเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้. โครงการสวัสดิการวิชาการ สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข.
- บุญเทียน ทองประสาน. (2531). แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในงานพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: สภาคทอลิกแห่งประเทศไทยเพื่อการพัฒนา.
- บ้านจอมยุทธ. (2543). วัฒนธรรม. สืบค้น 1 มกราคม 2568. จาก https://www.baanjommyut.com/library_4/global_society/02_2.html
- บุญศรีสม ธนภูมิศิริพงษ์. (2567). การศึกษาการรับรู้และการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมส่งเสริมความผูกพันของเครือข่ายศิษย์เก่า. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2546). อัตลักษณ์ ขาดิพันธุ์ และความเป็นชายขอบ. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- ปรีดา ยังสุขสถาพร. (2552). วิถีสู่แก่นแท้องค์กรแห่งนวัตกรรม. กรุงเทพฯ: สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ.
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ. มาตรา 4 การศึกษาตลอดชีวิต. กรุงเทพฯ
- พระราชบัญญัติส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย (2551). มาตรา 4 การศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ.
- พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัว และวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553.
- พนม พงษ์ไพบูลย์. (2544). เข้าใจคำว่าการศึกษาตามอัธยาศัย จากคนทำงานที่ไม่ได้ทำอย่างที่คิดกับชัยยศ อิมสุวรรณ์. วารสารการศึกษานอกโรงเรียน. 4(4).
- พัชรพร อยู่เย็น, อภิญา ภูมิโอบา, และ ศิระ ศรีโยธิน. (2560). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นนวัตกรรม: กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ PUNN. เอกสารในการประชุมวิชาการระดับชาติ ด้านการบริหารกิจการสาธารณะ ครั้งที่ 4: การบริหารกิจการสาธารณะภายใต้ประเทศไทย 4.0.

- พัชรพร อยู่เย็น. อภิญญา ภูมิโอดา และศิระ ศรีโยธิน. (2560). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเป็นนวัตกรรม*.
 สาขาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภักจิรา มาตาพิทักษ์. (2566). *กลุ่มชาติพันธุ์ไม่ใช่ ‘คนอื่น’: เปิดร่าง ‘พ.ร.บ.ชาติพันธุ์’ คืนชีวิต สิทธิ และตัวตนให้พลเมืองทุกกลุ่ม กับ มานพ ศิริภูวadol. สืบค้น 1 กุมภาพันธ์ 2568. จาก*
<https://www.the101.world/manop-keereepuwadol-interview/>
- ภัทร ดากกลาง. (2566). *สร้างบทเรียนการเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community-based Learning) ด้วยเทคโนโลยี. EDUCA.*
- ยศ สันติสมบัติ. (2540). *มนุษย์กับวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์
 จำกัด.
- รัชชาภรณ์ รัตนภูมิ. (2549). *การพัฒนาวิชาภาษาอังกฤษโดยใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อเสริมสร้างทักษะ*
ภาษาอังกฤษและความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับนักศึกษาในระดับปริญญาตรี (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตนา บุญมัยยะ. (2546). *พิธีกรรมกับวัฒนธรรมคนกะฉิ่น ในอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ*.
 กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- วณิชชา แม่นยำ และคณะ. (2563). *การพัฒนาระบบการเรียนการสอนแบบชุมชนเป็นฐานวิชา*
โลจิสติกส์ของผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างทักษะชีวิต สำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษา
ตอนปลาย. วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 22(3).
- วิทยากร เชียงกุล. (2552). *จิตวิทยาวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สายธาร.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). *การสร้างการเรียนรู้สู่ศตวรรษที่21*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสยามกัมมาจล.
- วิศนี ศิลตระกูล, อมรา ปฐภิญโญบุรณ. (2544). *การจัดการนวัตกรรมเพื่อพัฒนาศูนย์การศึกษานอก*
ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. วารสารสหวิทยาการและ
นวัตกรรมการจัดการ. 2(1).
- วีรภัทร ดากกลาง. (2665). *สร้างบทเรียนการเรียนรู้บนฐานชุมชน (Community-based Learning)*
ด้วยเทคโนโลยี. สืบค้น 29 มีนาคม 2568. จาก <https://www.educathai.com/knowledge/articles/678>
- วีระเทพ ปทุมเจริญ. (2545). *พัฒนาการพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างอุปนิสัย 7 ประการ ตามแนวคิด*
ของสติเฟื่องอาร์โควี สำหรับเยาวชนตอนปลาย โดยใช้หลักการของนีโอฮิวแมนนิส และการ
จัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียน.
- ศศิธร เจตานนท์. (2564). *วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย. วิทยาลัยการจัดการอุตสาหกรรมบริการ*
มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา วิทยาเขตนครปฐม.

- ศรีสว่าง เลี้ยววาริณ. (2556) .การจัดการศึกษานอกระบบในต่างประเทศ ประเด็นสาระหลักที่ 9 ใน
แนวทางการศึกษาชุดวิชาสัมมนาประเด็นทางการศึกษานอกระบบ 26902 (วิทยานิพนธ์ปรัชญา
ดุขฎิบัณฑิต). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ศรุดา ทิพย์แสง. (2564). นวัตกรรมเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรกับเทคโนโลยี. สืบค้น 10 ธันวาคม
2567. จาก <https://www.scimath.org/article-technology/item/11658-2020-06-30-06-14-32>
- สายใจ คุณมาศ. (2560). การคงอยู่ของเพลงพื้นบ้าน “เจริญเบริน”. สาขาวิชาการวิจัย เพื่อพัฒนา
ท้องถิ่น คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สมคิด แก้วทิพย์. (2566). พลั้งของ การศึกษาใหม่” โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน. สำนักงานคณะกรรมการ
กิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.
- สมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์ และคณะ. (2553). นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการ
เป็นผู้ประกอบการ. วารสารบริหารธุรกิจ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี:
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สงวน โชติสุขรัตน์. (2552). คนดีเมืองเหนือ. นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน. (2537). สารานุกรมไทยฉบับเยาวชนโดยพระราช ประสงค์ใน
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ.
- สุจิตต์ วงษ์เทศ. (2564). กลุ่มชาติพันธุ์คือบรรพชนคนไทย ความเป็นไทยเปิดรับทุกกลุ่มชาติพันธุ์.
สืบค้น 14 มกราคม 2568. จาก https://www.matichon.co.th/prachachuen/news_2528858
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2500). วัฒนธรรมวิทยา. พระนคร: โรงพิมพ์กติกิประเสริฐ.
- สุดารัตน์ ศรีอุบล. (2566). รู้จักมานิ. สืบค้น 5 ธันวาคม 2567. จาก <https://culturio.sac.or.th/content/1291>
- สุบิน ผลอนุรักษ์วงศ์. (2563). รูปแบบการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษาของภาคีเครือข่ายของ
ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอ ในจังหวัดลพบุรี (วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทบริหารบัณฑิต). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุพัตรา สุภาพ. (2528). สังคมและวัฒนธรรมไทย : ค่านิยม ครอบครั้ว ศาสนา ประเพณี. สำนักงาน
วิทยบริการ: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์. สืบค้น 6 มกราคม 2568.
จาก <https://culturio.sac.or.th/content/1291>
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2558). ความหมายของนวัตกรรม. สืบค้น 7 มกราคม 2568. จาก
<http://www.nia.or.th/spring/index.php?page=faq>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554). ชาติพันธุ์. สืบค้น 20 มกราคม 2568. จาก <http://legacy.orst.go.th/?knowledges=ชาติพันธุ์>

- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2564). รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. กรุงเทพฯ: สำนักการพิมพ์. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)
- สำนักสนับสนุนสุขภาวะประชากรกลุ่มเฉพาะ (สำนัก 9). (2567). 7 สารสำคัญจาก พ.ร.บ.ชาติพันธุ์ บังคับใช้ คนทั่วไปจะได้อะไร และเราจะเสียอะไรถ้าไม่มี พ.ร.บ.ฉบับนี้. สืบค้น 1 กุมภาพันธ์ 2568. จาก <https://section09.thaihealth.or.th/2024/08/09/7-สารสำคัญจาก-พ-ร-บ-ชาติพันธุ์/>
- องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจ (OECD). (2005). นวัตกรรม. สืบค้น 20 มกราคม 2568. จาก <https://inter.nesdc.go.th/oecd/>
- องค์การบริหารส่วนตำบลสมอแข. (2566). แผนที่ตำบลสมอแข. สืบค้น 3 กุมภาพันธ์ 2568. จาก <https://www.samokhae.go.th/history>
- อังฉรา ศรีพันธ์. (2566). ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน (School, Parent and Community Engagement). คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์.
- อัชฌา สุวรรณกาญจน์ (2550). วิจัยและพัฒนาชุดการสอนแบบใช้ชุมชนเป็นฐานเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านพหุปัญญาและความสามารถในการพัฒนานามัยชุมชน ในรายวิชาการพยาบาลครอบครัวและ ชุมชน 2 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัย นราธิวาสราชนครินทร์. นราธิวาส: มหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, เดวิด เค.วียาจ. (2543). ดำเนินพื้นที่เมืองเชียงใหม่. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์มบุคส์.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว. (2555). คนเมืองในประวัติศาสตร์/ประวัติศาสตร์ของผู้คนล้านนา ตัวตนคนเมือง 100 ปี ชาดการ ไกรศรี นิมมานเหมินท์, เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อุดม เขยกิจวงศ์. (2551). การส่งเสริมการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย. กรุงเทพฯ: แปลนพรินต์.
- อรรถชณม์ สัจจะพัฒนกุล, อัฐณิญา สัจจะพัฒนกุล. (2561). สังคมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน:เตรียมพลเมืองเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนน่าอยู่อย่างมีส่วนร่วมผ่านหลักสูตรวิชาสังคมศึกษาเชิงพื้นที่. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง. 8(1).
- เจียมจิต แสงสุวรรณ. (2558). การจัดการเรียนการสอนแบบใช้ชุมชนเป็นฐาน. มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- เรวัต ดันตยานนท์. (2560). ธุรกิจกับการสร้างนวัตกรรม. สืบค้น 20 มกราคม 2568. จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/639896/>.
- นิภาพรณ เจนสันติกุล. (2564). กระบวนการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน : บทสะท้อนจากประสบการณ์และการเรียนรู้. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มจร วิทยาเขตอีสาน. 2(3)

- เอ็ดเวิร์ด ไทเลอร์. (1897). *วัฒนธรรม*. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ไกรศรี นิมมานเหมินท์. (2525). *ความรู้พื้นฐานด้านลานนาคดี: ศาสนาและวัฒนธรรม* ในลานนา. ปรีทัศน์พิมพ์ในวาระงานครบรอบวันคล้ายวันมรณะ นางกิมฮ้อ นิมมานเหมินท์: มปท.
- ไสยเพ็ญเจิดเจิม. (2560). *การพัฒนากระบวนการสร้างสรรค์ผลงานเครื่องปั้นดินเผาโดยใช้ชุมชนเป็นฐานกับการสร้างความรู้ด้วยตนเองสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี*. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- Beakley, A. Barbara; Yoder, L. Sandy & West, L. Lynda. (2003). *Community-Based Instruction: A Guidebook for Teachers*. Virginia: Council for Exceptional Children.
- Bagley, R.O. (2019). *The 10 traits of great innovators*. Retrieved 7 December 2023 from, <https://www.forbes.com/sites/rebeccabagley/2014/01/15/the-10-traits-of-greatinnovators/#6046f0f24bf4>
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan Company.
- Dennis Beach, Monica Johansson, Elisabet Öhrn, Maria Rönnlund, Rosvall Per-Åke. (2018). *Rurality and education relations: Metro-centricity and local values in rural communities and rural schools*. *European Educational Research Journal*.
- Erikson, E. H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: W. W. Norton & Company.
- Evan, David R. (1981). *The Planning of Non-Formal Education*. Paris: Unesco International Institute for Educational Planning.
- Flecky, K. (2011). *Foundations of Service learning*. Jones and Bartlett. Retrieved June 14, 2018, from [http://samples.jbpub.com/9780763759582/59582_CH01_FINAL .pdf](http://samples.jbpub.com/9780763759582/59582_CH01_FINAL.pdf)
- Jeffs, T. & Smith, M.K. (1999). *Curriculum Theory and Practice*. Retrieved October 20, 2005, from <http://www.infed/biblio-curric.htm>.
- Kerrissa Heffernan. *Service-Learning in Higher Education*. National Campus Compact: Brown University.
- Kolb, D.A. (1984). *Organizational Psychology: A Book of Readings*. 4th ed. Englewood Cliffs, NJ: Prentice - Hall.
- La Belle, Thomas. (1982) *Formal, nonformal and informal education: A Holistic Perspective on lifelong learning*. International Review of Education, The Hague: Hamburg and Martinus Nijhoff Publishers.

- Lamyaa El-Gabry. (2018). Case study on community-based learning: toy design project for children in Egyptian squatter community. *European Journal of Engineering Education*.
- Leonard Broom & Philip Selznick. (1969). *Sociology*. New York: Harper & Row.
- McMillan, D. W. & Chavis, D. M. (1986). Sense of community: A definition and theory. *New York: American Journal of Community Psychology*.
- Melaville, A, Berg, A. C., & Blank, M. J. (2015). *Community-based learning: Engaging students for success and citizenship*. Partnership/Community.from <http://digitalcommons.unomaha.edu/slcepartnerships>.
- Owens,T. R. & Wang, C. (1996). *Community Based Learning: A Foundation for Meaningful Educational Reform*. Retrieved on 14 November 2023, from <https://digitalcommons.unomaha.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1043&context=slceslgen>.
- Saavedra, A. R., & Opfer, V. D. (2012). *Learning 21st-century skills requires 21st-century teaching*. Phi Delta Kappan, 94(2).
- Schumpeter, J. (1934). *The Theory of Economic Development*. (Reproduced, New York: 1961). Cambridge: Harvard University Press.
- Schon, D.A. (1983). *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. New York: Basic Books.
- The Glossary of Education Reform*. (2016). 21st Century Skill. <http://edglossary.org/21stcentury-skills/> (Accessed 7 December 2024).
- Zhou, J., & George, J. M. (2001). When job dissatisfaction leads to creativity: Encouraging the expression of voice. *Academy of Management Journal*, 44.

ภาคผนวก ก เอกสารขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลสัมภาษณ์

ที่ อว ๐๖๐๓.๐๒/ว ๒๗๔๕

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก ๖๕๐๐๐

๑๖ ตุลาคม ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตเก็บข้อมูลเพื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ

เรียน คุณสนั่น เอี่ยมสาย

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล จำนวน.....ฉบับ

ด้วย นายธนากร รอดรักษา รหัสประจำตัว ๖๖๐๗๐๗๔๘ นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาสังคมศึกษา สังกัดบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ได้ทำการค้นคว้าอิสระ เรื่อง “กิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชน แกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต โดยมี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ศรีพันธ์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาการค้นคว้าอิสระ

ในการศึกษาค้นคว้าอิสระเรื่องนี้ จำเป็นต้องเก็บข้อมูลจากหน่วยงานของท่าน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดอนุญาตให้นิสิตดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าอิสระซึ่งจะเป็นประโยชน์ทางวิชาการต่อไป บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.อนามัย นาอุดม)
รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติราชการแทน
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร

๑. งานวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัย

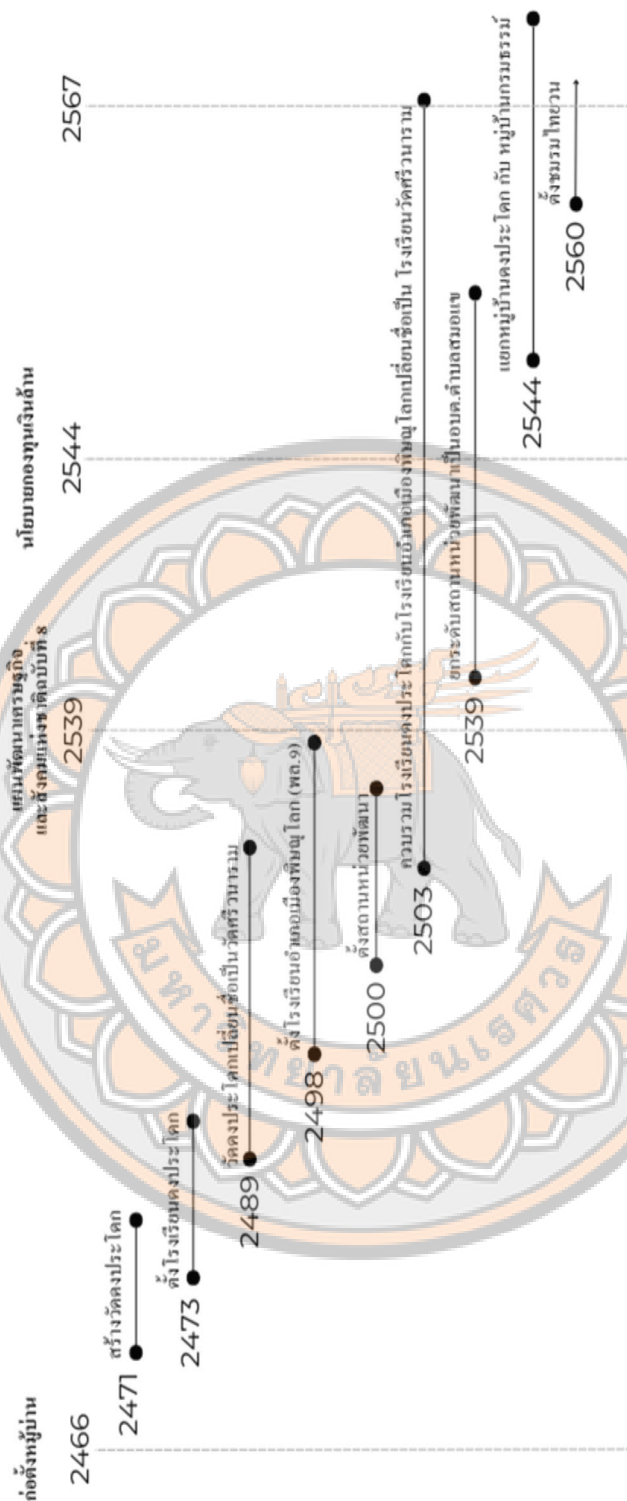
โทร. ๐-๕๕๕๖-๘๘๔๐

โทรสาร ๐-๕๕๕๖-๘๘๒๖

๒. นายธนากร รอดรักษา

โทร. ๐๖-๔๓๕๖-๓๖๔๘

ประวัติศาสตร์ชุมชนไทยนบ้านดงประโดก-กรรมธรรม์

แสดงสัญลักษณ์ต่างๆ ที่ใช้ในผังประวัติศาสตร์ชุมชน

แสดงระยะเวลาที่เหตุการณ์นั้น
เกิดขึ้นและจบลงไปแล้ว

แสดงระยะเวลาที่เหตุการณ์นั้น
เกิดขึ้นและยังดำเนินต่อไป

แสดงเหตุการณ์ภายนอก
ที่ส่งผลต่อเหตุการณ์ชุมชน

ภาคผนวก ค เอกสารคู่มือการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

คู่มือกิจกรรม

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

“เยาวชนสืบสาน
วัฒนธรรมไทยวน”

โดย
นายธนากร รอดรักษา

คำนำ

คู่มือการจัดการเรียนรู้”การจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวนของเยาวชนแกนนำพื้นที่ บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก” นี้จัดทำเพื่อใช้เป็นคู่มือสำหรับนักเรียน ครู และบุคคลทั่วไปในการจัดการเรียนรู้ เชิงปฏิบัติการบนฐานชุมชนที่สามารถนำไปปรับใช้ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ได้ ภายในคู่มือนี้ประกอบด้วยเนื้อหา 4 กิจกรรมการเรียนรู้ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 ผู้เฒ่า เล่าเรื่อง

กิจกรรมที่ 2 อัตลักษณ์ประเพณี การแห่นาคมาไม้

กิจกรรมที่ 3 สืบสานงานศิลป์ ศิลปะการทำพวงดอกเข็ม

กิจกรรมที่ 4 ไทยวน ชวนชิม

ผู้จัดทำหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือการจัดการเรียนรู้เล่มนี้จะมีประโยชน์ต่อผู้สนใจ บ้างตามสมควร

ผู้จัดทำ

นายรณกร รอดรักษา

รายการอ้างอิง

กิจกรรมที่ 1 ผู้เฒ่าเล่าเรื่อง

สื่อประกอบการเรียนรู้ที่ 1

สำนักงานวัฒนธรรม จังหวัดพิษณุโลก. (2564). ชุมชนคุณธรรมฯ ชมรมไท-ยวน
สมอแข <https://www.youtube.com/watch?v=qOk6fQDK7dc&t=144s>

กิจกรรมที่ 2 อัตลักษณ์ประเพณี การแห่นาคม้าไม้

สื่อประกอบการเรียนรู้ที่ 1

พระจตุรภัทร ฝั้นสุข. (2566). การแสดงงานประเพณีแห่นาคม้าไม้ ของชาวไท-ยวน
ด.สมอแข จ.พิษณุโลก
. <http://www.thaiphysoc.org/article/394/>

กิจกรรมที่ 3 สืบสานงานศิลป์ ถิ่นไทยวนพิษณุโลก

สื่อประกอบการเรียนรู้ที่ 1

อัครเศ โสภาสพณีย์ชกุล. (2561). งานปราชญ์โอบายดอกเข็ม คูบัว.
<https://www.youtube.com/watch?v=VzCwBJyLobk>

กิจกรรมที่ 4 ไทยวน ชวนชิม

เอกสารประกอบการเรียนรู้ที่ 1

กลุ่มแม่บ้านไทยวน บ้านตงประโดก. (2564). น้ำพริกผัด. <http://www.thaiphysoc.org/article/394/>
https://drive.google.com/file/d/1PJEGXwnpM7_sG4UDMJ8OHAbrnqrr9EjK/view?usp=drive_link

สารบัญ

เรื่อง

หน้า

- กำหนดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ 1
- กิจกรรมที่ 1 ผู้เฒ่า เล่าเรื่อง 5
- กิจกรรมที่ 2 อัตลักษณ์ประเพณี การแห่นาคผ้าไหม 8
- กิจกรรมที่ 3 สืบสานงานศิลป์ ศิลปะการทำพวงดอกเข็ม 11
- กิจกรรมที่ 4 ไทยวน ชวนชิม 14
- รายการอ้างอิง 17

กำหนดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ชุมชนเป็นฐาน
เพื่อพัฒนาความเป็นนวัตกรรมทางวัฒนธรรมไทยวน ของเยาวชนแกนนำ
พื้นที่บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก
วันที่ 25 สิงหาคม 2567

ลำดับ	เวลา	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบกิจกรรม
1	08 : 00	ลงทะเบียนเข้าร่วมกิจกรรม	คณะผู้ดำเนินโครงการ
2	09 : 00	พิธีเปิด	คณะผู้ดำเนินโครงการ ผู้เข้าร่วมโครงการ
3	09 : 00	กิจกรรมที่ 1 ผู้เฒ่าเล่าเรื่อง	กลุ่มชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก
4	10 : 00	กิจกรรมที่ 2 อุตสาหกรรมประเพณี การแห่นาคมาไม้	กลุ่มชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก
5	11 : 30	พักรับประทานอาหารกลางวัน	คณะผู้ดำเนินโครงการ
6	12 : 00	กิจกรรมที่ 3 สืบสานงานศิลป์ ศิลปะการทำบายพวง ดอกเข็ม	กลุ่มชมรมไทยวน จังหวัดพิษณุโลก
7	13 : 00	กิจกรรมที่ 4 ไทยวน ชวนชิม น้ำพริกผัด	ดำเนินกิจกรรมโดยกลุ่ม แม่บ้านชุมชนบ้านดงประโดก
8	14 : 00	นำเสนอผลการดำเนินกิจกรรม	กลุ่มเยาวชนแกนนำ
9	14 : 30	พิธีปิด	คณะผู้ดำเนินโครงการ

หมายเหตุ **เวลาในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม***

กิจกรรมที่ 1

❖ ผู้เล่าเรื่อง ❖

คำชี้แจงกิจกรรม

1. ให้นักเรียนทุกคนศึกษาข้อมูลจากเอกสารความรู้ที่ 1 เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน
2. นักเรียนทุกคนเข้ารับฟังบรรยายความรู้เรื่องประวัติความเป็นมาของวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน พื้นที่ บ้านดงประโดก - กรมธรรม์ ตำบลสมอแข อำเภอเมือง จังหวัด พิชญโลก
2. นักเรียนทุกคนร่วมทำภารกิจที่ 1 ช่วยกันสะท้อนคิด พูดถึงความรู้สึกที่มีต่อวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนวิถีชีวิตของชาว ชุมชนไทยวน พื้นที่บ้านดงประโดก-กรมธรรม์ ที่เปลี่ยนแปลงไป

เอกสารความรู้ที่ 1

ภารกิจที่ 1

สะท้อนคิด

หลังจากนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่ 1 ให้นักเรียนร่วมกัน
สะท้อนคิด หรือแสดงความคิดเห็นต่อสิ่งที่ได้เรียนรู้จาก
วิทยากร ว่านักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการ
เปลี่ยนแปลงไปของวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี ตลอดจน
ศิลปะ และความเชื่อของชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน
ในยุคปัจจุบัน

กิจกรรมที่ 2

อัตลักษณ์ประเพณี วิถีไทยวนพิชฌุโลก

คำชี้แจงกิจกรรม

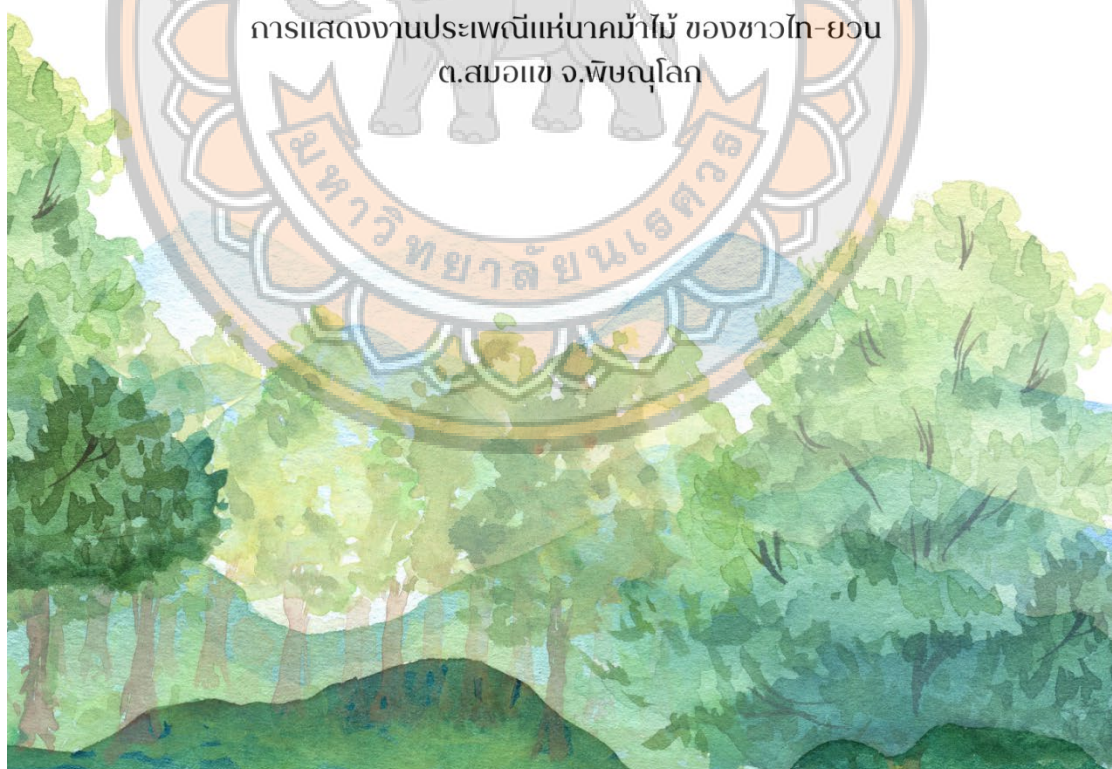
1. นักเรียนทุกคนศึกษาข้อมูลจากเอกสารความรู้ที่ 2 ก่อนเข้าทำกิจกรรมการเรียนรู้
2. นักเรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมที่ 2 เพื่อรับฟังการบรรยายเรื่อง วัฒนธรรม ประเพณี การแห่นาคม้าไม้ของชาวไทยวนจากวิทยากร และรับชมวีดิทัศน์การแห่นาคม้าไม้แบบชาวไทยวน จังหวัดพิชฌุโลก
3. นักเรียนศึกษาวิธีการทำม้าไม้จากวิทยากร
4. ให้นักเรียนทุกคนทำการกิจที่ 2 หลังร่วมกิจกรรม เพื่อฝึกการทำม้าไม้จำลอง

เอกสารความรู้ที่ 2

การดำเนินงานประเพณีแห่ผ้าขึ้นธาตุ ของชาวไท-ยวน
ด.สมอแข จ.พิษณุโลก

ภารกิจที่ 2

การทำผ้าไหม

หลังจากนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมที่ 2 ให้นักเรียนฝึกหัด
การถักดอกลายผ้าไหมด้วยกระดาษตัดจลุสาย

กิจกรรมที่ 3

สืบสานงานศิลป์ ศิลปะการทำพวงดอกเข็ม

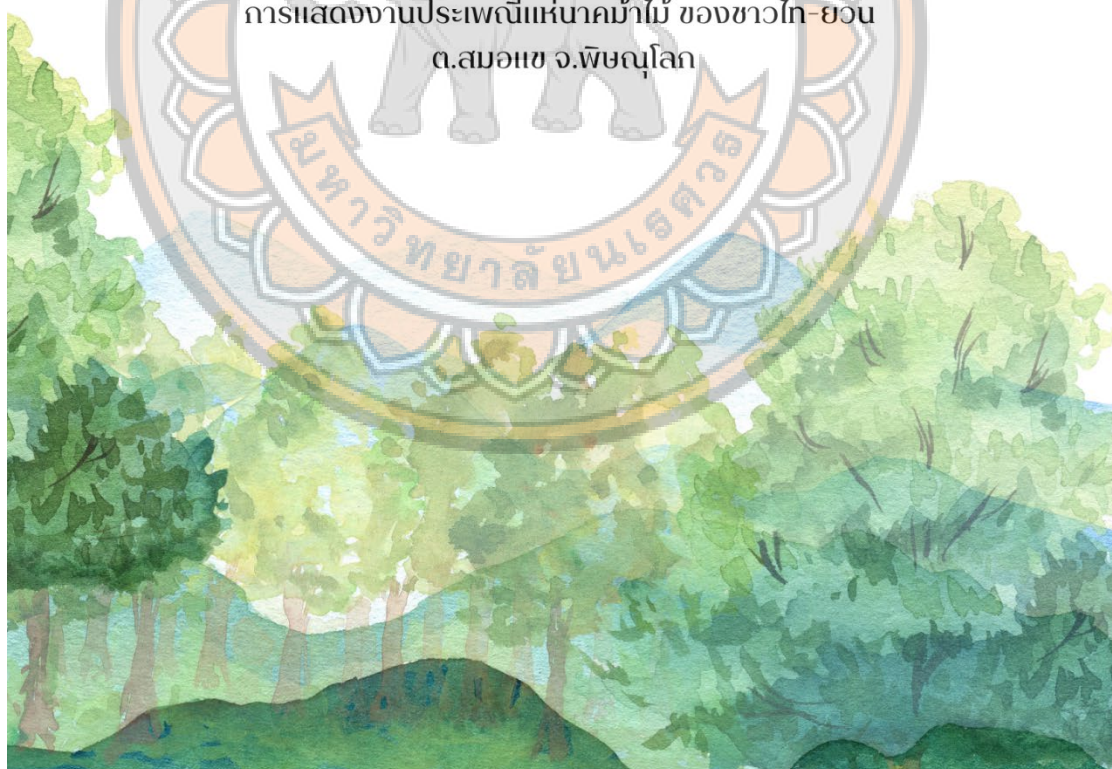
คำชี้แจงกิจกรรม

1. นักเรียนทุกคนศึกษาข้อมูลจากเอกสารความรู้ที่ 3 ก่อนเข้าทำกิจกรรมการเรียนรู้
2. นักเรียนทุกคนเข้ารับฟังการสาธิตวิธีการทำพวงดอกเข็มจากคณะวิทยากรประจำกิจกรรมการเรียนรู้
3. ให้นักเรียนทุกคนทำภารกิจที่ 3 หลังการร่วมกิจกรรม เพื่อฝึกการทำโมบายพวงดอกเข็ม

เอกสารความรู้ที่ 3

การแสดงผลประเพณีแห่นาคม้าไม้ ของชาวไท-ยวน
ต.สมอแข จ.พิษณุโลก

ภารกิจที่ 3

ทำดอกไม้

หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมที่ 3 ให้นักเรียนแต่ละคน
ทำเข็มกลัดดอกไม้อย่างน้อยคนละ 1 ชิ้น

กิจกรรมที่ 4

❖ ไทยวน ชวนชิม ❖

คำชี้แจงกิจกรรม

1. นักเรียนศึกษาวิธีการปรุงน้ำพริกผัดจากเอกสารใบความรู้ เรื่อง ขั้นตอนการปรุงน้ำพริกผัด ศึกษาวิธีการเตรียมวัตถุดิบ และวิธีการปรุงจากวิทยากร
2. นักเรียนแบ่งกลุ่มออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มละ 7-8 คน จากนั้น แต่ละกลุ่มฝึกทำน้ำพริกผัด

เอกสารความรู้ที่ 4

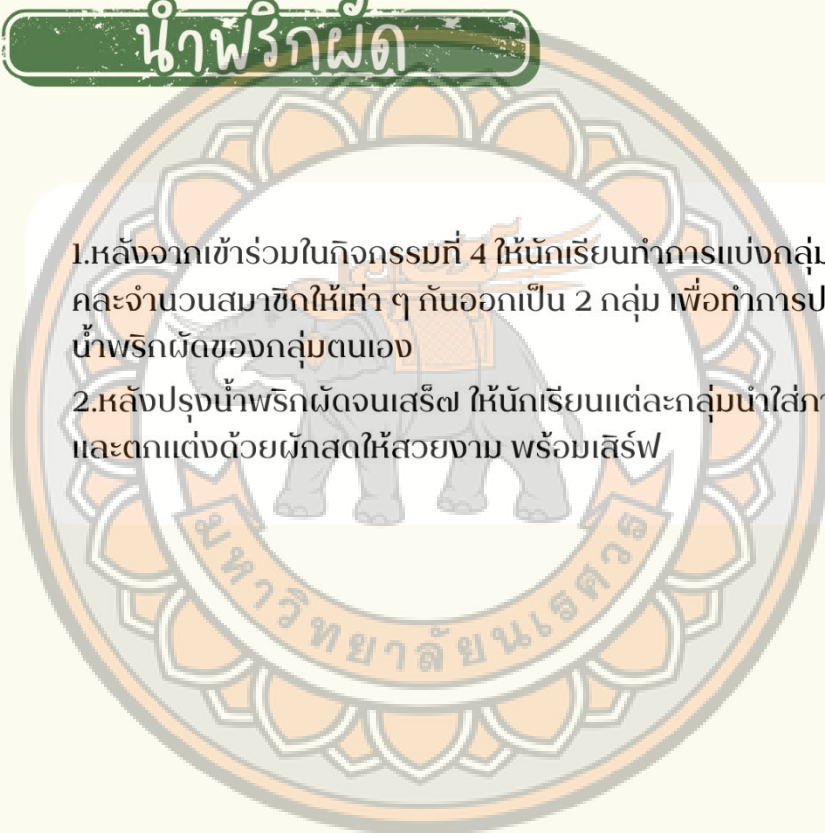
การเตรียมวัตถุดิบและวิธีการปรุงน้ำพริกผัดไทยวน

ภารกิจที่ 4

น้ำพริกผัด

- 1.หลังจากเข้าร่วมในกิจกรรมที่ 4 ให้นักเรียนทำการแบ่งกลุ่มโดย
คณะจำนวนสมาชิกให้เท่า ๆ กันออกเป็น 2 กลุ่ม เพื่อทำการปรุง
น้ำพริกผัดของกลุ่มตนเอง
- 2.หลังปรุงน้ำพริกผัดจนเสร็จ ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มนำใส่ภาชนะ
และตกแต่งด้วยผักสดให้สวยงาม พร้อมเสิร์ฟ

ภาคผนวก ง ภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ภาพ กลุ่มเยาวชนแกนนำถ่ายภาพร่วมกับกลุ่มปราชญ์ชุมชนทางวัฒนธรรมไทไทย จังหวัดพิษณุโลก

ภาพ ปราชญ์ชุมชนเล่าประวัติความเป็นมาของชุมชนไทไทย พิษณุโลก

ภาพ นักเรียนทดลองตกแต่งเครื่องประดับผ้าไหมไทยวน

ภาพ นักเรียนทำกิจกรรมการทำดอกเข็ม

ภาพ นักเรียนปรุงอาหารเมนูน้ำพริกผัด

ภาพ นักเรียนชิมอาหารเมนูน้ำพริกผัดที่ตนเองเป็นคนปรุง

ภาพ ผู้นำชุมชน ตัวแทนกลุ่มชมรมไถยวน จ.พิษณุโลก และตัวแทนชาวบ้านชมชนไถยวน

ภาพ เยาวชนแกนนำไถยวน ถ่ายภาพร่วมกับ ผู้นำชุมชน ตัวแทนชาวบ้าน ตัวแทนชมรมไถยวน

ภาคผนวก จ ผลผลิตที่ได้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

ตัวการ์ตูนทางวัฒนธรรม ของชุมชนไทยวน ออกแบบโดยกลุ่มเยาวชนแกนนำ

น้ำพริกผัดที่กลุ่มเยาวชนแกนนำร่วมกันปรุง

ต้นแบบผลิตภัณฑ์น้ำพริกผัด ออกแบบโดยกลุ่มเยาวชนแกนนำ

เยาวชนทำกิจกรรมทำดอกเข็ม

เสาเข็ม ส่วนประกอบโมบายดอกเข็ม